کتێبی: (پووشکین: ژیان و بەرهەمی شاکاری) و شیعری مووتوربێ .. سەباح ڕەنجدەر

هەموو درەختێکی بەردار ئەفسانەیەکی هەیە و دەیەوێ مرۆڤ بۆ ئارامی لەناو ئەفسانەکەیدا بژی. خۆم وەك ئەو خاکەی بە باخ خۆش دەکرێ دەبینم: درەختەکانی باخ هەموویان لە خاکێکی دیاریکراودا بە یەکەوە دەژین و بەرهەم پێشکەش دەکەن. بەرهەمەکانیش هەر یەکەی تام و شێوە و قەوارەی تایبەت بە خۆی هەیە، هەر یەکیش کاتی جیا و تایبەتی هەیە لە پێگەیشتن و پێشکەشکردنی بەرهەمەکەی، هەموویان وەك برای یەك دایك و باوك بەیەکەوە دەژین و هیچیشیان لە ئیرەیی پێبردنی ئەوی دیدا هەڵنابزێکەت.
هەموو دەقێکی ڕەسەن و دۆنیا. پڕ لە گرژی و ململانەیە، ئەو گرژی و ململانەیە دەسەڵاتی دەق پێشان دەدا.
با دە پێکەوە لە هەموویان دەدا، باران دە پێکەوە لە هەموویان دەدا، هەتاو دە پێکەوە لە هەموویان دەدا، ڕووناکی مانگ دە پێکەوە لە هەموویان دەدا … تاد، منیش داهێنەرم تا دواپلەی خۆشەویستی خۆش دەوێ. هەر بابەتێك لە داهێنەرێك بخوێنمەوە، ئەوپەڕی ئاوات و دەڕوونیمە، لەسەر نانی خوانی هەموو ماڵان ناوی بنووسم، یان لەسەر شانی خۆمی دانێم و بەناو شاردا بیسووڕێنمەوە. وەك درەوشانەوەی هەمایەك پێشانی دەستەبژێری کۆمەڵگای کوردی بدەم، بەڵام بە هیچ شێوەیەکیش بە ناداهێنەر و تەمبەڵ و ناوەجاغ و پاشخاپێرەکێکم نەگوتووە، بوونی تایبەتی خۆت هەیە و دەستخۆش، خۆشدوویی لەسەر مەرگی هەر شێش منداڵەم بکەم. لەسەر شیعر نایکەم، ببەای ببێیش سەرسامیی خۆمم بەرانبەر دەقی بێگەرد نەشاردووەتەوە. دڵنیام: (نالی و گۆران) بە بەهرە گەورە و تایبەتمەندەکانی دەوروبەری خۆیان گوتووە: (تۆ کۆششی زاڵ بکە و ببە بە خۆت) و بەناو خوێن و گۆشت و دەماری منیشدا تێبپەڕێ، شیعر پێویستە لە پێناو خۆت و ئەستێتیکای زماندا بنووسرێت، قسەش پێویستە لە پێناو هەموواندا بکرێت، من شیعرم کردووەتە زمانی هەموو دەربڕینەکان و تەنیا لە شیعریشدا دەگەمە چێژی دەربڕین، بە هیچ جۆرێکیش خودی خۆم ناچاری نووسین نەکردووە. چێژی دەربڕین هەورم بۆ دەکاتە بالیف و ئەوەی خەون و خەونمە بە باشی دەیبینم.
خودا ئەو بەندانەی خۆی خۆش دەوێ، هەندێك بیرەوەری و پەیوەندی لێک

نزیکی بە نزیکتر دەکاتەوە و لە یەک خانەی خرۆشاندا کۆیان دەکاتەوە، پاشان دەیانخاتە بەر سروەی ئیلهام.

لەناو کتێبخانە بچووکەکەمدا، بە دوای کۆشیعری: (نوختەی نوونەکەی ژیان)ی فەرهاد شاکەلیدا دەگەڕام، پێویستم بوو، بە شێوە بەراوردکردنێک لەگەڵ شاعیرێکی هاونەوەی خۆی بە جیاوازی و بەکارهێنانی هێڵ و هێماکانی ئەزموونی ئێستایان. بۆ ویست و بیرلێکردنەوە کتێبی: (پووشکین: ژیان و بەرهەمی شاکاری)، وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: محەمەدی مەلا کەریم، چاپخانەی (الحوادث) بەغدا، 1983 کەوتە ناو ڕووناکی چاوم و بە ئاهێکەوە دەستم بۆی برد. سام و مووچڕکی یادێک هەردوو شانی گرتم و لە ناخەوە ڕایوەشاندم و خاوی کردمەوە، وەک ئەوەی کەوتبمە ناو قووڵایی ئاوێکی ساردەوە و مانگ لە ناویدا خنکابێت. لەو چرکە پێ دەروونڕۆشنییەمدا، داوام لە خودا کرد ڕوو لە جیهانی خامەشان بکەم. بە توندی خەرەتاوی ئەو ڕۆژە تەم ئاڵا و دەست و پێی بەستم.

محەمەد خدر مەولوود لە (هۆڵی ڕۆشنبیری جەماوەری هەولێر) لە 23/11/1985، کۆڕێکی لەبارەی کۆشیعری: (نیگەرانی) نەوزاد ڕەفعەت پێشکەشکرد، لەو کۆڕەدا من و (ئیسماعیل تەنیا) بە تەنیشت یەکەوە دانیشتبووین، ناونیشانی کۆڕەکە پێش چەند ڕۆژێک ڕاگەیەندرابوو، کە فڵانە ڕۆژ، کۆڕێک بەو ناونیشانەوە لەبارەی فڵانە بابەت بەڕێوەدەچێت. منیش کۆشیعرەکەم بەوپەڕی وردەکارییەوە خوێندبووەوە، ئەگەرچی موو بە موو ئاگاداری شیعری نوێی کوردیم و لەناویدا توایمەوە و بە جیاوازی، هەمووی بە وردی و یەک ئاست و بایەخەوە دەخوێنمەوە. هەستم کرد بەشێکی، کە دەیخوێنمەوە بەر زەین و هەستم کەوتوون. ئەو هەستپێکردنە خستمیە کەڵکەڵە و سەر هێڵی بەدواداگەڕان و زەینم ڕوون بکەمەوە، لە کوێ بەر زەین و هەستم کەوتوون. وەک سەرەقەڵەم دەزراوەکانم تەمارکردن. بە بەشداریی گفتوگۆ لە کۆڕەکەدا ئامادەییەکم لا دروست بوو، ئەگەرچی بە سروشتی خۆم لە کۆڕ و دانیشتندا حەزم لە گوێگرتن و سەرنجدانە، کەمتر خۆم لە مشتومڕ و باسەکان دەدەم. ئەم بابەتەم لای برادەرانم: (حسام بەرزنجی و مەولوود ئیبراهیم حەسەن و خالید جووتیار و مەسعوود پەرێشان و فەیسەڵ دەهاتی) باس کرد. ئەو پێشنیازەیان کرد، بە ئەوەی بەچوونەکانم ببەتە بەڵگەدار و جێگای بڕوا، ئەو سەرچاوانە لەگەڵ خۆم بهێنمە کۆڕەکە. وام کرد و هەموو سەرچاوەکانم لەگەڵ خۆمدا بردە بەردەم میکرۆفۆنی سەر مێزەکە، هەرچی دۆزیبوومەوە، کە بە وەرگیراوم دەزانی وەک: بەڵگە و نموونە و سەرچاوە، هەم لاپەڕەی شیعرەکە و هەم لاپەڕەی سەرچاوە لەوەرگیراوەکەم پێشانی خوێنەر دا. شاعیریش لە کۆڕەکەدا لە ڕیزی پێشەوە دانیشتبوو، دوای ئەوەی

هەستپێکردنەکانی خەمم پێشکەش کرد، شاعیر هیچ وەڵامێکی نەبوو، بەڵام ڕەنگی بۆ هەموو ڕەنگەکانی هەیە گەڕا. سەرەقەڵەمەکان بە هیچ ویست و ئاراستەیەك نەبوو، تەنیا و تەنیا حەز و شەیداییەکی قووڵی ئەدەبی و جۆشێکی گەرم نەبێت.
لەم چەندین وەنەیەی پێشانی خوێنەری کۆڕەکەم دا، دوو وێنەم تەواو دەتەوێ یاد، کە لە کۆشیعری: (زریان)ی ئەنوەر قادر محەمەد وەرگیرابوون.
(ترووسکە ترووسکی ئاگری شوانی شەو بە کەو دامرکا)، نەوزاد
(هەشتبێتم تەزرەی ناوەخت گوڵە حاجیلەت بکوتێت)، نەوزاد
(تەرزەی ناوەخت، بەسەر سەرما دائەبارە
تە ئاگری ماڵە کوردێکی کۆچەر بووی)، ئەنوەر
دەبووایە ئەو حەقیقەتە لە بەرچاوی ئەو خوێنەرە زۆر و بێ شومارە ئاشکرا نەکەم. بەوەی نابێت هیچ گیانلەبەرێك بەهۆی منەوە دووچاری ناخ شڵەژان و نیگەرانی ببێت، خودایە: (هەموو دەست و دوژمنەکانیشم لە کاری باش سەرخەی). داوای بەخشندەییش لە گوتنی ئەو حەقیقەتە دەکەم، واتە: لەخودی حەقیقەتەکە، کە بە گوتنی، مرۆڤێك دووچاری ناخ شڵەژان و نیگەرانی بوو، بە گومانیشم لە هەستی بە پەڕەی خەم.
سەرەقەڵەمەکانی من بە ناوی: (شاعیری قەپیەچی)یەوە بوو، دوای ئەم هەستپێکردنانە لەخۆبوونی و مەرکی ناسراوی خۆی، بە ئومێد بووم و لە هەڵەی خوێندنەوە و بایەخی مندا کەوتە پەراوێزەوە و بەلاوەم خست، بەوەی زانیم خانەیەکی مردووە لە شیعری نوێی کوردیدا و بارە بەسەر شیعری بەگەردەوە.
دیدگا دەگۆڕێت. نموونە: ساڵی 2008 هەرسێ بەرگی کتێبی: مەحرەمی ڕاز: شەرحی غەزەلیاتی حافز – ی (ئەکرەم عەنەبی)م خوێندووەتەوە، چەند شوێنێکم بەلاوە گرینگ و سەرنجڕاکێش بووە، هێڵم بە ژێردا کێشاون. ئێستا، 2016 جارێکی تر دەیخوێنمەوە هێڵ بە ژێر شوێنی تری دەکێشم و شوێنی تریم بەلاوە گرینگ و سەرنجڕاکێشە. ئەم دەخگەڕینە، گۆڕان و خاڵی بینین و دۆزینەوە و بەردەوامبوون و پوختکردنەوەی ژیانە.
دوای 33 ساڵ ئەزموون وام لە دەکات بڵێم: شێوەی دەربڕینەکەم هێمنیی بیرکردنەوەی کەمێك زیاتر دەویست، یان یاخیبوونێکی کەمێك ڕووشکێنانە و خۆبەشتزان و پڕ بوو لە هەستی گەنجانە، زیاتر لە قەوارەی ڕۆشنبیریی ئەوسام. ئەگەرچی ئەو بەراوردانەی، کە کردبووم. هەموویانم وەك: بەڵگە و نموونە و سەرچاوە پیشان دا، دەستەواژەی: (شاعیری قەپیەچی) بە هیچ گومان و دە لە دەدانێك دەستەواژە و دەربڕینێکی هەراسانکار و دەدەنگانەیە. (قەپیەچی) ناوێکی بە توکەڕە بە (دز)، دەکرا ئەو حەقیقەتەی دۆزیبوومەتەوە بە شێوەیەکی

نەرمونیانتر ئاشکرام بکردبووایە. بە تایبەتی، کە بینیم شاعیر سەرنجێکی دوورودرێژی ڕکئامێز و کینە لە دڵی دام و ڕەنگی بە هەموو ڕەنگەکانی هەیە گۆڕا. خۆم وەك گەنجێکی ئازاردەر هەست پێکرد، خۆم ئازار دا و سەرەقەڵەمەکانی خۆمم هەمووی دڕاند، وەك نووسینەك بە بڵاوکردنەوە دامنەڕشتەوە، بەچوونەکان بوونە جێگای بایەخی زۆرێك لە ئامادەبووان، بەوەی لە کاتی پێشکەشکردنی سەرنجەکانم تەماشای ئامادەبووانم دەکرد، بینیم هەموو لە هەموو لە بچووکیانەوە تا گەورەیان یەك بە یەك خرۆشابوون. من شڵەژام و حەپەسام، دوای تەواوبوونی کۆڕەکە لە دەرەوەی هۆڵەدا زیاتر لە نیو کاتژمێر بەشێکی ئامادەبووان لەگەڵم وەستان و گفتوگۆی سەرنجەکانمیان کرد، سێ لەوانە.

یەکەم: (عەبدوڵڵا سەڕاج) بوو، گوتی: (لەم ڕووەوە، دەردی گران و باری گرانی چیرۆکنووسانی کورد لە شانی منە، بەڵام من لە شوێنی نەگونجاو و لەناو خوێنەردا لەڕوویان نادەم و ڕووشکێنیان ناکەم.)

دووەم: (ئازاد مەولوود) بوو، گوتی: (ئەم ورد خوێندنەوەیەت هێزێکی پێویستت پێ دەبەخشێت.)

سێیەم: (مەحموود زامدار) بوو، بە نەوایەکی پڕ هاندانەوە گوتی: (ئەوەی لە ئومێد ئاشنا وردتر، بینووسەوە و بیهێنە تا لە ڕۆژنامەی هاوکاری، یان گۆڤاری بەیان، کامیانت ویست بڵاوی بکەینەوە بە خەندەیەکی گاڵتەئامێز و پڕ تەوسەوە دەنگی بەرزکردەوە و دەستی ڕاوەشاند: های های، چما ئەم شاعیرە ئەوەیە.)

ئەم دەروازە و زەمینە خۆشکردنە بە سۆوەی یادەکە: لەناو کتێبخانەکەمدا بووم، هەموو هەستەکانم شڵەببووەوە ناو ئەزموونی کۆشیعری: (نوختەی نوونەکەی ژیان)، لە بەکارهێنانی هەستەکانی و ناخ بە سەرچاوەی هەموو ڕووناکییەك دانان و حیکمەتی ئەبەدی و گەڕان بە دوای: (کەسێکی تر) لە خۆیدا، لە ئەزموونی هیچ شاعیرێکی هاونەوەی خۆی ناچێت. ژیان لەسادەیی خۆی، لەناو نادیارییەکی خودایدا ئامادە و مانادارە بە بڕوابوون بە بوونی بەختەوەرییەکی نادیار و ئاسۆیەکی کراوەی نادیاریش. ئەم چەمك و ڕامانی سەرەکییە لەناو شیعری کلاسیکی کوردیدا ڕەنگی لێ: (مەلای جزیری و مەحوی و مەولەوی و وەفایی)یەوە دێت و دەگات بەم، ئەمیش بەختەوەرییەکی وێناکراوی تێدا دەزیوێتەوە و سنووری فراوانتر کردووە، زمانیشی کارامانە بەکارهێناوە، لەم جۆرە بەکارهێنانەدا جوانیی زمانی کوردیت لا دەردەکەوێت، کە چۆن لەسەر دەستی داهێنەرانی ڕەسەنزادەی خۆی، بە پاکی بەرەو پێشەوە دەچێت و پەیوەندیت لەگەڵ زمان دەپچڕێنێت، خۆی دەبێتە زمان، هەروەها ئیقاعێکی خاو، بەڵام زۆر سیحراوی بەکارهێناوە.

(یاد)ی کوڕم هاتە لام و گوتی: بابە (ئیسماعیل تەنیا)، نامەیەکی بۆ ئیمەیلەکەت ناردووی، ئەگەر بێت بێنم لەسەر شاشەی کۆمپیوتەر دەیخوێنیتەوە، نەوەك دەستوبرد وەڵامەکت لێ داوابکات. لەسەر شاشە چێژ لە خوێندنەوە وەرناگرم و هەم چاویشم یارمەتیم نادات.

دوای ئەوەی لەسەر شانۆکە هاتمە خوارێ و لە شوێنی خۆم دانیشتم. گەنجێکی نزیك لە تەمەنی خۆم، خاوەنی سیمایەکی منداڵانە بوو، لە کورسییەکەی شانی چەپمەوە دانیشتبوو، گوتی: (ڕەخنەیەکی دەستانە و دەست گرتن و ڕاستییەکی ڕاچڵەکێنەربوو، ئەم شاعیرەت لە هەڵە ئاگادار کردەوە، لە قووڵایی چاڵێکی ڕەشدا دەستت گرت بۆ سەرخستنەوە).

مرۆڤێکی داهێنەر و لە ناخەوە دەوڵەمەند و پڕ پرسیار بوو، ئەو لە ناخ دەوڵەمەند و لە چارەنووس پرسە: (فوئاد کەریم) بوو، لە چارەنووسی دەپرسی، دوای ئەم یەکترناسینەمان بووین بە برادەر و هەستی بە هەوودەی هەمیشە لە خرۆشاندا بوو، بە تابلۆی دەگوت: (هاوڕێیە بە وەفاکەم)، چاوەڕوانی زۆری لە ژیان نەبوو، دەیویست تابلۆ ڕۆحی ڕازی بکات. لە پێناو هونەری شێوەکاری و ئەدەبدا ژیانی یەکپارچە ببووە یاخیبوون و حەزی لە ژیانێکی پڕ ڕووداو بوو، بەهرەیەکی ڕەسەنی هەبوو، دەیویست لە هونەری شێوەکاریدا بگاتە ترۆپك. هەمیشە لە شێوەکارانی کورد بێ ئومێد بوو، شێوەکاری لەسەر ئاستی جیهان دەویست. هەندێك جار ئومێد و داوای داهێنانی بەرز دەبووەوە و دەگەیشتە پلەی هەڵچوون، دەیگوت: کورد وێنەکێشی هەیە، شێوەکاری نییە، دوای ماوەیەکی کورت هێمن دەبووەوە و دەستێکی بۆ دەموچاوی دادەهێنا و دەیگوت: لەگەڵ داوای لێبووردن لە (سمکۆ تەفیق.)

پاش ماوەیەك شیعرێکم بە ناونیشانی (مووتوربە) لە گۆڤاری نووسەری کورد، ژمارە (4)ی ساڵی 1986 بڵاوکرایەوە، وەك شێوازی نووسین، شێوازی ئاساییە و جۆرە پەیڕەوێکی شاعیرانی نەوەی پێشە خۆم و باوخوازە، بەڵام لە ناوەوەی شیعرەکەدا جیا دەبمەوە و شێوازی دەنگیم بەکارهێناوە، واتە: دەنگم بەسەر وێنەدا دابەش نەکردووە. بەڵکو لە فۆرمێکی کراوەدا بەسەر وشەدا دابەشم کردووە. لە شێوەی بڵاوکردنەوەکەیدا بایەخێکی زۆری پێدرابوو، لە ڕۆژنامەگەریی کوردیدا یەکەم جار بوو ئەم شێوە بڵاوکردنەوەیە ڕووبدات، یان لایەنی کەم من بیبینم. ئەو چەند لاپەڕەیەی شیعرەکەی تێدابوو، کرابوو بە ڕەنگێکی جیاواز لە ڕەنگی لاپەڕەکانی تری گۆڤارەکە. فوئاد کەریم شێوەکار بوو، بەڵام ئاگاداری وردی لەبارەی شیعر و هونەری شیعرەوە هەبوو، ئەم کتێبە: (پووشکین: ژیان و بەرهەمی شاکاری) دیاریی ئەم شێوەکارە کۆچکردووەیە، کە هەمیشە سەرخۆش بوو

بە هاڕمۆنییەتی ڕەنگ. لە پاداشتی خۆشویستنی شیعری (مووتوربە)دا.
منیش لە نواندنی ئەم وەفایەیدا، ساڵی 1988، کە ڕۆمانە شیعری (زێوان)م چاپ کرد، یەکەمین دانەم پێشکێش بەو کرد. شاعیر کاتێك دەنووسێت خەمی خۆی و کاریگەرییەکانی دیکە دەیورووژێنێت. دیاربوو خەمی ئەو لەناو ئەم شیعرەی مندا هەبوو، هەر لە یەکەم یەکترناسینماندا هاو□ی□تییەك، ئەگەر هەفتەیەك یەکتری نەبینین، بیری یەکتر بکەین. لە نێوانمان پەیداببوو، خۆشبەختانە ئەویش وەك من خەمی ئەم لاو ئەو لای نەبوو، واتە: ئایدیۆلۆژیا تێکەڵی دیدگای هونەری نەببوو، خەمی من شیعری بێگەرد و خەمی ئەویش تابلۆی بێگەرد.
لە بنەڕەتدا شیعری (مووتوربە)م پێشکێش بە (ڕەفیق سابیر) کردبوو، گۆڤارەکە بێ پرسی من پێشکێشکردنەکەیان لادابوو. لادانەکەش بنیاد و ئەندازەی مانا و تێگەیشتنەکەی تێکدابوو، بە ماوەیەکی کورت دوای بڵاوبوونەوەی شیعرەکە، عەسرانێك لەگەڵ برad□رم: (سەڵاح مەزن) لە قاوەخانەی مەچکۆ دانیشتبووین باسی شیعرەکە و لادانی پێشکێشکردنەکەمان دەکرد. (عەباس عەبدوڵڵا یووسف) هاتە نێوانمان دانیشت، دیاربوو تەنگەتاو ببوو بەوەی: دوو لاو بە باشە باسی داهێنانی کوردییان دەکرد، چونکە لە ئەنجامی ئەوەی لە پەراوێزی داهێنەراندا ماوەتەوە. ناتوانێت دان بە داهێنان و دەرکەوتن و ڕوونی و کامڵبوون بنێت، دەرکەوتن و ڕوونی و کامڵبوونی داهێنەران کابووسە بەسەر سینگییەوە. دانان بە داهێنانی ئەوی دی، داهێنان و دەرکەوتن و ڕوون و کامڵبوونە. لە گەرمەی گفتوگۆیەکەماندا بۆچوونی منی داوا کرد لەبارەی خۆی، یان سەڵاح بۆچوونی منی داواکرد لەبارەی ئەو، نازانم. منیش بە ڕاشکاوی بۆچوونی خۆم دەربڕی گوتم: دە شاعیری ناکاری وەك تۆ لە کۆسەرە بدەیت و بیتراشیت، تا شاعیرێکی کارای لێ پێکبێت شیعرێکی وەك شیعری: (ئەم مرۆڤە)ی ڕەفیق سابیر، کە هەڵوێستە لە پێناو ژیاندا و دەربڕین لە توانای بەهێزیی مرۆڤ دەکات، بنووسێت. بۆچوونەکەم لەناو فۆرمێکی زمانی زبردا خستەڕوو. لەو بارەیەوە پێویستیم بە دڵڕاگرتن و شێوەی دەربڕینی تر هەبوو، ئەگەرچی ئەم بۆچوونەم لە بارەیەوە دەربڕی، ئێستا و ئێستاش (لە شیعردا) نەبووە شاعیرێکی چالاك و کاریگەر، خوێنەر دڵی پێی خۆش بێت، هیوایەکی داهێنانی لە زەمینەی شیعردا نەڕواند. هەر وەك پەراوێز و خانەیەکی مردوو لە جەستەی شیعری کوردیدا ماوەتەوە و ئەزموونێکی جەڵەبی و مەنگۆلییە، لە بواری پێکهاتەی میتافۆڕەوەش کڵۆڵ و بێهەستە، لە بنیادیشدا بڕگەیەکی نەخۆش و خاووخلیچکە، شیعرم تێدا نەدۆزیوەتەوە، واتە: دێڕ و کۆپلەی نیمچە شیعرم تێدا دۆزیوەتەوە، بەڵام شیعرێکی تەواو شیعرم

تەدا نەدەزیوەتەوە، سەخت و سەرسامکار بێت. ئەم بەچوونە حەقیقەتی تێگەیشتن و بیرکردنەوەی منە، ناحەقی تێدا نییە، یان شتێکی لەمە نزیك و لەم بابەتە، ئەوەش دەزانم لەپاڵ ئەو شیعرەی من پەسندی دەکەم. شیعری دیکەش هەیە و خەڵکانی تر پەسندی دەکەن. لەم شێوە جیاوازەدا دەبێت بیر لە شێوەی داهێنانی جیاوازیش بکەینەوە.

دوای تێپەڕبوونی ڕۆژ و ڕۆژگارێکی زۆر، ئەوجا بۆم دەرکەوت ئەم دوو بەچوونەم کاریگەریی خراپی لەسەر دەروونی ئەم دوو برادەرە دروست کـردووە و شڵەژانـدوونی. بەوەی: لە شـارۆچکەی عەنکـاوە، لە بنکەی ڕۆشنبیری کلدان، لە 15/6/2013 لە کۆڕێکی شیعریدا شیعرم خوێندەوە، هەرکە بانگ کرامە سەرشانۆ، ئەم دوو برادەرە: (عەبباس عەبدوڵڵا یووسف و نەوزاد ڕەفعەت)، وەك ئەوەی هەواڵی مەترسییەکی لە شێوەی بوومەلەرزە یان پێگەیشتبێت. بەپەلە و هەڵەداوان لە هۆڵەکەدا چوونە دەرەوە و نەیانتوانی گوێم لێبگرن.

من نەك شاعیربم. بەڵکو تەنیا مرۆڤبم، مرۆڤێکی خودایی و هەستی. دەبێ دۆخێکی تریان بۆ دروست بکەم و لەم دۆخە دەروونییە ناجێگیر و ناهاوسەنگەی بەرانبەر بە من بەیان دروست بووە و هەیانە، دەریانبهێنم. داوای بەخشندەییش لە هەستی خۆم دەکەم، کە لە دڵەوە بەدواداچوون بۆ ڕایەڵ و تانوپۆکانی شیعر دەکات و ڕێزێکی تایبەتی لێ دەگرێت، ناشزانێت خۆشدووی هیچ کەس و ڕێکخراو و دامەزراوە و دەسەڵاتێك بکات، باشیش لە خورپەی دڵی داهێنان و ناداهێنەریش گەیشتووە، دەڕوونم بە سروشتێکی ڕاستەقینە، نە بە هێنانی ڕووبەڕوو، نە بە ناووناتۆرە و لەمەی پاشەملە … تاد، نە فریو دەخۆم، نە چۆك دادەدەم، نە کەسیش لە ڕێگای کەس دەناسم. هەوڵ دەدەم تا ئاستی ئەوە بیناسم، تا بەچوونم لەبارەیەوە پەیدا دەبێت، بزانم کامە کاکڵە و کامە توێکڵ. ئەمەیە: وریایی و وردی و وردەکاری و بیرکردنەوەی نووسین.

لە هەشتایەکان کۆڕی ئەدەبی زۆر بەڕێوەدەچوو، لە زۆرێك لە کۆڕەکان ئامادە دەبووین. دوای تەواوبوونی کۆڕەکان بە پیاسە و بەدەم گفتوگۆوە، یان بەرەو ماڵ، یان بەرەو بازاڕ دەهاتینەوە. گفتوگۆمان هەمووی لەبارەی جیهانی ڕۆمانسی و ڕۆحانی و دەنایدەنی ڕۆحەکان بوو، کەمتر بە لای شێوەکارییەوە بوو، زۆرتر بە لای شیعرەوە دەڕۆیی و لای نەدەدا. ئەمەش هۆکارێکی هەبوو، ئەوەندەی ئەو زانیاری لەبارەی هونەری شیعرەوە هەبوو، من ئەوەندە زانیاریم لەبارەی هونەری شێوەکارییەوە نەبوو، کتێبی: (پووشکین: ژیان و بەرهەمی شاکاری) بە قووڵی چووبووە دڵ و هەستییەوە، دەیگوت: ئەو شیعرانەی (عەبدوڵڵا پەشێو) بە ئارەزووی خۆی بە وەرگێڕان هەڵی بژاردوون و لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا بڵاوی کردوونەتەوە، شاکار و نایابترن

لەم شیعرانەی لەم کتێبەدا لەسەر داوای: (محەمەدی مەلا کەریم) وەریگێڕاون.

هەمیشە شیعری: (بۆ هاوڕێیان)ی بە دوو جۆر وەرگێڕان. یەك: لەسەر خواستی: (محەمەدی مەلا کەریم). دوو: لە هەڵبژاردنی چێژی ئەدەبی وەرگێڕ، بەراورد دەکرد.

ئەو شیعرانەی هەڵبژاردنی چێژی ئەدەبی ناچاری کردووە وەریبگێڕێت.

هەموو ڕەگەزەکانی نووسین لەناو پێکهاتەیەکیدا کاریان لێك کردووە، لەیەك کارلێکەکاندا شیعرییەت دەردەکەوێ و خۆبوونی زمانی ڕۆح و ئەزموون زاڵ دەبێت و دەبێتە ناوکی دەق.

ئەوە هەشتا لەو ڕۆژە زێڕین و
شەوە زێڕینانەتان ماوە،
کە خوداوەندەکان پێیان بەخشیون.
ئەوە هەشتا شایانی ئەوەن کچانی شۆخ
بەوردی چاوتان تێ ببڕن.
یاری بکەن، بچن، هاوڕێیانم!
شەوانی کورت بەبادەن،
منیش لە کەلەنی فرمێسکمەوە
خۆشبەختیی بە پەروای ئەوە ئەبینم و بزە ئەمگرێ
پووشکین: ژیان و بەرهەمی شاکاری، ل: 216

لەو ڕۆژ و شەوە زێڕینانەتان هەشتا زۆر ماوە،
کەوا خەڵاتی خواوەندەکانن.
هەشتا شایانی ئەوەن کیژوکاڵ
بە چاوی تینوو تێتان بڕوانن!
دەسا هاوڕێیان،
بە بەزم و گەمە و گۆرانی گوتن
شەوانی کورتی تەمەن بەڕێکەن
بە شادیی خۆتان مەمی خەندەیەك
لە پشت تنۆکی فرمێسکم پێکەن!
گۆڤاری کاروان: ژمارە (3)، کانوونی یەکەمی 1982 ل: 34

تووڕەییەکی خوداوەندانە هەمیشە لە ناوچەوانیدا هەمای نائومێدییەکی گەورە بوو، ئەم نائومێدییە هانی دا بۆ پەلە لە کوردستانی نقوومبووی شەڕی براکوژی ڕابکاتە ئەوروپا، لە ڕێگادا شەوەی بەفر دەستی لێ بوەشێنێت و شەهیدی بکات.

جۆرێك ئارەقە لە جەستەی مندا هەیە. نە زێڕ، نە زیو، نە کاتژمێر قبووڵ ناکات. قەدی جغارەی باوکم و ئەڵقەی هاوسەرگیریم و ناوکی

وشك بووەوەی هەر شەش منداڵەکەم بە بایەخەوە لە شوێنێکی تایبەتدا هەڵگرتووە. ئەم دیارییەی فوئاد کەریمیشم لەناو پەڕۆیەکی کەتان پێچایەوە، لەو شوێنە تایبەتییەم دانا، کە قەدی جغارە و ئەڵقە و ناوکی وشك بووەوەی هەر شەش منداڵەکەمم تێیدا پاراستووە، هەموو خۆشەویستان وەرنە خەونم، تا بزانین ژیانی ڕاستەقینە لە خەونبینینداییە، خەون پوختەکراوی ژیانە. ژیانیش هەموو ڕەنگێکت ڕووبەڕوو دەکاتەوە، یان هەموو جۆرە خۆشی و ناخۆشییەکی بەدەمەوەیە.

ئایاری 2016 هەولێر

لە(58)وە بۆ (140) چارەنووسی کەرکوک لە بەرداشی جەنگی ژمارەکاندا .. نووسینی: ستیڤان شەمزینی

“ئەم شیکارییە پێش 13 ساڵ لە گۆڤاری نەوەند بڵاوکراوەتەوە. ئەگەرچی وا دەبینرێت بابەتەکە کۆن بووە، بەڵام لە راستیدا ناوەڕۆکەکەی هەمیشە بە تازەیی دەمێنێتەوە. تا بیری خوێنەریشی بخەینەوە کێشەی دۆڕاندنی کەرکوک لە دوای روخانی بەعس بە تەنیا بەرهەمی شانزەی ئۆکتۆبەر نییە، بەڵکو شانزەی ئۆکتۆبەر تەنیا کۆتایی ئەو دۆڕانەیە لە رووی سەربازیی و ئۆتۆریتەی دەسەڵاتی هەردوو حزبی فەرمانڕەوا لە کەرکوک”

لەگەڵ ناوهێنانی کەرکوک بەدەر لەوەی وێنای شارێکی وێران و فەرامۆشکراو دێتە پێش چاومان، راستەوخۆ بیرمان دەچێتە سەر ئەو کێشە و قەیرانانەی لەنێوان کورد و عەرەبە عێراقییەکاندا بە درێژایی چەندین دەیە دروستبووە لەسەر مسۆگەرکردن و خاوەندارێتی ئەو شارە، نەوت یەکێک یان هەموو ئەو هۆکارەیە هەموولایەک بە وڵاتانی هەرێمی و جیهانیشەوە چاو ببڕنە کەرکوک و شەڕی لەسەر بکەن، چون ئەو سامانە سروشتییە بەسە بۆ ژیاندنی کۆمەڵێکی سەد

ملیۆنی بەوپەڕی تێریی و رەفاهەوە. بەهەڵەدا نەچووین ئەگەر بڵێین زیاتر لە 90 ساڵە کورد بە قەبارەی خەبات بۆ رزگاریی و مافی چارەنووس لە هەوڵی سەندنەوەی کەرکوکدا بووە. کەرکوک لە بزافی شێخ مەحمودەوە تاکوو رۆژی ئەمڕۆمان لە لیستی داواکاریی و خەباتی کورداندا لە بەشی سەرەوەدا بووە، گرنگی ئابووری ئەو شارە پاڵنەرێک بووە حکوومەتە یەک لە دوای یەکەکانی عێراق دەستبەرداری نەبن و جەنگی درێژخایەن لەگەڵ خاوەنە راستەقینەکەی (کورد) بەرپا بکەن، پاشان لە رێی بە عەرەبکردن و راگواستنی کورد لە شارەکەدا ناسنامەی رەسەن و دیمۆگرافیاکەی بشێوێنن، بەڵام کورد هەموو کات داکۆکیی جیددی لێکردووە تا ئەو ئەندازەیەی شۆڕشێکی وەک ئەیلوولی بۆ بە قوربان کراوە.

دوای 2003-4-9 پرسی کەرکوک لە ئەجیندای کوردی باشووردا پانتاییەکی زۆری داگیر کرد و لە راستیشدا یەکێک لەو دۆزانە بووە زۆرترین دانوستان و گفتوگۆی لەبارەوە کراوە و دەکرێت، قانوونی 58 ئیدارەی کاتی و ماددەی 140 دەستووری هەمیشەیی عێراق بەشێکن لەو پلانانەی لەو چوارچێوەیەدا و بۆ یەکلاکردنەوەی چارەنووسی کەرکوک داڕێژراون. هەنووکە کاتی یاسایی جێبەجێکردنی ماددەی 140 تەواو بووە و رەوشی کەرکوک وەک خۆی ماوەتەوە، لە کورد بەنیازی ماوەی ئیزافییە بۆ جێبەجێکردنی ئەو ماددەیە، بەداخەوە ئەزموونی چوار ساڵ و نیوی مامەڵەی عەرەبی باڵادەستی دوای سەددام حسێن سەلماندوویەتی نییەت باش نییە، هەروەک (محەمەدی حاجی مەحمود) وتی: تەنها یەک مانگە تەقینەوە کەم بووەتەوە عەرەب هەڕەشە دەکات کە نابێت نەوت دەربهێنین و دەبێت ماددەی 140 دوا بخەین.

پرسیاری هەنووکەیی ئەوەیە: ئایا کورد و رێبەرییەکەی هەر دوای کەلاوی بابردووی بەڵێنی وەهمیی سەرکردە عەرەبەکانی عێراق دەکەون؟ یان ئومێدێک ماوە بۆ جێبەجێکردنی ماددەی 140؟؟ لە کاتێکدا ماددەی 140 پێکخراوە ئایا کورد کارتی هەیە بەکاریبێنێت وەک پێکخستنی بەندێکی دەستووریی کە بەرژەوەندیی عەرەبی عێراقی پێوە بەسترابێتەوە؟ یان کورد ئەم دۆزە دەباتە ناوەندەکانی دنیا لە چەشنی نەتەوە یەکگرتووەکان یان بۆ بەڵگەی مێژوویی و بڕیاری سیاسیی دەست بەسەر کەرکوکدا دەگرێت؟. لە هەموو بارەکاندا تاریکییەکی زۆر هەیە و هیچ تروسکاییەک نییە تا هەڵوەست و هەنگاوەکانی داهاتووی کوردمان پێ نیشان بدات لە وەختێکدا نیازی عەرەبەکان بۆ روونی دیارە چییە.

مێژووی کەرکوک

ئەو کاتەی مرۆقی سەرەتایی فێری چاندن و کشتوکاڵ بوو ناچاربوو دەست لە ژیانی رەوەندیی هەڵبگرێت و بیر لە نیشتەجێبوون بکاتەوە، سەرچاوە مێژووییەکان باس لە چەند گوندێکی دیرۆکیی دەکەن وەک کۆنترین گوندە کشتوکاڵییەکانی دنیا، لەو لیستەدا ناوی گوندی (چەرمۆ)ی کەرکوک هاتووە و وەک یەکێک لە سێ کۆنترین گوندی جیهان ناوی تۆمار کراوە. بە بڕوای (مەلا جەمیل رۆژبەیانی) کەرکوک یەکێک لە هەرە کۆنترین شارەکانی دنیایە و بەدەربەینی ئەو (لە قەچە هەولێرە زۆر کۆنترە). بەرسقی ئەو پرسیارە مێژووییەی کێ بوو لەسەرەتاوە شاری کەرکوکی بنیاتنا؟. گەرمە و کێشە و رای جیاوازی لەسەرە، بەڵام هیچکامیان ناتوانن هاشا لەوە بکەن لە سەرەتاوە کورد یان ئەو گەلانەی کوردیان پێکهێناوە نیشتەجێی کەرکوک بوون و ئاوەدانیان کردووەتەوە (لە مێژوودا سەلمێنراوە شاری کەرکوک لەلایەن لۆلۆییەکان یان خۆرییەکانەوە بنیات نراوە، ئەم دوو گەلەش رۆڵی سەرەکیان هەبووە لە پێکهێنانی گەلی کورددا). مەلا جەمیل رۆژبەیانی، بڕوای وایە: کەرکوک یەکێک بووە لە پایتەختەکانی (گوتو-گوتیوم)ی هاوسێی (لولو- لولوبین) کە تەنیا رووباری سیروان ئەم نەتەوەی لەیەک دابڕیوە هەردووکیان چەی (کاسای)ن کە لقی گەورەی سوبارتەیە. رۆژبەیانی لە درێژەی بۆچوونەکەیدا نوسیوویەتی: لە سەردەمی (نارامسین)ی ئاکادیدا (2400 پ.ز) بە وڵاتی کوردستانیان دەوت (سوبارتو) ئەو حەلە (ئەرەبخە) کە لەم دوواییەدا بوو بە ئەرافا- عەرەفە (واتە کەرکوک) بەشێک بووە لە سوبارتە.

مێژوونووسان هەمای بە دەکەن لە هەزاران ساڵ بەر لە نهەوە کەرکوک بەناوی (ئارابخا)وە ناسراوە و هەر ئەم ناوەشە بە تێپەڕینی کات گۆڕانی بەسەردا هاتووە و بووەتە کەرکوک (گۆتییەکان کە لە سێ هەزارەی پێش زاییندا لە پەدەشتەکانی شارەزووردا دەژیان گەیشتنە کەرکوک و دەوروبەری و کەرکوکیان کردە مەڵبەند و جێگای ژیانی خۆیان، لەو سەردەمەدا شارەکە بە ناوێکی نوێوە ناسرا کە ئەویش ئارابخا بوو، گۆتییەکانیش رۆڵیان هەبووە لە پێکهاتنی نەتەوەی کورددا). بەڵگە نەویستە شارەکە لەلایەن ئەو پێکهاتە و توخمانەوە بنیات نراوە کە رۆڵیان هەبووە لە خستنەوەی نەتەوە و رەچەڵەکی کورددا یان هیچ نەبووبێ لە دێرینەوە وەک زۆرینەی شارەکە بوونیان هەبووە و تێیدا ژیاون. هەموو ژێدەرە مێژووییەکان (تەنیا ئەوانە نەبێت بە چەواشەکراویی نوسراون) دەنیامان دەکەنەوە لەوەی هەبوونی کورد لە کەرکوکدا پێش هەر نەتەوە و نەژاد و گەلێکی ترە بگرە لە زۆربەی قۆناغەکاندا کەرکوک پایتەختی کوردەکان بووە.
تەنانەت عەرەب و تورکمانەکانی لایەنگری فاکتی مێژوویی نکۆڵییان

لەو راستییە دیرۆکییە نەکردووە، تا ئەوەی کتێبی (جوگرافیای سیاسیی) کە دەستەیەک لە مامۆستایانی زانستگاکانی میسر لە ساڵی 1961 دایاناوە دانیان بەو راستییەدا ناوە و نووسیویانە: کوردەکان دەستەیەکن لە باکوورەوە هاتوون، خاوەنی دەوڵەتێکی کۆن بوون کە پایتەختەکەی ئارابخایە. لە ژێر رۆشنایی بەڵگە مێژووییەکاندا بەمان روون دەبێتەوە هەموو ئەو نەتەوە و پێکهاتانەی ئەمڕۆ لە کەرکوک جێگیرن بە هەزاران ساڵ دوای کورد هاتوونەتە شارەکەوە، عەرەبەکان بوونیان لە عێراقدا دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی غەزەواتی ئیسلامی لە سەدەی حەوتەمی زایینیی و ئەو بەغدادەی نهۆ وەک پایتەختێکی عەرەبیی دەردەکەوێ ئەوە رۆژێ گوندی (باغی داد)ی کوردان بووە!!، ئەگەر عەرەبەکان بوونیان لە عێراقدا بۆ چواردە سەدە بگەڕێتەوە، ئەوا بە دڵنیاییەوە هاتنیان بۆ کەرکوک لە سێ سەدە تێناپەڕێت، لەوانەشە کۆچی عەرەب بەشێوەی شوانکارە و تاک تاک بۆ کۆتاییەکانی سەدەی هەژدە بگەڕێتەوە لە کاتێکدا کورد لەو مێژووەدا بە هەزاران ساڵ بووە لەو شارەدا ژیاوە.

لە سەردەمەکانی دوای غەزەوات و فتوحاتی ئیسلامی و هەتا کاتی رووخانی دەوڵەتی (قەرەقۆیونلۆ)ش بەپێی (اخبار الدول)ی یوسف قارەمانی کەرکوک مەڵبەندی کورەی ویلایەتی شارەزوور بوو، لەم حەلەدا لقێکی دەوڵەتی ئەردەڵان فەرمانڕەوای شارەزوور بوو. هاتنی تورکمانیش بۆ ناو کەرکوک بە بەراوورد بە مێژووی کورد لەو شارەدا دوێنێیە، تەنانەت کۆچی تورکمان بۆ نێو عێراق کەوتووەتە دوای هەزاران ساڵی بوونی کورد لە کەرکوکدا. مێژوونووسی تورکمانی (شاکر سابیر ئەلزابت) پێیوایە هاتنی تورکمان بۆ ناو عێراق بۆ ساڵی (54ک – 674ز) دەگەڕێتەوە کە لەشکرێکی چوار هەزار کەسی بوون و بۆ سەرکەوتنی خەلیفە نێردرابوون. کەوابوو زۆر درەنگتر روویان لە کەرکوک کردووە و تیایدا جێگیربوون. ئەمە لەلایەک و لەلایەکی تریش لەگەڵ کۆچی بەردەوامی تورکمان و عەرەب بۆ ناو کەرکوک (پێش تەعریب و راگواستنی کورد) هێشتا کورد رێژەی زۆرینەی دانیشتوانی شارەکەی پێکهێناوە. بۆ وێنە (قاموس الاعلام) نووسیویەتی: سەرژمێریی شاری کەرکوک سی هەزار (30000) کەس لەم ژمارەیە سێ بەشی 22500 کەسی کوردە و ئەویتری تورکمانە، عەرەب و جولەکە (760) و کلدان (460) کەسن.

لەگەڵ گەشەی زیاتری شارەکە و زیادبوونی ژمارەی دانیشتوان، دیسان کورد هەر زۆرینەی پێکهاتەی شارەکە بووە لەم رووەوە سەرژمێریی ساڵی 1957 باشترین بەڵگەی مێژووییە کە دەریدەخات رێژەی کورد لە شارەکەدا (187593) کەسە لە بەرامبەردا عەرەب (109620) کەس و تورکمان (83371) کەسن، بەڵام دوای شاڵاوەکانی بە عەرەبکردن ئەم

ڕێژەیە لە زیانی کورد و تورکمان و لە بەرژەوەندیی عەرەب گۆڕانی بەخۆیەوە بینی و عەرەب بوونە زۆرینەی دانیشتوان، لەگەڵ ئەمەشدا فاکتی مێژوویی ئەوە دەسەلمێنێت کەرکوک بەشێکە لە کوردستان، ئەگەرچی وجودی هەندێک هۆزی عەرەبی وەک (العبید) کە پێش تەعریب لە کەرکوک بوون لەگەڵ تورکمان و کەمینەیەکی کلدۆئاشوری وەک هاووڵاتی ڕەسەنی شارەکە مایەی نکۆڵی لێکردن نییە، بەڵام ناسنامەی شارەکە کوردییە و دەکەوێتە نێو جوگرافیای وڵاتێکی دابەشکراوەوە بە ناوی کوردستان.

دۆزینەوەی نەوت دۆزینەوەی نەهامەتی

کوردی داماو و دیلکراوی کەرکوک هەرگیز پێی بە نهێنی ئەو گڕە سوورەی سەرسنگی شارەکەی نەدەبرد، ناچار پێنایان بە داتاشینی ئەفسانە بردبوو، پێش ئەوەی باباگوڕگوڕ وەک کانییەکی بێ بنی نەوت ناوبانگ دەربکات لای ڕەشەکی کوردی ئەوە ڕۆژە وەک مەزاری پیاوچاکێک سەیری کراوە و گڕەکەشیان بە نووری پیرۆزی خوداوەند زانیوە، دەماودەم دەگێڕنەوە دایکان بە مەبەستی منداڵبوون چوونەتە سەر ئەم مەزارە نەوتاوییە و لە تیشکی گڕی ئاگری سوور پاڕاونەتەوە و وەک بەیتە شیعرێک وتوویانە: بابا گوڕگوڕ مناڵێ.. وەک تیشکی ئاگری ئاڵێ. دۆزینەوەی نەوت لە شارەکەدا زۆر کۆنترە وەک لەوەی باس دەکرێت ئینگلیزەکان یەکەم کەس بووبن نەوتیان لە کەرکوک دۆزیبێتەوە، (عەلی مەحمود محەمەد) لە کتێبی (کەرکوک شاری قەڵا و ئاگر و خوێن)دا هێمای کردووە بەوەی لە سەدەی حەڤدەیەمەوە (1639) عوسمانییەکان بەشێوەی سەرەتایی نەوتیان لە کەرکوک دەردەهێنا، بەڵام ئەو نەوتە هەر بۆ بەکاربەری ناوخۆیی بوو لە ماڵان و گەرماوەکانی شاردا. دواتر لە ئازاری 1925 کۆمپانیای نەوتی تورکی بە فەرمی قۆرخی دەرهێنانی نەوتی کەرکوکی کرد. ئیدی ئەم دەرهێنانی نەوتە لەسەر دەستی کۆڵۆنیاڵیزمی بەریتانی پەرەیسەند و شارەکە بووە سەرچاوەیەکی نایابی نەوت و گازەکانی تر، پاشان لە هەڵمەتەکانی گەڕان بۆ دوای نەوتدا ژمارەیەکی تر کێڵگەی ئەو شلەیە دۆزرانەوە. ڕەنگبێ دۆزینەوەی نەوت و پێویستی هێزی کار یەکێکی تر لەو هۆکارانە بووبێت تاکوو عەرەبەکانی ناوەڕاست و باشوور روو لە کەرکوک بکەن.

بە پێچەوانەی پێشبینی دانیشتوانی شارەکەوە نەوت نەک نەبووە مایەی خۆشگوزەرانی و ڕەفاه بۆیان بەڵکو بووە هۆی دژواریی و نەگبەتییەکی گەورە، نەوتی کەرکوک ڕاکێشانی ئەڵقەی نارنجۆکێک بوو بە هەر چوار لای خۆیدا تەقییەوە و پریشکەکانی بۆ زۆر دوور ڕۆیشتن. دەکرێت

بێژین دۆزینەوەی نەوت لە کەرکوک دۆزینەوەی نەهامەتی بوو، سەرەتای کێشەیەک بوو نزیک لە سەدەیەکە بێ چارەسەر ماوەتەوە، چاوچنۆکی رژێمەکانی عێراق و تموحیان لە نەوتی کەرکوکدا هێنانییە سەر رێی کوشندەترین بیرۆکەی جەهەنمیی هەر لە تەعریب و شێواندنی دیمۆگرافییەوە تاکوو راگواستن و دەرکردنی کورد و سڕینەوەی ئاسەواری کوردیی شارەکە، دیارە پەیڕەوکردنی ئەم سیاسەتە بەبێ توندوتیژیی و زیانی مرۆیی نەبووە، هەر ئەم هەقیقەتە تاڵەیە ناچارمان دەکات بڵێین: نەوت بە درێژایی تەمەنی دۆزینەوەی لە زیان بەولاوە چی قازانجێکی تری نەبووە بە گەلانی عێراق بە تایبەت بە کورد، لەوانەشە نەوت بە پاشەڕۆژیش هەمان ڕۆڵی نەرێنی بەرجەستە بکات هەرچەندە لە ئێستاوە بڕیارێکی وەها رەنگە لۆژیکی و واقیعبینانە نەبێت.

بە عەرەبکردن و راگواستن

لە دوای دۆزینەوەی نەوت لە کەرکوکدا ژمارەیەکی بێشوومار عەرەب بە هۆی خزمەتەوە لە کۆمپانیای نەوتی باکوور روویان لە شارەکە کرد، بەڵام هاتنی سیاسیی لە چوارچێوەی پرۆسەی تەعریب و گۆڕینی دیمۆگرافیدا زۆر تازەیە و لەگەڵ هاتنە دەستەی یەکەمی شۆڤێنیستە عەرەبەکان لە ساڵی 1963 دەست پێدەکات، لەو ڕێکەوتە بە دواوە تەعریب چوارچێوەیەکی سیاسیی بەخۆوە گرت و بووە بەشێک لە ئەجێندای سیاسیی دەوڵەتی عێراق. لەگەڵ هاتنەوەی سەرکاری بەعسییەکان لە ساڵی 1968 دیسان بە عەرەبکردن و راگواستنی کورد بە تایبەت لە شاری کەرکوک خەست و خەستتر لە جاران دەستی پێکردەوە. رۆژنامەوانی فەڕەنسی (کریس کۆچێرا) دەنووسێت: بەعس پاشان کە لە ساڵی 1968دا هاتەوە سەر حوکم جارێکی دی بایدایەوە سەر هەمان سیاسەتی عەرەباندن، هەر لە سەرەتاوە سوپا دانیشتوانی کوردی لە ناوچە ستراتیژییەکان واتە لە ناوچە سنوورییی و نەوتاوییەکاندا وەدەرنا، گوندەکانی کوردی بەردومان کرد و بە بەلدۆزەر تەختی کردن، بەمجۆرە تەنێ لە ناوچەی کەرکوک نزیکەی 40 هەزار کورد لە ماڵ و گوندەکانی خۆیان وەدەرنران.

ئەمە قۆناغی سەرەتایی بوو قۆناغە چڕ و پڕەکان لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردووەوە دەستیان پێکرد تاکوو کاتی روخانی بەعس لە بەهاری 2003. پرۆسەی تەعریب هەر بەوە نەوەستا میتۆدی خوێندن و زمانی فەرمانگەکان بکاتە عەرەبی بەڵکو ئەم کردەیە تابلۆی سەر پێشانگاکان و ناوی قوتابخانەکانیشی گرتەوە و دواتر لە بەڕێوەبەرێتی رەگەزنامە و باری کەسێتی ناوی کوردیی بەرەو

قەدەغەکردن و سڕینەوە چوو. دوای هەرەسی 1975 ناوی قوتابخانەکان کە لە دوای ڕێککەوتنی ئاداری 1970وە کرابوون بە کوردیی جارێکی دی کرانەوە بە عەرەبی، بۆ نموونە کاوە کرا بە (معاز بن جبل)، کوردستان بووە (عبدالملک بن مروان)، قوتابخانەی زەوەر گێڕا بە (الاندلس)، ئازاد کرا بە (میسلون) و کتێبخانەی ئاسۆ کرا بە (الطلیعە) و دارا کرا بە (العروبە). هاوشانی پرۆسەی تەعریب، ڕاگواستنیش لە کەپەسەندندا بوو، لە ساڵی 1981 بەپێی بڕیاری ژمارە 1391 مەجلیسی سەرکردایەتی شۆڕش لە توێی 16 خاڵدا دەرچوو کە باس لە دروستکردنی 20 هەزار خانوو لە ناوەڕاست و باشوور و ڕاگواستنی چەندین کارمەند و کارگەری کورد لە کەرکوکەوە دەکات بۆ باشووری عێراق، بەڵام بەهۆی سەرقاڵیی ڕژێم بە جەنگی ئێرانەوە تەگەرە کەوتە بەردەم جێبەجێکردنی تەواوی بڕیارەکە.
بە عەرەبکردن و ڕاگواستن ڕەنگدانەوەیەکی زۆری لەسەر شێواندنی دۆخی کەرکوک داناوە کە لە حاڵی حازردا کۆسپی گەورەی لە بەردەم جێبەجێکردنی ماددەی 140 هێناوەتە ئارا، بێگومان ئەگەر هۆکارەکانی تەعریب و تەهجیر لە ئارادا نەبوونایە نەک کەرکوک بە ئۆتۆماتیکی لەسەر کوردستان بوو (هەروەک سلێمانی و هەولێر) یان سەندنەوەی ئاسانتر دەبوو. (جەلال تاڵەبانی) لە یەکێک لە وتارەکانیدا لەمەڕ سیاسەتی عەرەباندن دەنووسێت: شار و پارێزگای کەرکوک ڕووبەڕووی سیاسەتی پاکتاوی نەژادیی بووەوە، ئەویش بەپێی پیلانێکی نەگریس کە سەدام حسەین بۆ وەدیهێنانی چەندین مەبەست پەیڕەوی کرد:

1- دەرکردنی کورد و تورکمان و ئاشووری لە زێدی باب و باپیرانیان.
2- نیشتەجێکردنی عەرەب وەک (مستەوتین) نیشتەجێکراو نەک وەک هاووڵاتی کەرکوک و دەوروبەری ئەویش بە ڕێگەی ئارەزووپێکردن و هەڕەشەوە.
3- نیشتەجێکردنی عەرەبی شیعە لە شارەکەدا بە مەبەستی بەرپاکردنی فیتنە لە نێوان کورد و برا عەرەبە شیعەکانیان و تێکدانی ئەو هاوپەیمانەتییە ستراتیژییەی نێوانیان.
سەدام حسەین و دەوڵەتەکەی سەرکەوتوو بوون لە شێواندنی دیمۆگرافیای کەرکوک و ئاڵۆزیی دروستکردن بۆ گەڕانەوەی ڕەوشی شارەکە بۆ دۆخی پێشانی، لە دوای ڕوخانی ڕژێمی بەعس تەعریب و ڕاگواستنی کوردی کەرکوک ڕاوەستا، بەڵام کارکردن بۆ گەڕانەوەی عەرەبی هاوردە و گەڕاندنەوەی دۆخی شارەکە بۆ باری ڕاستەقینەی خۆی هیچ هەنگاوێکی نەناوە. ڕاستە تەعریب ڕاوەستاوە، بەڵام شوێنەوارەکانی هەر کاریگەرە، عەرەبی باڵادەستی دوای بەعسیش خۆیان لادەدەن لە کارێکی لەو بابەتە، هەندجار بەو بڕوایە دەگەین ئەمانیش لەبەر لاوازیی و

گرفتارییانە بەدەست تیرۆرەوە ئەگینا بەردەوامی بە رامیاریی عەرەباندن و راگواستن دەدەن. راستە بەعس وەک ئەنزیمە و دەسەڵات رووخا، بەڵام پەروەردە و فەرهەنگی بەعس هێشتا رۆحەکی زیندووە، لە نموونەی پرسی کەرکوکدا تێدەگەین، ئەوەی رووخا لە 2003 تەنیا بتەکەی سەدام بوو، ئەگەرنا هێشتا کولتووری سەدامیزم کولتووری باڵادەستی سیاسیی و کۆمەڵایەتییە لای عەرەبە عێراقییەکان.

بزافی نیشتیمانی کورد و کەرکوک
(بزافی بارزانی وەک نموونە)

لە شێخ مەحمودی حەفید مەلیکی کوردستان قەڵەمڕەوی حکوومەتەکەی بەرتەسک و سنووردار بوو (لە باشترین حاڵەتدا لە سلێمانی و دەوروبەرەکەی تێنەدەپەڕی)، بەڵام هەرگیز نەیدەویست دەست لە کەرکوک وەک بەشێک لە کوردستان هەڵبگرێت، ئارەزووی دەکرد کەرکوک بخاتە سەر قەڵەمڕەوی حکوومەتەکەی. مەلیکی کوردستان لە مانگی دیسامبەری 1922 دوو کەرکوکیزادەی وەک یاریدەدەری خۆی دامەزراند تاکوو بەوە بیسەلمێنێت کەرکوک بە بەشێک لە حکوومەتەکەی دەزانێت، لە کۆتایی هەمان ساڵیشدا “رۆژی کوردستان” هەواڵی سەردانی سەرۆک عەشیرەتەکانی کەرکوکی بۆ سلێمانی بڵاوکردەوە!!. نوێنەرانی تری بزافی نەتەوەیی کوردستان لە پێش هەر هەموویانەوە (مستەفا بارزانی) بەردەوام داکۆکیان لە کوردستانییەتی کەرکوک کردووە و فایلی کەرکوکیان وەک میحوەریترین فایل بردووەتە سەر مێزی دانوستان. مستەفا بارزانی بە دیاریکراویی لە ماوەی چواردە ساڵی شۆڕشی ئەیلوولدا بە شێلگیریی داکۆکیی لە کەرکوک وەک (دڵی کوردستان) کرد و زۆربەی هەرە زۆری ئاگربەست و مفەوەزاتەکانیش بەهۆی سووربوونی بارزانی لەسەر کوردستانییەتی کەرکوک ساردیی تێدەکەوت و رووی لە شکست دەکرد. ئەمە لە زۆرینەی سەرچاوە مێژووییەکان و خوێندنەوەی بیوگرافیی کەسایەتییە سیاسییەکاندا پێداگریی بارزانی لەسەر کەرکوک وەک فاکتێکی دیرۆکیی دەدۆزینەوە.
(لە راستیدا رێبەرانی بەعس ئامادەبوون هەرێمێک بە کوردان دیاری بکەن وەک چۆن ئینگلیزەکان لە ساڵەکانی 1919 و 1924 ئەمەیان لەگەڵ شێخ مەحموددا کردبوو، ئەوانیش لاریان لەوە نەبوو شاری هەولێر و سلێمانی و دهۆکیان بدەنێ، گیروگرفتی کارەکە کەرکوک بوو. لە هەوڵەی ئازاری 1970دا چ کارێک سەری نەگرتبوو، بە گوتەی د.مەحمود عوسمان رێبەرانی بەعس لە هەوڵەی ئەوەدا بوون ناوچە کوردنشینەکانی کەرکوک و هەموو ناوچە نەوتییەکانی دی لە کوردستان دابڕن). بەعس ماوەی چوار ساڵی ئاگربە و گفتوگۆ 1970– 1974یاری بە کات دەکرد

لەمەڕ چارەسەرکردنی کێشەی کەرکوک و دەستی دەستی بە داوای سەرکردایەتی ئەوکاتی کورد دەکرد لەمەڕ کەرکوک، لە بەرامبەردا ژنەراڵ بارزانی مکوڕبوونی خۆی و شۆڕشی نیشان دەدا دەربارەی کەرکوک و هەندێ ناوچەی تر کە لە ڕێژەڤی بەعسدا بوون بە تەعریب!، چون نابێت لە بیری بکەین بەعس لە پرۆسەی تەعریبدا تەنێ ڕەوشی کەرکوکی تێکنەداوە بەڵکو کاری لەسەر زۆر ناوچەی تری کوردنشین کردووە هەر لە دەوروبەری هەولێرەوە تا دیالە و موسڵ و تکریت.
تەنانەت یەکێک لەو پاڵنەرانەی بووە هۆی هەڵگیرساندنەوەی شەڕ لەنێوان هەردوو لایەنی کوردیی– عێراقی لە ساڵی 1974دا، مکوڕبوونی بارزانی و سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلوول بوو لەمەڕ کەرکوک. بەو پێیەی بەعس هیچ کات ئامادە نەبوو، دان بنێت بە کوردستانیبوونی کەرکوک و ناوچە نەوتاوییەکانی تردا، فاکتەرێکیش زیاتر ئابووری بوو، چوونکە بەعس چاوی لە سەرکردایەتیکردنی ئومەی عەرەبی ئەمەش بە ئابوورییەکی بەهێز مومکین نەبوو.
(کریس کۆچێرا) دەنووسێت: ڕۆژی 9-3-1974 (غانم عەبدولجەلیل) ئەندامی سەرکردایەتی هەرێمایەتی عێراق و بەرپرسی کاروباری کوردستان دێتە لای (ئیدریس بارزانی) و دەڵێت: لە 11-3 بە دواوە پانزە ڕۆژتان هەیە تا پێشنیارەکانتان لەمەڕ دیاریکردنی سنووری ناوچەی ئۆتۆنۆمی بخەنە ڕوو، دەربارەی کەرکوک دەبێ یەکێک لەم دوو پێشنیارە هەڵبژێرن: یان ناوچەی کەرکوک لەلایەن دامودەزگایەکی هاوبەشەوە بەڕێوە ببرێت و لە سایەی حوکم و سەرپەرشتیی دەوڵەتی مەرکەزیدا بێت یان پارێزگای کەرکوک دابەشبکرێت و دوو قەزای بخرێتە سەر ناوچەی ئۆتۆنۆمی و ئەوی دیکەشی بە دەوڵەتی ناوەندیی بێت!!. (ئیدریس بارزانی) باسی سەرژمێریی دەکات، (غانم) دەڵێت: هەرگیز دەگەڵ ئەنگەدا سەرژمێریی ئەنجام نادرێت!، کاتێک (ئیدریس بارزانی) بیری دەخاتەوە سەرژمێریی بە یاسا بڕیاری لەسەر دراوە، (غانم) دەڵێ: بەڵام لەگەڵ ئێوەدا نا! (ئیدریس بارزانی) بڕیار نادات بە ئەو مەبەستە دەگەڕێتەوە بۆ لای (مستەفا بارزانی) بۆ پێچەوانەی پێشنیارەکەی (غانم)ەوە بارزانی دەڵێت: کەرکوک بە ئێمە و دوو قەزا بە دەوڵەتی ناوەندیی. دوای یەک ڕۆژ (غانم) کاتژمێر 10 شەوی 10-3 بە تەلەفۆن بە (دارا تۆفیق) دەڵێت: داواکارییەکانتان بۆ ورد و درشتەوە ڕەفز کراون، ئیدی ڕۆژی 11-3 (دارا تۆفیق) بە ئۆتۆمبیل لە بەغدادەوە دەگەڕێتەوە، بەمجۆرە پەیوەندیی نێوان کورد و عێراق دەپچڕێ و شەڕ هەڵدەگیرسێتەوە. ماوەی ساڵێک شەڕ بەردەوام بوو، کە دەتوانین بە شەڕی کەرکوک ناوزەدی بکەین، سەرەنجام شۆڕشی کورد بە ڕێکەوتنی سەدام و حەمەڕەزا شا لە پەڕاوێزی کۆنگرەی ئۆپیک لەسەر دەستی (هەواری بۆمەدیەن)ی سەرۆکی ئەوسای جەزائیر و

پشتێکردنی ئەمەریکا و کسینگەر تووشی هەرەس هات و بووە قوربانی کەرکوک.

ون بوون ل□ نێوان هەردوو ژمارەی (58) و (140)دا

لەگەڵ داڕوخانی بەعس (2003) سەرکردەکانی کورد روویان لە بەغداد کرد وەک پایتەختی چارەسەر، کەچی لەولاوە کەرکوک لە نێو پشێویی و فەوزایەکی گەورەدا گیری خواردبوو، زۆربەی چاودێرانی سیاسیی پێیانوایە دەبوایە سەرکردایەتی کورد روویان لە کەرکوک بکردبایە وەک بەڵگەی سەلماندنی کوردستانییەتی شارەکە و شاری گفتوگۆ، بە پێچەوانەوە سەرکردەکانی کورد چارەنووسی شارەکەیان بەستەوە بە ماددەی (58)ی قانوونی ئیدارەی کاتیی و پاشان لەحیمیان کرد بە ماددەی 140 دەستووری هەمیشەیی عێراقەوە، بەڵام وەک هەمیشە سەرکردەکانی عەرەب گەمەی ناشەریفانە دەکەن و لە هەو□یی کات کوشتندان، بە درێژایی تەمەنی سێ کابینەی (عەلاوی- جەعفەری- مالکی) هیچ هەنگاوێک لە دوو ماددەی قانوونی و دەستووریی نەچووەتە پێشەوە، خەریکە کەرکوک لە نێوان هەردوو ژمارەی (58) و (140)دا ون دەبێت، چون عەرەبی عێراق بە شیعە و سووننەوە، بە توندئاژۆ و میانڕەوەوە کۆکن لە دەستی دەستی کردن بە چارەنووسی کەرکوک، هەرچەند لەلایەک رايدەگەیەنن پابەندی دەستووری عێراق و قانوونن، لەلاکەی ترەوە بە کردار کۆسپ و تەگەرە دەخەنە بەردەم جیب□َ□ج□کردنی بڕگەکانی دەستوور بە تایبەتی ئەوانەی ل□ بەرژەوەندیی کوردن، بۆ وێنە (ماددەی 140)!!. کوردیش خۆی هیچ گووشارێکی نییە بۆ جێبەجێکردنی ئەو ماددە دەستوورییە، کە بڕوام وایە لە سترۆکتۆرەوە بردنی کەرکوک بۆ نێو گێژاوی دەستووری عێراقی هەڵە هەرە کوشندەکەی کورد بوو.

ئەیاد جەمالەددین، ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق لەسەر لیستی (العراقیە) رايدەگەیەنێ: سەبارەت بە کێشەی کەرکوک ئێمە باوەڕمان بە چەسپاندنی دەستووری عێراق هەیە کە دەستوورێکە پەسەند کراوە، بەڵام جارێ کۆمەڵێک را و بۆچوونی جیاواز و کێشە هەیە بەبێ چارەسەر ماونەتەوە. دەربارەی ئەوەی کات تێپەڕیوە (جەمالەددین) وتی (کات بەسەر هەموومان□دا تێپەڕ دەبێت و ناوەستێت!!). (جەمالەددین)ی بەحیساب میانڕەو و دۆست و مەعشووقی سەرکردایەتی سیاسیی کورد، وەک ئەوەی لە مزگەوتێکدا دانیشتبێت و وەعز بدات بە مورید و فەقێکانی دەپەیڤێت و هیچ هەڵوێستێکی روون و مەلموس راناگەیەنێ، ئەمەش لۆژیکی کۆی سەرکردە عەرەبەکانی عێراقە لەمەڕ پرسی کەرکوک و کورد. بۆیەکا هەموو رۆژێک لە رێگەی دەوڵەتی

ناوەندیی عێراقەوە کەسپ و تەگەرە دروست دەکرێت لە راستای جێبەجێکردنی ماددەی140. (قادر عەزیز) نوێنەری سەرۆکی هەرێم لە لیژنەی جێبەجێکردنی ماددەی 140 پێش ساڵێک رایگەیاند (لە بەغدادەوە بە هەموو شێوەیەک لە هەوڵی دواخستنی جێبەجێکردنی ئەو ماددەیەن تاکوو ئێستا کاتێکی زۆر ڕۆیشتووە و هیچ نەکراوە، ئێستا ماوەیەکی کەممان لە بەردەستدا ماوە بۆیە دەبێ چیتر کات بەفیڕۆ نەدەین). بە هەمان شێوە (نەرمین عوسمان) سەرۆکی لیژنەی دارایی ماددەی 140 و وەزیری ژینگەی عێراق ساڵی رابردوو یەکێک لەو کێشانە دەخاتە روو کە رێگرە لە راستای ئاسایکردنەوەی ڕەوشی کەرکوک و دەڵێت: دەستەی کێشەی موڵکداریی کە ماوەی سێ ساڵە 10 دە هەزار کێشەی لەبەردەستە و کاری لەسەر دەکات تا ئێستا 800 کێشەی جێبەجێ کردووە بۆیە ئەگەر چاوەڕێی ئەم دەستەیە بین بۆ 10 ساڵی دیکەش ئەم مەسەلەیە تەواو نابێت.

هاوزەمان پارێزگاری کەرکوک رایگەیاندبوو ئەم دەستەیە کارەکانیان سستی زۆری تێدایە و ناتوانێت بە گوێرەی پێویست بێت و لەو رووەوە نیگەرانیی خۆی نیشاندا بە ئەوەی مەسیجەکەی بگاتە گوێی سەرکردایەتی کورد، بە تایبەت (نەرمین عوسمان) لە هەمبەر ئەم پرسانە داوای بڕیارێکی سیاسیی کردبوو. یەکێک لەو کێشە و گرفتانەی تر لەو ماوانەدا بە ماددەی 140 دروستکرا لابردنی سەرۆکی لیژنەکانی جێبەجێکردنی ماددەی 140 بوو کە بە ماوەی پێنج مانگ لیژنەکە بەبێ سەرۆک مایەوە!!، ئەمەش کاری کردە سەر چۆنێتی بەڕێوەچوونی هەنگاوەکان و قۆناغەکانی ئەو ماددەیە. لە مانگی تەمموزی 2007 سەرچاوەیەکی نزیک و ئاگادار لە لیژنەی جێبەجێکردنی ماددەی 140 بە گۆواری (بزاو)ی راگەیاند (زیاتر لە دوو مانگە هاشم شبلی سەرۆکی لیژنەی جێبەجێکردنی ماددەی 140 دەستی لە کار کێشاوەتەوە و هۆکاری دەست لە کارکێشانەوەکەشی بۆ ئەو تۆمەتانەی نووری مالیکی دەگەڕێتەوە گوایە شبلی بەرتیلی لە کورد وەرگرتووە و بە بەرژەوەندیی کورد کاری کردووە). سەرچاوەکە ئاماژە دەکات بەوەی (قادر عەزیز) پێشنیاری دانانی سەرۆکێکی نوێی کردووە بۆ ئەو ماددە دەستوورییە، بەڵام مالیکی ئاستەنگ دروست دەکات. ئەوەی لەم نێوەندەدا تراژیدیای خولقاندووە دەستبەردار نەبوونی سەرکردایەتی کوردە لە بەغداد، کارەساتەکە چەند بەرابەر گەورە و قەبەتر دەبێتەوە کاتێک دەبینین بەرژەوەندیی ئابووری و پشکداریی لە بودجەی عێراقدا سەرکردایەتی کوردی بردەتە خەوێکی قووڵەوە لە بارەی دواڕۆژی سیاسیی کەرکوک.

وەلێ (محەمەدی مەلا قادر) ئەندامی مەکتەبی سیاسیی پارتی

رایدەگەیەنێ (نیەت بەرامبەر ماددەی 140 خراپە، نیەتی مالیکی خراپ نییە، بەڵام نیەتی چوار دەوری مالیکی هەتا ئەندامانی لیستی ئیئتلاف خراپە و دژن)!!. کەچی رووداوەکان پێچەوانەی ئەو دەربڕینەی نیشانداین لەبەرئەوەی مالیکی بە کەسپ دروستکردن و سستی و کەمتەرخەمیی دژایەتی خۆی بە ماددەکە ئیسپات کرد. بەدەر لەوە هەندێک لە نەیارە نوێیەکانی ماددەی 140 هەوڵدەدەن گەڵان لە دەستوورەکەدا دروست بکەن، وەک (ئازاد جندیانی) ئاماژەی بە کردووە (ناحەزانی ماددەی 140 بە روونی لەوە حاڵین کە ناکرێ دەستوور پشتگوێ بخرێت، بۆیە زۆربەی جار گومان دەخەنە سەر دەستوور بە بیانووی ئەوەی گوایە لەهەلومەرجێکی ناجێگیردا نووسراوە و پەسەندکراوە بۆیە دەکرێت لە هەندێکی پاشگەز ببینەوە). کورد وتەنی ئەم "با"یە لەو کونەوە بێت ئەمڕۆش نەبێت سبەی شتێکی زۆر خراپ هەر دەقەومێت، قەومانەکەش لەنێوان دوو ئەگەردایە یان لەجیکی هێز زانە دەکرێت بەسەر هێزی لەجیکدا کە یاسا و دەستوورە، یان ئەو دەستوورە لە قۆناغەکانی دادێ بە زۆرینەیەکی عەرەبیی و شیعیی لە پەرلەمانی عێراقدا دێتە گۆڕین، لانیکەم عەرەبەکان هەوڵدەدەن لۆبی بکەن بە گۆڕینی ئەو بەندانەی دەستوور کە لە بەرژەوەندیی کورددان.

جیا لەوەش کە حکوومەتی عێراق کلکی ئێرانە و حکوومەتێکی سەربەخۆ نییە، تورکیا لە رێگەی بەکارهێنانی کارتی تورکمانەوە رۆڵی هەیە لە تەگەرە خستنە بەردەم ماددەی 140، لە ناوخۆی کەرکوکیش جگە لە کورد کۆی گشتیی پێکهاتەکانی ئەو شارە دژی ئەو ماددەیەن. د.مەحمود عوسمان ئەم رایە پشتڕاست دەکاتەوە و دەبێژێت: لەناو شاری کەرکوک کۆمەڵە بەعسییەک و ئەو تورکمانانەی لەگەڵ تورکیادان تا رادەیەک دەور دەبینن و داوا دەکەن هەر ریفراندەم نەکرێت، بەگومان ئاستەنگێکی زۆر هەیە لەبەردەم جێبەجێکردنی ئەو ماددەیە. بەشێوەیەکی گشتیی چارەنووسی کەرکوک لە گێژاوی ماددەی 140 و کەسپ و تەگەرەکانی حکوومەتی عێراق و حکوومەتەکانی ناوچەیی ون بووە و کوردیش لەو نێوەندەدا نەک یاریزانێکی چەلەنگ و لەهاتوو نییە بەڵکو تەماشاکارێکی باشیش نییە.

ئەدای سەرکردایەتی سیاسیی کورد

هەڵوێستی سەرکردایەتی سیاسیی کورد لەمەڕ کەرکوک هەڵوێستێکی جێگیر نییە و زێدەتر وابەستەی جۆری پەیوەندیی کوردە لەگەڵ دەوڵەتی ناوەندیی، بەڵام ئەدای کورد لە کەرکوک خراپترین شێوە مامەڵە بووە. محەمەد فەرەج ئەندامی پەرلەمان و ئەندامی مەکتەبی سیاسیی یەکگرتووی ئیسلامی پێیوایە (ئەگەر سەرکردایەتی سیاسیی کوردستان بە

تەسەوفاتەکی عادیلانە و حەکیمانە مامەڵەیان بکردبایە هەر ئەو کاتە ماددەی 58 جێبەجێ دەکرا). هەردوو پارتە سەرەکییەکەی کوردستان لە کەرکوک زیاد لە هەر کارێکی تر بە حزبایەتی تەسکەوە خەریکن، غەمی حزب پێش غەمی نەتەوە و چارەنووسی کەرکوک کەوتووە، ئەم حاڵەتە یارمەتی چاکی هەندێ تورکمانی شۆڤێنی و عەرەبی هاوردە و گروپی تیرۆریستی داوە جێگە پێ لە کەرکوک قایم بکەن و زیان بگەیەنن بە ڕەوتی پێشڤەچوونی ماددەی 140ی دەستووری عێراقی.
عوسمان بانیمارانی، ئەندامی پەرلەمانی کوردستان لە فراکسیۆنی سەوز، دەربارەی ماددەی 140 و دواکەوتنی ریفراندۆمی کەرکوک دەڵێت (بە پلەی یەکەم بە سەرکردایەتی سیاسیی کورد و دووەم ململانێی یەکێتی و پارتی لە ناو کەرکوک دەگەڕێتەوە، ئەوان شەرمیان شکاوە بەرامبەر بە دوژمنەکانمان لە کەرکوک). ململانێی توندی حزبی و دەستگەریی لە هەر شارێکی تری کوردستان بێت زۆر ئاساییە، بەڵام لە کەرکوک بە سنوور سامناکە، ئەگەر ئێستا دەرئەنجامەکانی بریتی بێت لە دواخستنی ماددەی سەد و چلی دەستووری عێراق، هیچ دوور نییە لە ئایندەیەکی نزیکدا ببێتە هۆکاری لە دەستچوون یان کارەساتی گەورەتر لە کەرکوک و ناوچە دابڕێندراوەکانی تری کوردستان.

سەرقاڵییەکانی سەرکردایەتی سیاسیی کورد بە بەغدادەوە دیسان زیانێکی زۆری داوە لە دۆزی کەرکوک، چون وا پێویست بوو سەرکردەکانی کورد بارەگا سەرەکییەکان و مێزی گفتوگۆیان لە شاری کەرکوک بوایە، ئەم پرسە نەک کورد بگرە لایەنەکانی تری ناکوردیش دەرکی دەکەن و دەیبینن. بە بڕوای بەرپرسی مەڵبەندی کەرکوکی حزبی ئیسلامیی عێراق، کورد کەمتەرخەمە لە پارێزگای کەرکوکدا و لەو بارەوە رایدەگەیەنێ (هەموو حزبەکان بە حزبە کوردییەکانیشەوە هەر خەریکی بەغدادن، ئەگەر ئەو حزبە کوردییانە سەیری ئایندەی کەرکوکیان بکردایە و ئەو هەڵانەیان نەکردبا ئێستا ڕۆڵێکی تریان دەبوو). لەوانەیە لاوازیی پێگەی کورد لەوێدا بووبێت نەیتوانیوە گووشارێک بە قەبارە و چەشنی گووشار بە گێڕینی جەعفەری یان وەرگرتنی ڕێژەی زیاتری داهات لە بودجەی عێراق بە جێبەجێکردنی ماددەی 140 دروست بکات، نووکە نازانرێت نەگرتنەبەری ئەو ڕێگە و جۆرە گووشارە نائاگایی لە پشتەوەیە یان کەمتەرخەمیی؟!، بەڵام دیمەنی زاڵ و ڕەوتی ڕووداوەکان زیاتر لەو رایە نزیکمان دەکەنەوە کەمتەرخەمیی لە پشتەوە بێت. هەر کەمتەرخەمییەکیش لە پرسە گرنگ و هەستیار و چارەنووسازە نیشتمانییەکاندا بە هەڵە دانانرێت، بەڵکو فۆرمێکە لە خیانەتی نیشتمانیی.
(قادر عەزیز) لە سەروتاری ژمارە (737)ی ڕۆژنامەی (ئاڵای

ئازادی)دا دەنووسێت (دیارە جێبەجێنەکردنی ماددەی 140 لە وادەی دیاریکراوی خۆیدا هەر لە سەرەتاوە شتێکی چاوەڕوانکراو بوو، چوونکە نە حکوومەتی بەغدا لە جێبەجێکردنی ماددەکە جیددی بوو، نە لایەنی کوردیش لەبەرامبەردا توانی بەغداد ناچار بە جێبەجێکردنی ماددەکە لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا بکات). باوەڕ دەکەم گرنگترین کەمتەرخەمی سەرکردایەتی کورد شەرمنی و سازش بووە پاشان سستی لە هاندانی ئاوارە کوردەکان بۆ گەڕانەوە بۆ کەرکوک و هەوڵنەدان بۆ ناچارکردنی عەرەبی هاوردە تا بچنەوە جێگاکانی پێشوویان، چوونکە کارێکی لەو بابەتە بە دوو رێگە مەیسەر دەبێت، یەکەمیان بڕیار و ئیرادە، ئەویتریان قەرەبوو و هاوکاریی و دەستگیرۆیکردنی دارایی و لۆجیستی. (قادر عەزیز) چواردە مانگ بەر لەم چرکەساتە رایگەیاند: ئەگەر ئەمڕۆ پارە هەبێت بەیانی دەتوانین عەرەبە هاوردەکان بگەڕێنینەوە شوێنی خۆیان. (مەلا بەختیار)یش ئەندامی دەستەی کارگێڕیی مەکتەبی سیاسیی (ی.ن.ک) بڕی پارەکە بۆ ئەو کارە دەستنیشان دەکات و دەڵێت (کەرکوک بە 100 ملیۆن دۆلار ئاسایی دەبێتەوە، ئیتر لەسەر چی وەستاوین؟). پرسیارەکە ئەوەیە شارێکی بایەخدار و مێژوویی و پڕ داهاتی وەک کەرکوک نرخی سەد ملیۆن دۆلاری نییە لای سەرکردایەتی کورد؟ یان سەرکردایەتی کورد کۆمەڵێک بازرگانی بەپەلەن و چاویان لە قازانجی خێرا و بە دەستمایەیە وەک ئەوەی لە بەشی کوردستان لە بودجەی عێراق وەچنگیان دەکەوێت؟. ئەمە ئەو پرسیارەیە خەریکە دەبێتە پرسیارێکی ماقووڵ و جیددی.

بەداخەوە داراییەکی زۆر لە کڕینەوەی لایەنگرانی یەکتر لەلایەن یەکێتی و پارتییەوە بەفیڕۆ دەبرێت و کەرکوک سەنتێکی تێدا خەرج ناکرێت، لە شارەکانی تری کوردستانیش زیاتر لەو بڕەی (مەلا بەختیار) دەستنیشانی کردووە لە گەندەڵیدا ون دەبێ یان دەدرێت بە دیوەخان و تەکیە و هەندێک مشەخۆری راهاتوو لەسەر تەوەزەلی و لەحاست کەرکوکیش دەستەکانیان نوقاندووە و چاوەڕێی داگیرکەران خۆیان دەکەن پێشکەشیانی بکاتەوە!!. چەندان جار نوێنەرانی عەرەبە هاوردەکان لە رێی میدیاکان و سەردانەکانی کوردستاندا رایانگەیاند: ئامادەی گەڕانەوەن بە مەرجی قەرەبووکردنەوەیان، چوونکە بەبێ قەرەبووکردنەوە هیچ هۆکارێکی ماقوڵ لە ئارادا نییە بۆ جێهێشتنی جێگە و رێگەیان لە کەرکوک یان بە بێ زۆر ناردنەوەیان بۆ ناوەڕاست و باشوور.
(حوزەیر حەسەن ئەلحەمەدانی) رێکخەری گشتیی لە لیژنەی لێکگەیشتن و چارەسەری نیشتمانی، پاش دیدار و چاوپێکەوتنی لەگەڵ چەند ئەندام پەرلەمانێکی کوردستان بە (ئەی. ئێف. پی) راگەیاند (ژمارەی ئەو

خەزانانەی ئارەزوویان لە جێهێشتنی کەرکوک هەیە دەگاتە 12500 خێزان واتە 80 هەزار کەس، بەڵام هەڵوێستمان هەیە لە بارەی بڕیاری حکوومەتەکەی نوری مالیکی). مەبەست لە بڕیارەکەی حکوومەتی مالیکی دابەزاندنی ڕێژەی پارەی قەرەبووە لە20 ملیۆن دینارەوە بۆ 10 ملیۆن دینار. سەرکردایەتی سیاسیی کوردستان نەک هەر نەیتوانی لەسەر بودجەی هەرێم هاوکاریی و قەرەبووی عەرەبی هاوردە بکاتەوە یان ئەو بڕەی مالیکی کەمی کردووەتەوە پڕی بکاتەوە، نەشیتوانی گوشار بخاتە سەر کابینەکەی مالیکی تا بەرنامەی قەرەبووی عەرەبی هاوردە و کوردی دەرکراو وەک خۆی لێبکاتەوە لە قازانجی ڕێچکەی یاسایی و ئاسایی جێبەجێکردنی ماددەی دەستوورییەکە، ئەم غەمساردییە بە تەنیا لەسەر عەرەبی هاوردە کاریگەریی نەبووە بەڵکو ڕەنگدانەوەی نەرێنی لەسەر کەی کوردە ئاوارەکانی کەرکوک هەبووە کە هەنووکە لە شارەکانی تری کوردستان دەژین و نەگەڕاونەتەوە بۆ زێدەکەیان تا بە ئومێدبن لە گەڕانەوەیان بۆ کەرکوک و لەو بارەوە کەمتەرخەمیی بنوێنن. لە باری واقیعیشەوە کوردی کەرکوک چۆن دەتوانێت بە تەمویلی دارایی و هاوکاریی لایەنە پەیوەندیدارەکان دەتوانن بگەڕێنەوە سەر کەلاوە؟.

(د.رائید فەهمی) سەرۆکی لیژنەی جێبەجێکردنی ماددەی 140 بۆ نیگەرانییەوە رایگەیاند (نزیکەی 20 هەزار فەرممان بەسەر عەرەبە هاوردەکاندا دابەشکردووە و 10 هەزار فەرممان بەدەست گەیشتووەتەوە، ژمارەی ئەو خەزانانەی تاکوو ئێستا شارەکەیان جێهێشتووە گەیشتووەتە 2 هەزار خێزان، هەروەها 75 هەزار فەرمیشمان بەسەر کۆچپێکراواندا دابەشکردووە و 45 هەزار فەرممان بەدەست گەیشتووەتەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت هەندێک لە خێزانە کوردە دەرکراوەکانیش نایانەوێت بۆ شارەکە بگەڕێنەوە!!). مەسەلەکە ئەوە نییە کوردە دەرکراوەکان نایانەوێ بۆ شارەکەیان بگەڕێنەوە، فاکتەرە راستەقینەکە ئەوەیە کوردی کەرکوکی چۆن بگەڕێتەوە بۆ شارەکەی کە لەوێدا هەر ئاوارە بێت و هەر بە پیتاکی ڕێکخراوە خێرخوازییەکان بژی و لەناو خانووی قوڕ و چینکۆ و تەنەکەدا ژین بباتە سەر؟!! کوردی دەرکراو هیچ پاڵپشتێکی ماددیی و مەعنەوییی نییە لە شارەکەیدا، کەوابوو دروستە بوترێت کەمتەرخەمیی و پشتگوێکردنی سەرکردایەتی کورد ئەو بڕیارەی پێداوە. سەرباری هەموو ئەمانە سەرکردایەتی سیاسیی کورد لە بەرامبەر سستی و دەستخەڕۆکردن و دەستی دەستی پێکردنی عەرەبی عێراقدا هیچ کاردانەوەیەکی شایانی باسیان نەبووە تا کاربەدەستانی بەغداد ناچاربن بە دانوستان بەنە هەولێر، بە پێچەوانەوە سەرکردەکانی کورد بە هەڵە و بە هەڵە لە

کۆشکەکانی گرین زۆن بە داماویی ئامادە بوون.

محەمەدی حاجی مەحمود، سکرتێری حزبی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان وتی: لەکۆبوونەوەیەکدا باس لەوە کرا کورد قبوڵە ناکات ماددەی 140 دوا بخرێت!!، منیش وتم باشە قبوڵ ناکات دەبێت کورد بە سێ چوار ئەگەر ئامادە بکات، یەکەم: ئایا خۆی ئامادە کردووە بۆ ئەوەی بە زۆر پێشمەرگە ببات و دەست بەسەر شاری کەرکوکدا بگرێت؟. دووەم: کورد لە بەغداد پاشەکشە بکات بە سەرۆک کۆمار و پۆستەکانی ترەوە و بڵێت تا ئەو کێشانە چارەسەر نەکرێت ناگەڕێمەوە بۆ بەغداد. سێیەم: ئەوەیە بتوانێت خۆی رابگرێت بەرامبەر ئەو شەپۆلە دژایەتیکردنەی وڵاتانی ناوچەکە و عێراق و نێودەوڵەتی. دەربارەی ئەگەرە پێشنیارکراوەکەی (کاکە حەمە)، کورد لە سەرەتای پرۆسەی ئازادیدا پێشمەرگەی برد بۆ کەرکوک لە جیاتی جێگە قایمکردن کەوتنە تاڵانی و را و رووت، دواتریش بە چاو سوورکردنەوەیەکی عەرەبی عێراقی و ئۆکەی مستەر بریمەر لە چاوتروکاندنێکدا شارەکەیان چۆڵکرد!. بە ئەگەری دووەم سەرکردەکانی کورد لە بری بایکۆتی بەغداد بایکۆتی کوردستانیان کردووە و هەندێکیان لە پۆستە عێراقییەکانیاندا لە یادیان چووە کوردن و بە دەنگی کورد لەو جێگایانەدان، تەنانەت لەو بەوایەدام تورکمانێک بە دەنگی کورد ببێ جێگەکەی جەلال تاڵەبانی لەو باشتر کار بۆ کورد و دۆزی کەرکوک دەکات. بە کورتی مافی ئەوەمان هەیە لە پێش هەر کەسێکەوە سەرکردایەتی کوردستان بە کەمتەرخەم و تاوانبار بزانین لە راستای جێبەجێنەکردنی ماددەی 140. بە دیتنی خۆم پێویست بوو کورد ملکەچ نەکات بە ئەوەی چارەنووسی شارێکی کوردستانی وەکوو کەرکوک و خانەقین و ناوچە کوردستانییەکانی موسڵ و دەشتی نەینەوا بخاتە نێو گیروگازی ماددە مەتاتییەکانی دەستووری نوێی عێراقەوە، چوونکە ناکرێت بەشێک لە خاکی وڵاتەکەی خۆت بخەیتە قوماری دەستوورێکەوە کە هەر کاتێک باڵانسی هێز گۆڕا پێش هەر کارێک عەرەبەکان بەندەکانی ئەو دەستوورە لە دژی کورد پێشێل بکەن.

ئەگەری دواخستنی ماددەی 140

نهە گەیشتووینەتە دوا ساتەکانی ساڵی 2007 بەبێ ئەوەی ماددەی 140 جێبەجێ بکرێت، هیچ بیانوویەکی دڵنیاکەر بوونی نییە لە دواخستنی ئەو ماددە دەستوورییە تەنیا مەعمەعەی عەرەبی عێراقی نەبێت، چوونکە عەرەبەکان بە هەر بەها و نرخێک بووە گەرەکیانە ئەو ماددەیە دوا بخرێت بەبێ ڕێزگرتن لە بۆچوونی زۆرینەی دانیشتوانی عێراق. (ستیف تاتایی) بڕوای وایە (دواخستنی جێبەجێکردنی ماددەی

140 رێز نەگرتنە لە داواکاریی 80% دەنگدەرانی عێراقی کە دەنگیان بەم ماددەیە داوە). کات رووی لە تەواوبوونە و لایەنەکانی نێو عێراق (جگە لە کورد) هەموو هەر داوای دواخستنی ئەم ماددەیە دەکەن، پەرلەمانی عێراقی بە زۆرینەی دەنگ دژی جێبەجێکردنی ئەو ماددە قانوونیی و دەستوورییەن، بە گوتەی (د.فوئاد مەعسوم)ی سەرۆکی فراکسیۆنی کورد لە ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق گفتوگۆی ئەوان وەک لیستی هاوپەیمانی کوردستان لەگەڵ لایەنەکانی ناو پەرلەمانی عێراقە، ژبەرئەوەی لەو لایەنانە دەڵێن (ناتوانرێت ماددەی 140 جێبەجێ بکرێت لەو ماوەیەدا و پێویستە دوا بخرێت). پرسیارە عەقڵانییەکە لێرەدا ئەوەیە دوا بخرێت بۆ کەنگێ؟ بێگومان هەوڵی عەرەبەکان مواتەڵەکردنە تا ئەو کاتەی بەغداد بەهێز دەبێتەوە، لەو کاتەشدا داوای جێبەجێکردنی ئەو بەندە دەستوورییە بە ئاگر و ئاسن وەڵام دەدرێتەوە.

ئەم هەڵوێستە لای پێکهاتە عەرەبییەکانی عێراق نەک تازە نییە بەڵکو تەمەنی هێندەی تەمەنی ماددەکەیە، چەندان جار و لە چەندان بۆنەشدا ئەندامانی پەرلەمان و چاودێرانی کورد لەمەڕ ئەو ماددەیە و هەڵوێستی عەرەبەکان هۆشدارییان داوە بە سەرکردایەتی کورد کە دەوڵەتی ناوەندیی کات دەکوژێت و هەنگاوەکان ئیفلیج و پەکدەخات. (نەرمین عوسمان) پێشتر رایگەیاند کاربەدەستانی عێراقی کۆسپ بە ماددەکە دروست دەکەن و دژایەتی هەنگاوە عەمەلییەکان دەکەن. لە دوایین لێدوانیشیدا رایگەیاند (بەشێک لە پێکهاتە سیاسییەکانی ناو پەرلەمانی عێراق دژایەتی جێبەجێکردنی ماددەکە دەکەن و دەڵێن کاتی نییە). بێگومان ئەو وەختەی دەڵێن کاتی نییە هیچ زەمەنێکی تریان چ لە مەودای نزیک یان دوور دیاری نەکردووە وەک کاتی راستەقینەی جێبەجێبوونی ئەو ماددەیە. رژێمەکانی پێشان هەمیشە پاساوی نەشیاویی هەلومەرجی زاتی و بابەتیان دەهێنایە گەڵێ دەرهەق بە مافەکانی کورد و چارەنووسی کەرکوک، وا دیسانەوە هەمان قەوانی کۆن لێدەدەنەوە چوونکە لای عەرەب هیچ کات ئان و ساتی مافی کورد نییە. ئەم هەڵوێستانەی عەرەبەکانی عێراق بە زەقی لەگەڵ هاتنی ساڵی 2007دا خەست و تۆختر بووەوە، تەنانەت دەستەکانی کورد لە ئۆپۆزیسیۆنی پێشانی تازە حاکمان لە ماددەکە کەوتوونەتە تەقە و هەڵوێستی رەق و پێچەوانەیان وەرگرتووە، وادە و هاوپەیمانەتییەکانیان لەگەڵ کورد تێبخوری کرد و بوو بە هەڵم. (قاسم داود) ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەران لە ئایاری رابردوودا رایگەیاند: لیستەکانی تەوافق و عێراقییە داوای چاوپێداخشاندنەوە بە ماددەی 140ی دەستوور دەکەن، چوونکە پێیانوایە ئێستا کاتێکی گونجاو نییە بە جێبەجێکردنی ماددەکە. لە بەرامبەردا (فریاد

رەواندزی) ئەندامی لیستی هاوپەیمانی کوردستان رایگەیاندووە: لیژنەی هەموارکردنی دەستوور سەبارەت بە کێشەی کەرکوک و ماددەی 140 دوو پێشنیاری خستووەتە بەردەم حکوومەتی هەرێمی کوردستان: یەکەمیان داوای کردووە ماوەی ئاساییکردنەوەی ناوچە دابڕاوەکان بە هەر سێ قۆناغەکەیەوە بۆ کۆتایی ساڵی 2008 دوا بخرێت لە بری کۆتایی ساڵی 2007، سەبارەت بە پێشنیاری دووەم داوا کراوە پارێزگای کەرکوک بکرێتە هەرێمێکی سەربەخۆ. ئاشکرا نییە لەنێوان هەردوو ئەڵتەرناتیڤی لیژنەی هەموارکردنی دەستووردا کورد کامیانی سەرپشک کردووە، بێگوومانیش هەر کامیانی هەڵبژاردبێت خیانەتێکە لە دۆزی کەرکوک و هەوڵێکیشە بۆ نابووتکردنی دەستوور و سەروەریی یاسا.

سەرنجەکە لەوەدایە بە بەرینی هەموو ئەم ماوەیە سەرکردایەتی کورد گەشبینی خۆی نیشاندەدا گوایە لە وادەی دیاریکراوی خۆیدا ماددەکە جێبەجێدەکرێت چون هەموو شتیک ڕێچکەی خۆی وەرگرتووە، ئەم هەڵوێستە یان ساویلکەیی سیاسیی دەردەخات یان بەڵگەی سیاسەتێکی چەواشەکارانە و درۆزنانەیە. چون هاوزەمانی گەشبینی کورد لە ناوخۆی کەرکوک لایەنەکانی و بەرەی تورکمانی بە ئاشکرا ڕێگرییان دروست دەکرد لە بەردەم بەڕێوەچوونی کارەکانی ماددەکە و لە بەغداد و ئەنقەرە و تارانیش پلانی جەهەنمی دژی 140 ڕێچکەی دەبەست لە بەرامبەردا لایەنی کوردیی زیاتر سەرقاڵی شەڕە پێڵە و زەرد و سەوزکردنی شەقام و شوێنە گشتییەکانی کەرکوک بوون. ڕۆژی 30-7-2007 کە هاوکات بوو لەگەڵ ڕۆژی سەرژمێریکردن لە شاری کەرکوک، ڕۆژنامەی (زەمان)ی تورکی لە زاری (ئەحمەد مورادلی) نوێنەری بەرەی تورکمانی لە شاری ئەنقەرەوە بڵاوی کردەوە (قۆناغی ئاساییکردنەوە تەواو بوو، سەرژمێریی ئەنجام نادرێت، تورکمان و عەرەبەکان و بەشێک لە کوردەکانیش ڕێگە نادەن ریفراندەم ئەنجام بدرێ). لێدوانەکە شایانی وردبوونەوەیە چوونکە لێرەدا هێمایەکی مەترسیدارتر دەرکەوتووە کە بەشێک لە کوردەکان لەگەڵ خواستی جێبەجێکردنی هەر سێ قۆناغەکانی ماددەی 140 نین!! ئەو بەشە لە کورد کێن و ئارگۆمێنتیان چییە؟ جارێ کەس خۆی ناکاتە خاوەنی ئەو ئاڕاستە دژە، دەشێ بە تێپەڕینی کات و لە دوور مەودادا ئەو بەشە بە ئارگۆمێنتێکی خیانەتکارانەوە روونتر دەربکەون!.

لە بەرامبەردا تەلەفزیۆنە کوردییەکان وێنا و لێدوانی هەندێک تورکمانی بێ نفوز و شێخی عەشیرەتە عەرەبییەکانیان بڵاو دەکردەوە کە هاوسۆزییان بۆ جێبەجێکردنی ماددەکە دەردەبڕی بەبێ ئەوەی بە هەندی وەربگرن تاکوو چەند ئەم قسانە لە بواری کرداریدا ڕەنگ دەدەنەوە و دەتوانن مەجرای خۆیان وەربگرن لە بەرژەوەندیی ماددەی

140؟. (عەلی مەهدی) نوێنەری بەرەی تورکمانی لە ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکوک بە ئاشکرا رایگەیاند (ئەمە هەر لە سەرەتاوە بڕوامان بەو ماددەیە نەبووە و پێمانوابووە کەرکوک شاری هەمووانە نەک تەنیا هی کورد، بەڵێ ئەوەی کە ئەوانیش داوای دەکەن خەونێکی بەتاڵە). لە باری واقیعیشەوە تورکمان و عەرەبەکان توانیان لە ئاستێکی فراواندا پێشفەچوونی ماددەکە سست و لاواز بکەن و حکوومەتی عێراقیش لەو رووەوە درێغی نەکردووە لە هاوکاریی کردنیان، تەنانەت توانییان قەناعەت بە لایەنەکانی دەرەوە و رێکخراوە جیهانییەکان بکەن تا پرسەی راپرسی بە کاتێکی نادیار و دوور دوا بخرێت. لەو میانەیەدا لە مانگی نیسانی رابردوودا گروپی تەنگژە نێودەوڵەتییەکان کە بارەگاکەی لە (برۆکسل)ە راپۆرتێکی لە ژێر ناوی (عێراق و کورد: چارەسەرکردنی تەنگژەی کەرکوک) لە توێی 30 لاپەڕەدا بە زمانی ئینگلیزیی لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت بڵاوی کردووەتەوە، لە راسپاردە و داواکارییەکانیدا داوا لە کورد دەکات ریفراندۆمی کەرکوک دوا بخات بۆ کاتێکی تر. (بە بێ دیاریکردنی ئەو کاتەی بۆی دوا دەخرێت).

جێگەی سەرسوڕمانە لەگەڵ ئەم هەموو مشارە بە بەینەوەی قاچی بەندی 140 سەرکردایەتی کورد لە پایتەختی عێراقی عەرەبیدا لە بەردەم زوومی کامێرای تیڤییەکانەوە بە خەندەی سەرلێوەوە دەردەکەوتن، لە گەشبینیدا وێنایەکیان خۆقاندبوو وەک ئەوەی کەرکوک لە جەبا بێت و موو لەسەر رێی ماددەی 140دا نەبێت، ئێستاش کە وادەکە تەواو بووە تازە بە تازە گوێمان لە دەنگی کزۆڵەی سەرکردایەتی کورد دەبێت گوایە لایەنگەلێکی زۆر هەن لە ناوەندی سیاسیی و بڕیاری عێراقیدا کار بە دژی ئەو ماددەیە دەکەن، دوای دەست دەرچوونی کورد لە بنی هەمانەکە، (د.کەمال کەرکوکی) جێگری سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان بە بەرچاو روونی جەماوەر لە رۆژنامەی (خەبات)دا دەنووسێت (هەشتا کەسانێ هەن رق و کینەیان لە دڵە، بەشەو و رۆژ کار بۆ دانانی کەسپ و تەگەرە لە بەردەم جێبەجێکردنی ماددەی 140 دەکەن.. هەر بۆیە لەژێر ناوی دواخستن یان درێژکردنەوەی ماوەکە هەوڵی بەردەوام دەدەن تەگەرە بخەنە پێش جێبەجێکردنی ماددەی 140). وێڕای ئەوەی بیر و دیدگا و دەربڕینێکی کلاسیکی لەو پەرەگرافەدا هەست پێدەکەین بەتایبەت لە هێنانە پێشەوەی وشەی رق و کینە لە دڵ (چوونکە لە پراکتیکدا قاچ و بنەمای سیاسەت لەسەر چیمەنتەی بەرژەوەندییە نەک دوژمنایەتی کوێرانە کە هیچ بەرژەوەندییەک دەستەبەر نەکات) هەشتا شەرمنییەکی زۆر بە وتارەکەی (د.کەمال)ەوە دیارە بە تایبەت لە رووی سەکردنەوە لە دەستنیشانکردنی دوژمنەکان ئەوانەی کەسپ بە ماددەی 140 دروست دەکەن.

بە کورتی و کرمانجی کات تەواو بووە و جێبەجێکردنی ماددەکە دوا
دەخرێت، ھەرچەندە (د.رائید فەھمی) لە ڕۆژی 1-12 رایگەیاند (تا
ئێستا هیچ بڕیارێک بە دواخستنی ماددەی 140 نەدراوە ئەگەر
داوایەکیش بکرێت بە درێژکردنەوەی ماوەی ماددەی 140 دەبێت لە ڕووی
ھونەریی و تەکنیکییەوە بێت نەک یاسایی و دەستووریی، واتە
درێژکردنەوەیەکی تەکنیکی بێت). بەڵام ئەسڵی مەسەلەکە و ڕاستییە
ڕووتەکەی ئەوەیە ماددەکە دوادەخرێت (چوونکە بەم دوو ھەفتەیە
توانای هیچ کارێک نەماوە). وەک دەردەکەوێت کوردیش بە دواخستن
ڕازییە (چوونکە لەوە زیاتری لە دەست نایەت)!!، ئەوەتا (ڕزگار
عەلی) سەرۆکی ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکوک ڕایدەگەیەنێت (دواخستن
لەبەر ھەکاری ھونەریی ئەوە شتەکی ئاساییە، بەڵام ئەگەر لەبەر
مەسەلەی ئیدارییی و سیاسیی بێت، ئەوە قابیلی قبوڵ نییە و خەتەرە).
لە ڕاستیدا ھەکاری دواخستنەکە شتەکانیش ھەستی پەیدەکەن سیاسییە
نەک ھونەریی، کەچی سەرکردەکانی کورد دەیانەوێت پینەی بکەن، لە
دواخستن لەژێر پاساوی ئیشکالییەتی ھونەریی و تەکنیکیشدا ڕەوایی
پێنادرێت، ئەوا بە فاکتەر و بەربەستی سیاسیی قبوڵکردنەکەی
خیانەتەکە مێژوو ناتوانێت لە یادی بکات. لەگەڵ ئەوەش دەبینین
سەرکردایەتی کورد سکەندالی دەڵاڵەکانی خۆی لە عێراقی دوای سەدام
حسێن بە گشتیی و ماددەی سەد و چل بە تایبەتی پاساو دەداتەوە،
بەڵام ئەم شکستەی لە مێژوودا وەک لاپەڕەیەکی ڕەش تۆمار دەبێت و
دەمێنێتەوە.
ھەموو ئاماژەکان دەریدەخەن بە دیفاکتۆ کورد دەبێت بە دواخستنی
ماددەکە ڕازی بێت، کات تەواو بووە و ناچارە دەستەکی تر لەم
کێنکێنە دەڵاوە لەگەڵ عەرەبی عێراقیدا بکات، کورد وەک ئەو
قەلەندەرەی لەھاتووە لە دەریادا گیری خواردووە و ناچاربووە دەست
بە چڵە پووش رابکێشێت. (قادر عەزیز) بە (ئەلئەسوات ئەلعراق)ی
ڕاگەیاند (لەبەرئەوەی ئەو ماوەیەی ماوە بە جێبەجێکردنی بەندەکانی
ماددەی 140 زۆر کەمە، بەیە پێدەچێت ماوەی جێبەجێکردنی لە نێوان
سێ تا شەش مانگی دیکە درێژ بکرێتەوە.. بە کورد دواخستنی ئەو
ماددەیە بۆ ئەو ماوەیە ئاسان نییە چوونکە دەزانێت ئەوانەی لەگەڵ
جێبەجێکردنی ئەو ماددەیەدا نین، دوای شەش مانگی دیکە ھەڵوەستیان
ناگۆڕێت، بەردەوام دەبن لە سەر ڕەتکردنەوەی، بەڵام کورد ناچارە بە
ھەشتنەوەی مەفعولی ماددەکە و شەرعییەتە دەستوورییەکەی بەو
دواخستنە ڕازی بێت).
ھەر لەبارەی دواخستنی ماددەی سەد و چلەوە ڕۆژنامەیەکی کوردیی
(ئاسۆ) بڵاویکردەوە ھەندە زانیارییی لە سەرچاوەیەکی نزیک لە
نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دەستکەوتووە و وا بڕیارە بە ماوەی شەش

مانگ ماوەی ماددەی 140 درێژ بکرێتەوە، هەر ئەو سەرچاوەیە بۆ ڕۆژنامەکەی ڕاگەیاندووە (بڕیارە وادەی جێبەجێکردنی ماددەی 140 بۆ ماوەی شەش مانگ درێژ بکرێتەوە و زۆربەی لایەنەکانی عێراق بە کوردیشەوە بەم پێشنیارە رازی بوون). بە گشتیی ئەو تەرحەی سەرکردەکانی کورد بۆ چارەسەری ئەم قەیرانە پشتیوانی لێدەکەن هەموارکردنی ماددەکەیە لەبەرئەوەی هیچ ڕێگایەکی لە بەردەممدا نەماوە و کاتەکانیش زۆر بە خێرایی وەک خێرایی تیشک تێدەپەڕن. ئەو تەسعیداتانەشی لە ڕووی کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە لە ئارادایە، تەنیا هەوڵەکە بۆ داپۆشینی فەشەلی سیاسەتی سەرکردایەتی کورد لە هەمبەر ماددەی سەد و چل و چارەنووسی کەرکوک و ناوچە دابڕێندراوەکانی کوردستان کە لە دەستووردا بە "ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان" پێناسە کراون.
(د.فوئاد مەعسوم) وتی: ئێستا کات لە بەردەستدا نەماوە و کارە ئەساسییەکان جێبەجێنەکراون، چۆن بتوانرێ سەرژمێریی بکرێت؟!، چۆن قەزا و ناحیەکان بگەڕێنەوە سەر کەرکوک؟. سەرەکایەتی کۆمار لەو بارەوە ناگەنە بڕیار، ئەگەر حکۆمی نێودەوڵەتیش تێداخول بکات کاتی زۆری دەوێت چوونکە ئیشی نەتەوە یەکگرتووەکان ڕۆتیناتی زۆری تێدایە و زۆر دەخایەنێت، تاکە چارەسەرێک بۆ ئەو ماددەیە بکرێت ڕێککەوتنە بۆ ئەوەی هەموار بکرێت، لەو ڕووەوە ئامادەکاریی کراوە و پێویستە سەرکردایەتی هەرێ پێشەوەی عێراق ئیتفاقی لەسەر بکەن بۆ ئەوەی هەموار بکرێت. لەلای خۆیەوە (ئەحمەد ئەنوەر)ی ئەندامی لیژنەی هەموارکردنی دەستووری عێراقی پێیوایە ماوەی ماددەکە بەسەرچووە و بەدیلەکی باشیش بۆ ئەوەی میکانیزمەکانی جێبەجێکردنی ئەو ماددەیە بگۆڕدرێت تەنیا هەموارکردنی ماددەی سەد و چلە لە چوارچێوەی ئەو ماددانەی تر کە بڕیارە لە دەستووری عێراقدا هەموار بکرێن. بەپێی ڕێککەوتن و بڕیاری پەرلەمانی عێراق تاکوو کۆتایی مانگی سێی (2008) بۆ دەستەوەیە بۆ هەموارکردنەوەی دەستوور بەم هەیەوە بە ئۆتۆماتیکی ماوەی ماددەی 140 درێژ دەکرێتەوە بۆ کۆتایی ئەو مانگە.
وەک وتمان بە پێچەوانەی بڕیاری پەرلەمانی کوردستان لە ڕۆژی 2007-6-30 کە تیایدا نێچیرڤان بارزانی ئامادە بوو (نابێت ماددەی 140 دەستکاریی بکرێت یان دوا بخرێت بەڵکو پێویستە لە کاتی خۆیدا جێبەجێ بکرێت) ماددەکە دوا دەخرێت و بە هەمان شێوە بە پێچەوانەی لێدوانەکەی چەند مانگ لەمەوبەری (ئەڵماس فازڵ)ی سەرۆکی لیژنەی یاسایی ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکوک (ئەگەر تاوەکو 2007-12-31 هیچ بڕیارێکی گرنگ دەرنەچوو یان ماددەکە جێبەجێ نەبوو، ئەوە خەمان بڕیاری کوردستانیبوونی کەرکوک دەدەین). سەرکردەکانی کورد نەک

بڕیارێکی لەو جۆرە نادەن کە لە خەیاڵدانی ئەواندا زیاتر لە مغامەرەیەکی (جیمس بۆند)یانە دەچێت بەڵکو هەر لە ئێستاوە زەنگی دۆڕاندنی کەرکوک لێدەدەن، چون ئەوان کە نەیانتوانیبێ لە شەڕێکی دەستووریی سەربکەون ئیدی چۆن لە شەڕی گووشار و شەڕی گەرم و شەڕی بایکۆت و شەڕی دیپلۆماسی و شەڕ و ریسکی مان و نەماندا سەردەکەون؟؟ (نێچیرڤان بارزانی) بە ماڵپەڕی (URL)ی راگەیاند (ئێمە دەمانتوانی لە ساڵی 2003 کاتێک سەدام روخا بە چەندین رێگەی جیاواز دەست بەسەر کەرکوکدا بگرین بەڵام ئێمە رێگەی یاسایی و ئاشتییانەمان هەڵبژارد بۆ ئەنجامدانی).

ئەم هەڵوێستە جگە لەوەی مایەی شانازیی نییە (وەک نێچیرڤان دەیکات) نیشاندەری ئەوەیە ئەوان دەیانتوانی کەرکوک بەدەست بهێنن کەچی رایانکێشایە ناو مەعمەعەیەکی سیاسیی و دەستووریی!! لەوانەیە تا قیامەت ئەم مەتەڵە هەڵنەیەنین و سەرمان لەم سیحرە دەرنەچێت، لەوانە نییە جگە لە خیانەتی سەرانی کورد مانایەکی تر بۆ ئەم هەڵوێست و رەفتارە ساویلکانەیە نەبێت، ئەمە ئەگەر نەڵێین مانای فرۆشتنی کەرکوکی لە ناواخنی خۆیدا هەڵگرتووە. ئەگەر لەمانە هەمووی بگەڕێین، پرسیارێک هەیە بێوچان بە دوای وەڵامدا دەگەڕێت: کام فاکتۆر وای کرد ئەم ماد□یە دوا بخرێت؟ پێویستە لە بەرسڤدا بێژین لەئاستی ناوخۆدا ئاستەنگەکانی دەوڵەتی ناوەندیی و پلانگێڕیی عەرەبە شۆڤێنییەکانی ناو کەرکوک و لاوازیی گووتار و هەڵوێستی کورد مایەی چاوپۆشیی لێکردن نین، وەلێ رەنگە گرنگترین و کاریگەرترینیان سستی کورد بووبێت. ئەوەش هەمان تێزە دێرینەکەمان دەخاتەوە یاد “ئەوەی کورد لە شەڕی چەکدارییدا بەدەستیدەهێنێ، لە شەڕی دیپلۆماتی و گفتوگۆ و سەر مێزی مفەوەزات دەیدۆڕێنێ”. بەڵام تاکوو کەی کورد ناتوانێت لەو تێزە دەربچێت هیچ ئاماژەیەکی دڵخۆشکەر لەو نێوەندەدا دیار نییە.

(د.فوئاد مەعسوم) بەم دواییانە ئاشکرای دەکات کێشەی نێوان کەربەلا- رومادی کاریگەریی نەرێنی هەبووە لەسەر کێشەی کەرکوک، چون بەپێی دەستوور دەبێت بەشێک لە ناوچەکانی رومادی سووننەنشین بخرێنە سەر کەربەلا. (فەرید ئەسەسەرد) لەو بارەوە نوسیوویەتی (پاش تێپەڕینی سێ ساڵ بەسەر دەرچوونی یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراقدا ئێستا لە سەروبەندی جێبەجێکردنی ماد□ی 140 هەست دەکەین، ئێمە لە پێکەوە گرێدانی مەسەلەی سنووری کوردستان و مەسەلەی سنووری ناوچە شیعەنشینەکان زۆر سەرکەوتوو نەبووین و خەریکە ململانێی شیعە و سووننەکان کاریگەریی خراپ لەسەر یەکلاکردنەوەی مەسەلەی سنووری کوردستان جێدێڵێت). من ئاماژەیەکی ترسناکتر و دوورتر دەبینم لەوەی شیعەکان هەوڵی کۆنترۆڵکردنی عێراق دەدەن،

بەو شێوەیەی سەدام و بەعس لە دەیەی هەشتاكاندا كردبوویان، كورد و شیعەیان لە پرۆسەی سیاسیی كەنارگیر كردبوو، بەڵام ئەمڕۆ شیعەكان سەرەتا سووننەكان تێكدەشكێنن و دواتریش بە ئاسانیی كورد قووت دەدەن، بەو هۆیەی ماڵی كوردیی ماڵێكی لێكترازاوە و گووتارێكی هاوبەشی روونی نییە بۆ پرسە ستراتیجییە نەتەوەییەكان، تەنیا گووتارێكی هاوبەش هەیبێت بۆ دابەشكردنی داهاتی كوردستانە لە بەشە بودجەی عێراق.

ڕۆڵی توركیا لە پێكخستنی جێبەجێكردنی ماددەی 140

لە مانگی ئابی 2007 بە مەبەستی متمانەپێدان (ڕەجەب تەیب ئەردۆگان) سەرۆك شالیارانی توركیا بەرنامەی كاری شەستەمین حكوومەتی ئەنكەرای خستە بەردەم پەرلەمانی وڵاتەكەی، لە بەشێكی بەرنامەی كاری حكوومەتەكەیدا (ئەردۆگان) باسی لە كێشەی كەركوك كرد، وەك تیایدا هاتووە: پێویستە كێشەی كەركوك بە شێوەیەك چارەسەر بكرێت هەموو نەتەوە و مەزهەبەكان مافەكانیانی تێدا ببیننەوە، ئەوەش هەوڵێكی سەرەكی دەبێت بۆ ئەمە. توركیا دوای ئێران زیاد لەهەر دەوڵەتێكی تر بە تەنگی دەڕوانێتە پرسی كەركوك و تووشی فۆبیا و دڵەڕاوكێ بوو سەبارەت بە چارەنووسەكەی، تاكە ڕێگەیەك لە بەردەمیدا مابێت هەڕەشەی لەشكركێشی و بەكارهێنان و وروژاندنی توركمان و هەوڵی ژێراوژێری هەواڵگریی و زیندووكردنەوەی جاشە كوردەكانە لە ژێر ڕێبەریی (ئەرشەد زێباری)، تا دوور و نزیك قورسایی هەبێت لە ورد و درشتی ئەو پێشهاتانەی لە كەركوكدا روودەدەن.

ئەجە تەمەلكوران، لە ڕۆژنامەی (میللییەت)ی توركیدا نوسیوویەتی (كاتێك مرۆڤ تەماشا دەكات سیاسەتی ناوخۆ و دەرەوەی توركیا بەهەموو شێوەیەك پەیوەستە بە پێشڤەچوونە سیاسییەكانی كورد بە جێبەجێكردنی ماددەی 140، لەبەرئەمەش تانسیۆنی وڵاتەكە بەرز و نزم دەبێتەوە، بەشێوەیەكی دیكە دەتوانین بڵێین توركیا لەناو كابووسی كوردانەدایە). جێگەی هەڵوەستەكردنە چەندان مانگ پێش هەڵبژاردنەكانی ئەمساڵی توركیا سەنتەری سیاسیی كورد هەڕەشەكانی توركیای وەك بەشێك لە پێویستییەكانی ریكلامی هەڵبژاردن چاو لێدەكرد و ریالیستانە سەیری نەدەكرد وەك هەڕەشەیەكی جیددی و ئەگەرێكی بەهێز، گرنگترین گەوهەر لە بیركرابوو كە هەر پێشكەوتنێكی كورد (لەهەر بەشێكی كوردستاندا بێت) بە پلەی یەكەم توركیا لەنێو كابووسدا دەتلێنێتەوە. توركیا نیگەرانییە خۆڕسكەكانی ناشارێتەوە و سڵ لە هیچ ڕێگەچارەیەك بۆ دژایەتیكردنی هەوڵەكانی كورد بە مەبەستی وەرگرتنەوەی كەركوك ناكاتەوە (لە واقیعدا درێغیی نەكردووە)، هەندێك ناوەندی ئاگادار وایدەبینن دوو

بەهێزترین تەقینەوەکانی ئەمساڵی شاری کەرکوک و شێخان تورکیای لە پشتەوە بووە چوونکە ناچێت بە عەقڵدا ئەو تەکنیک و چۆنێتییە کارایە لە توانای ئەو شانە جیهادییە تێرۆیستییانەدا بێت لە ناوچەکانی کەرکوک و دەوروبەری خۆیان مەڵاس داوە.

(مەسعود بارزانی) مانگی نیسانی رابردوو بە کەناڵی (العربیە)ی راگەیاند (شاری کەرکوک بەرامبەر دیاربەکرە. رێگە نادەین تورکیا دەست لە کاروباری کەرکوک وەربدات. ئەگەر تورکیا رێگە بە خۆی بدات دەست لە کاروباری کەرکوک وەربدا، ئێمەش دەست لە کاروباری دیاربەکر و شارەکانی دیکەی کوردنشین وەردەدەین!). ئەم لێدوانە زێدەتر موزایەدەکردن و راکێشانی سۆزی تاکی کوردی باکوور بوو تاکو هەڵوێستێکی بە کردەوە، بارزانی نەک نەیتوانی دەست لە کاروباری ناوخۆی تورکیا وەربدات لە توانایدا نەبوو پێشگیریی لە دەستتێوەردانی تورکیا بکات لە ناوخۆی کوردستان بە کەرکوکیشەوە، بگرە بارزانی ناچاربوو لەژێر گوشاری تورکیادا فشار بخاتە سەر پەکەکە و پارتی چارەسەری تا دەگاتە قەدەغەکردنی بڵاوکردنەوی هەواڵ و چالاکییەکانی پەکەکە لە میدیاکانی کوردستاندا. مافێکی رەوامانە بڵێین تورکیا رۆڵی هەبووە لە سستکردنی ماددەکە هەم لە رێی وروژاندنی کارتی تورکمانەوە هەم لە رێی دیپلۆماسییەوە چ لەگەڵ لایەنی عێراقی چ لەگەڵ لایەنی ئەمەریکی. لە مانگی ئابی رابردوو رۆژنامەی (ستار)ی تورکی لە زمانی (یەشار یاکیش) وەزیری پێشووتری دەرەوەی تورکیا بڵاویکردەوە ریفراندۆمی کەرکوک و بڕیاردان لەسەر ناوچە دابڕاوەکانی کوردستان دوا دەخرێت، بە پێی هەواڵی رۆژنامەکە: ناڕەزایەتییەکانی تورکیا کاریگەریی باشی داناوە لەسەر ئەمەریکا و ئەو وڵاتە سەرقاڵی ئامادەکردنی فۆرمێکە بۆ راگەیاندنی دواخستنی دەنگدان لەسەر چارەنووسی کەرکوک.

لە هەموو لایەنێکەوە تورکیا لە هەوڵدایە تا هاوکێشەکە بەو جۆرە هاوسەنگ بکرێتەوە کەرکوک پارچەیەک بێت لە عێراق یان هەرێمێکی سەربەخۆ بێت و پەیوەندیی نەبێت بە باشووری کوردستانەوە. ئەم هەوڵدانەی تورکیا لە شوباتی 2007 لە رۆژنامەی (واشنتۆن پۆست) زێدەتر روون کراوەتەوە (تورکیا بە دیدێکی زۆر گرنگ دەڕوانێتە چارەنووسی کەرکوک، لە ساڵی 1926 ئێمە دەستمان لە ویلایەتی موسڵ هەڵگرت، بەوەی ویلایەتی موسڵ کە کەرکوک بەشێکییەتی پارچەیەک بێت لە عێراقێکی یەکگرتوو، هەربۆیە ئێستاش دەمانەوێت کەرکوک بەشێک بێت لە عێراق و سەر بە حکوومەتی عێراق بێت وەک ساڵی 1926).

تورکیا چالاکی و سنووری کارکردنی لە ئاستێکی بەرتەنگدا قەتیس نەکردووە بەڵکو خوازیاری پاڵپشتیی و هاوپەیمانییەکی ناوچەیی و نێودەوڵەتییە لە دژی خواستی کوردەکان بۆ بەدەستهێنانی کەرکوک،

بەبڕوای (ئەحمەد گولەر)ی سەرۆکی کۆمەڵەی کوردیی (DER KURT) لە ئەنقەرە: تورکیا هەوڵدەدات هاوکاریی ئێران و سوریا بکات بۆ ئەوەی پرسی کەرکوک بۆ مۆڵەقی و هەڵواسراویی بمێنێتەوە. پێش ئەوەشی بەسەرماندا تێپەڕێت ئێران بەربەستی یەکەمە لە بەردەم ماددەی سەد و چل چوونکە شیعە فەرمانڕەواکانی ئەمڕۆی عێراق، چیتر نین جگە لە بەندەی گوێڕایەڵی کۆماری ئیسلامی ئێران و نۆکەری بۆ وەفای ئامۆژگارییە سیاسییەکانی ڕێبەری ئێران "خامنەئی".

ئەگەریش وەک چاودێرێکی بێلایەن سەیری پلانەکانی تورک شانبەشانی خۆدزینەوەی حکوومەتی عێراقی و بێدەنگی ئەمریکا و سستی کورد بکەین، ئەوا حکوومەتی ئەنکەرا توانیوویەتی سەرکەوتوو بێت لە زۆرتر ئاڵۆزکاندنی گرێکوێرەی کەرکوک و تەگەرە خستنە بەردەم ماددەی 140، چوونکە ئەمڕۆ لە دوا ساتەکانی ساڵی 2007دا هەست دەکەین ڕەوشی کەرکوک وەک خۆیەتی، ئەگەر خراپتر نەبووبێت رووی لە چاکی نەکردووە و ئومێدەکانی کورد وەک بڵقی سەر ئاویان لێهات و روویان لە پووکانەوە و کزبوون کردووە. لێرەدا پرسیارێک دێتە گۆڕێ: ئامانجی تورکیا چییە لە دەستتێوەردان لە کەرکوک و تەگەرەدانان لە بەردەم جێبەجێکردنی ماددەی 140.؟. (د.ماگی زانگەر) چاودێر و ڕۆژنامەنووسی جیهانی بەرسڤی ئەم پرسیارە دەداتەوە و دەڵێت: ئامانج لە دەستتێوەردانی کەرکوک بەتایبەت لەلایەن تورکیاوە بۆ نەوتی کەرکوکە، هەر لەبەرئەوەشە دژی گەڕانەوەی کەرکوکە بۆ سەر هەرێمی کوردستان، ئەو ترسی هەیە کەرکوک ببێتە تاجی ئابووری کوردستان.

داهاتی نەوت و سامانە سرووشتییەکانی کەرکوک بە ئەندازەیەکە ئەگەر لە دەستی دەستەڵاتێکی کوردیدا بێت دەبێتە بناغە بۆ تەبەنیکردنی کۆمەڵگەیەکی ئابووری پتەو. (شێخ مەتاع) بەڕێوەبەری کۆمپانیای نەوتی باکوور رایدەگەیەنێ وزەی بەرهەمهێنانی نەوت دەوروبەری 600-580 هەزار بەرمیلە لە ڕۆژێکدا (دیارە مەبەستی لە نەوتی خاوە). ئەگەر سەیری ئەم ڕێژەیە بکەین و بە دراو بیقەبڵێنین ڕێژەیەکی خەیاڵی و سەرسوڕهێنەرە سەبارەت بە ئابووری ئەمڕستای کوردستان. تورکیا وا تەماشای نەوتی کەرکوک دەکات کەڵەکە و بەبەڵە پشتی ئەو دەوڵەتە کوردییەیە لە خەیاڵ و ڕۆژەڤی کوردی باشووردا بوونی هەیە، چون بەبێ نەوتی کەرکوک دەوڵەتی کوردستان ئیمکانی سەرپێکەوتنی نییە. لەبەرئەوەی زۆر روونە ئەم ڕەوشە ناهەموارەی عێراق و بە ئێرانکردن و بە شیعەکردنی عێراق، سەبری ئەیووبی کوردان دەپچڕێنێت، دوور بێت یان نزیک هەر دەبێت بیر لە پڕۆژەی دەوڵەت و سەربەخۆیی بکاتەوە، ئەوە ڕۆژێ کەرکوک و نەوت دوو دارشەقن دەنە بن هەنگڵی کوردەوە.

(د.محەمەد نورەدین) پسپۆری کاروباری تورکیا لە لوبنان پێیوایە (کوردستان بەبێ کەرکوک وەک موس□لمانان وایە بەبێ کەعبە، یاخۆ فەلەستینە بە بێ قودس، کەرکوک ناوچە و پانتاییەکی دەوڵەمەندی نەوتە، ئەمەش فاکتەرێکی گرنگ و راستەوخۆیە بۆ ئەوەی دەوڵەتی کوردستان لە داهاتوودا پشت بە داهات و خۆشگوزەرانی ببەستێت، بۆیە تورکیا دژ بە گەڕانەوەی کەرکوکە بۆ سەر کوردستان). لە هەمان کاتدا ناوەندی باڵادەستی سیاسیی تورکیا دەوڵەتی کوردیی بەیەکێک لە مەترسییەکانی سەر خۆی چاو لێدەکات کە لەداهاتوودا سەرباری ئەوەی دەبێتە هاندەرێک بۆ جوڵاندنی کوردی باکوور بۆ داواکردنی مافەکانیان دەشبێتە هۆی شەقبوونی تورکیا وەک ئەوەی ئەمێستا هەیە.

(محەمەد عەلی بیراند) لە رۆژنامەی (حوڕییەت)دا ئەم پرسە زیاتر روون دەکاتەوە: (سەربەخۆیی باکووری عێراق و دەستگرتنی کورد بەسەر نەوتی کەرکوکدا ئەگەرێکی پەسەند نەکراوە بە لای تورکیاوە، وا باوەڕ دەکرێت دامەزراندنی ناوەندێکی راکێشەر لە باکووری عێراق لە داهاتووی درێژخایەندا دەبێتە هۆی دابەشبوونی تورکیا). تورکیا بەهەر نرخێک بووب□ ل□ هەموو قۆناغەکاندا هەوڵدەدات بۆ زیاتر دابڕینی کەرکوک لە کوردستان، بەڵام جارێ نازانین چۆن کورد خۆ بۆ ئەم نەبەردە ئامادە دەکات؟ (کارەساتە وەک جاران بە پێ پلانی بچێتە مەیدانی نەبەردەکانەوە) بەرسق□ک□ با بمێنێت بۆ پێشهاتەکانی دادێ.

رۆڵی ئەمەریکا – بەریتانیا لە پیلانگێڕیی دژی ماد دەی 140 (مستەفا ئایدن) سەرۆکی ئەنیستیتۆی (تیپاق) ل□ میانی راپۆرتێکدا کە لەسەر عێراق ئامادەی کردووە تیشکی خستۆتە سەر ئەوەی ئەمەریکییەکان رێگرن ل□ بەردەم ئەنجامدانی سەرژمێریی گشتیی لە کەرکوک و پێیوایە ئەگەر ئەمەریکا ئارەزووی بوایە ئەو کارەی دەکرد. بێگومان ئەمەریکییەکان رۆڵێکی نەرێنییان هەبوو، وەختی خۆیشی (پۆڵ هارڤی) لە کەرکوک پشتیوانی عەرەبی هاوردە و تورکمانە پەڕگیرەکانی دەکرد لە دژی کورد و کەمتەرخەمی نەدەنواند لە رێگریی دروستکردن بۆ لایەنی کوردیی و کارەکانی ماد دەی 58 قانوونی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناغی گواستنەوە. هەموو ئەو ماوەیەی (پۆڵ بریمەر) حاکمی مەدەنی عێراق بوو سیاسەتی ئەمەریکی لە دژی بەرژەوەندیی کورد بوو لە شاری کەرکوکدا، یەکێک لە خراپترین پێشنیارەکانیشی ئەجیندای فیدراڵی پارێزگاکان بوو کە جگە لە ورد و خاشکردنی ماف و دەستکەوتە نەتەوەییەکانی کوردی باشوور، کورد بۆ هەتا هەتایی کەرکوکی لە کیس دەچوو هەروەک چۆن عەرەب لە پێشوودا (ئەندەلوس)ی لە کیس چوو. جیاوازییەکە تەنێ ئەوە دەبوو، ئەندەلوس لە چوارچێوەی غەزەواتی ئیسلامیدا بە عەرەبکرابوو، بەڵام کەرکوک لەوەتی هەیە کوردیی و کوردستانی بووە، ئێسک و پروسکی سەدان پشتی

کورد لەو شارەدا بووەتەوە بە خەڵی نیشتمانی دایک.
ژەنەراڵی خانەنشین (راڵف پیتەرز) رەخنە لە سیاسەتەکانی (بریمەر) دەگرێت و دەڵێت: کەرکوک بە درێژایی مێژوو شارێکی کوردیی بووە، بەڵام ئەگەر پەڕ بریمەر هەندێ نەفام نەبوایە ئەوا چوار ساڵ پێش ئێستا گەڕابووەوە سەر کوردستان. پاشان راسپاردەکانی (بیکەر- هاملتۆن) کە لەلایەن دەوڵەتی ئەمەریکاوە بەرکەنار کران ئاوێنەیەکی تر بوون بۆ نیشاندانی هەڵوێستی نەگەتیڤی بەشێکی بەرچاوی سیاسەتمەدارانی ئەمەریکی سەبارەت بە کورد و پرسی کەرکوک.
(عەبدولخالیق زەنگەنە) ئەندامی کوردی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق رایدەگەیەنێ: ناوەڕۆکی راپۆرتی بیکەر- هاملتۆن ئاماژەیەکی ترسناک بوو بۆ بۆچوونی ئەمەریکا سەبارەت بە پرسی کەرکوک چوونکە لە دوای راپەڕینەوە ئەمە لەگەڵ ئەمەریکا باسی کەرکوکمان کردووە، کەرکوک ئازاد کرا ئەوان تەسلیمی حکوومەتی مەرکەزییان کردەوە!!، لەوکاتەوە گومانم لەوە هەیە ئەمەریکا بیەوێت کەرکوک بخرێتەوە سەر کوردستان. لە باری واقیعیشەوە، ئەمەریکا بە دیقەتدان لە بەرژەوەندییەکانی خۆی لەگەڵ تورکیا و دەوڵەتانی عەرەبیی و ناوچەکە مامەڵە لەگەڵ خواستی کورد دەکات دەربارەی کەرکوک. سیاسەتی ئەمەریکا ئەوەیە هاوسەنگیی بپارێزێت لە ناوچەکەدا، هەرچەندە ئەم سیاسەتە لە بەرئەنجامدا بە خودی ئەمەریکاش سیاسەتێکی هەڵەیە و دووربینی و حیکمەتێکی تێدا نییە و ئایندەش ئەم راستییە روونتر دەکاتەوە.
دواتر ئەمەریکا هێدی هێدی بە رازیکردنی دەی عەرەبی سووننە و هەندێک لە وڵاتانی عەرەبی هاوپەیمان و تورکیا ناچاربوو لەسەر حیسابی کورد و لە رێی موزایەدەکردن بە کەرکوکەوە پارسەنگی بارودۆخەکە رابگرێت، کەوابوو بێ هۆ نییە (زاڵمای خەلیزاد) کە وەک دەستی کورد دەردەکەوت لەسەر هەمان نۆتەی تورکیا دەنگی بەرز کردەوە و رایگەیاند پێویستە کەرکوک بکرێتە هەرێمێکی سەربەخۆ، ئەو لە مانگی نیسانی رابردوودا داوای لە نەتەوە یەکگرتووەکان کرد پرۆسەی ریفراندۆم لە شاری کەرکوک ئەنجام نەدرێ و کەرکوک بکرێتە کەنتۆنێکی سەربەخۆ لە چوارچێوەی عێراقدا "برۆکسلی عێراق". لە پێش چەند مانگیشەوە هەریەک لە حکوومەتەکانی بەریتانیا و ئەمەریکا لە هەوڵدان تاکوو لە رێی گووشار و قەناعەتەوە پارتی و یەکێتی رازی بکەن بە ئەوەی مل بدەن بە ویستی دواخستنی ماددەی 140 لە کۆتایی ساڵی 2007دا. ئەم راستییە لە زاری (مەحمود محەمەد)ی ئەندامی مەکتەبی سیاسیی (پ.د.ک)وە ئاشکرا کراوە وەک دەڵێت (ئەمەریکا و بەریتانیا لە کاتی سەردانیان بۆ لای سەرۆک و مەکتەبی سیاسیی ئەمە و یەکێتی باسی ئەوەیان کردووە و پێشنیاری ئەوەیان کردووە ماددەی

140 دوابخرێت). پێدەچێت هەر لەسەر هەمان داوای ئەمەریکا و بەریتانیا لایەنی کوردیی ناچار بووبێت بە دواخستنی ماددەی 140 رازی بێت!!، چوونکە ئەمڕۆ ئەمەریکا رۆڵی سەرەکی دەگێڕێت لە شانۆی سیاسیی عێراقدا، وەلێ بەریتانیا کەنارگیر و کۆمبارس دەردەکەوێت بەڵام لەحاست پرسە ستراتیژییەکاندا ئەگەر هەندەی ئەمەریکا رۆڵ نەگێڕێت بێگومان دەور و نەخشی لەو کەمتر نییە. تەنانەت بەریتانیا هێشتا سوورە لەسەر ئەو نەخشە دێرینەکەی سایکس بیکۆ بە ناوچەکە و بەهەر بەهایەک بووە پارێزگاریی لێدەکات.
هەرچەندە (ئەلیسن کەمپ)ی قونسوڵی گشتیی بەریتانیا لە کوردستان رایدەگەیەنێت (دەمەوێ باسی ماددەی 140 بکەم، ئەم ماددەیە زۆر هەستیارە بۆ گەلی کورد، رای حکوومەتی بەریتانیا نەگۆڕاوە و وەک خۆی ماوەتەوە، حکوومەتی بەریتانیا بە تەواوەتی پاڵپشتی جێبەجێکردنی ماددەی 140 دەکات). ئەفسووس واقیع پێچەوانەکەی پێ نیشان داوین و بەریتانیا هەروەک ئەمەریکا دەستی هەیە لە دواخستنی ماددەکەدا و ئەمانیش نایانەوێ کەرکوک بگەڕێتەوە سەر کوردستان چوونکە بەردی بناغەی دەوڵەتی کوردیی پێوە بەندە، لە وەختێکدا ئەمەریکا- بەریتانیا بڕگەکانی ماددەی 140 پێکدەخەن جیا لەوەی خەونی دەوڵەتی کوردیی زیندە بەچاڵ دەکەن، دەی دەوڵەتانی دراوسێشی پێ رازی دەکەن کە هەندێکیان (وەک تورکیا و شاکانی کەنداو) دەستی لە مێژینەی سیاسەت و بەرژەوەندییەکانی ئەمەریکان. (د.جەبار قادر) ئەکادیمی کورد لەوبارەوە پێیوایە (ئەمەریکا و بەریتانیا لەگەڵ ئەوەدانین کەرکوک بخرێتەوە سەر هەرێمی کوردستان، ئەو هەیانەی لە بیستەکاندا بەریتانیای هێنایە سەر ئەو باوەڕەی کە دژی دەوڵەتی کوردیی بێ و کەرکوک وەک بەشێک لە باشووری کوردستان دانەنرێت هێشتا لە ئارادان، ئەوان ئەو راستییە باش دەزانن گەڕانەوەی کەرکوک بۆ سەر هەرێمی کوردستان ئەگەری دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیی بەهێز دەکات). بەریتانیا لە ئەمەریکا مکوڕترە لە مانەوەی ئەو دیزاینەی لە بیستەکانەوە خۆی ئەندازیاری بووە لە رەنگڕێژکردنی رۆژهەڵاتی نێوین، دواجاریش بەرژەوەندییە سیاسیی و ئابوورییەکانی دەوڵەتی ئینگلیز لە مانەوەی هەمان ئەو نەخشە و دیزاینەی پێشووە.
خولاسە ئەمەریکا و بەریتانیا بە پاراستنی بەرژەوەندییەکانیان و راگرتنی باڵانسی ناوچەکە وەک هەمیشە قوربانی بە کورد و خاکی کوردستان دەدەن، لەوانەیە ئەمجارە وەک پێشوو تاوانەکەی نەخرێتە ملی (هێنری کیسنجەر)ێکی تر بەڵکو تاوانباری راستەقینە سەرکردەکانی کوردن!، چوونکە لە دروستکردنی فشار و هونەری سیاسەتدا کۆڵەوار و دەستەپاچەن و پتر سەرقاڵی هەندێ پرسی لاوەکین

و لە پەڕاوێزی پێشهات و رووداوەکاندا سیاسەت دەکەن، ئەم لەونە لەسیاسەت هەر ئەو ئەنجامەی لێدەکەوێتەوە و ئەمڕۆ سەری کەرکوک و ماددەی 140 دەخوات و دوور نییە سبەینێ هەولێر و سلێمانی بەهۆی ئەم تەرزە سیاسەتەوە نەنێینە بانی!!.

دوا وێستگە

دوای چوار ساڵ و هەشت مانگی رەبەق بەسەر داڕوخانی بەعس و گفتوگۆ و دانوستان و شەڕی کورد لەسەر کەرکوک و هەڵهێنجانی ماددەی (58) و (140) هێشتا کەرکوک لەرەوشێکی نالەبار و ئاڵۆزدا دەژی و ئومێدەکانی گەڕانەوەی کەرکوک بۆ سەر هەرێمی کوردستان رۆژ بە رۆژ کاڵتر دەبنەوە و بەرە و نائومێدیی رێچکە دەبەستن. رێگاکانی دەستخستنەوەی کەرکوک قورسن، قورسترن لە جەنگێ درێژخایەن و خوێناوییەکانی کورد لە دژی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق، هەتا قورسترن لە جاڕدانی دەوڵەتی کوردستان!. لە ئەم ساتەوەختە حەزینە و ئەو کاتژمێرەی لەپێش دەستمانە پێمان دەڵێت کات تەواو بوو، کات تەپەڕی، هێشتا دیار نییە دوای درێژکردنەوەی شەش مانگی تری پێشنیارکراو بۆ جێبەجێکردنی ماددەی 140 ئەگەر ماددەکە دەستی دەستی پێکرا، کورد کام رێگا دەگرێتەبەر؟. (د.فوئاد مەعسوم) رایدەگەیەنێ: ئەگەر بێتو ماددەی 140 بە تەواوەتی جێبەجێنەکرا ئەوا ناچارین رێگەی تر بگرینە بەر!. بەڵام دکتۆر مەعسوم بە جوانی خاڵ لەسەر پیتەکان دانانێت بۆئەوەی بزانین ئەو رێگایانەی تر چین و ئەگەری ئەوە هەیە ئومێدیکیان لە پێدا بێت؟. ئەگەر رێگەکە رێگەی جەنگ بێت ئەوە دۆزەخ دەرگای دەکاتەوە و شارەکە تێکڕا دەکاتە کابووس (ئەم رێگایە تاکە رێگایە بۆ وەرگرتنەوەی کەرکوک) ئەگەر رێگەی دیپلۆماسی و گفتوگۆیە، چی وایکردووە لە ماوەی چوار ساڵی رەبەقدا کورد لە یاری دیپلۆماسی شکست بخوات؟ ئایا دیسان یاری دیپلۆماسی نابێتە یاری مار و پەیژە؟. یان وەک وتە کلاسیکی و میللییەکە دەڵێت کورد ئەوەی بە خوێن و رەندک و ئازار بەدەستی دەهێنێت و لە جەنگدا مسۆگەری دەکات هەمیشە لەسەر مێزی گفتوگۆ دۆڕاندوویەتی و لە کیسی چووە!! ئایا ئەم جارەش کورد هەمان یاری دەکات؟.

نووسینی: ستیڤان شەمزینی
سوێد – ستۆکهۆڵم

---

*ئەم وتارە شیکارییە پێش سیانزە ساڵ و لە ژمارە (46)ی گۆڤاری (نەوەند) لە مانگی دیسامبەری ساڵی 2007 بڵاوبووەتەوە.

تێبینی: کە ئەم شیکارییە وەک بەشی دووەمی کتێبی "گەمەی شەیتان" لە لاپەرە 109-69 چاپ و بڵاوکراوەتە. کە ئەو کتێبەش بە چاپی کاغەز لە سەرەتای ساڵی 2018 لە ناوەوە و دەرەوەی وڵات بڵاوکراوەتەوە

جیاوازی سەلەفییەکانی کوردستان لەگەڵ داعش !.. سەردار عەبدوڵا حەمە

دیارە سەلەفییەکانی کوردستان چەند جۆرێکن لە ڕواڵەتداو لە ڕووی کاریگەریان لە سەر خەڵک جیاوازن ، هەیانە زۆرتر کاریگەری دائەنێن وە هەیانەکەمتر . هەموویان یەک ستراتجیان هەیە ئەویش گەیشتنە بە حوکمی قورئان و خودا . ئەمانیش گروپی خۆیان هەیە بەڵام ناویان لە نەناوە ،جیاوازیان لەگەڵ گروپ و حیزبەکانی ئیسلامی سیاسی وەک یەکگرتوو و کۆمەڵ و بزووتنەوەی ئیسلامی ئەوەیە کە زۆر بە نهێنی کارەکانیان ئەنجامدەدەن . بەڵام هەموو ئەمانە (ئیسلامی سیاسی و سەلەفی) یەک ستراتجیان هەیەئەویش حکومەتی ئیسلامی و حوکمی شەریعەیە بەڵام ڕێگاکانیانجیاوازە . ئەی جیاوازی سەلەفییەکانی کوردستان لەگەڵ داعشدا دەبێ چی بێت.؟

واتە گەیشتووم تاکتیکی ئەمانە لە ئێستادا ئەو تاکتیکەیە کە محمد پێغەمبەری ئیسلام لە مەککە هەیبوو کە لە وکاتەدا هێزی نەبوو وە لاواز بوو هەوڵیئەدا بە سازشەوە لەگەڵ نەیارەکانی مامەڵە بکات . لەو کاتانەدا بوو دەیووت ئیسلام ئایینی پێکەوە ژیانە و ئایینی خۆتان بۆ خۆتان و ئایینی خۆمانبۆ خۆمان . بەڵام کاتێ هێزی پەیدا کردو توانی مەدینە داگیر بکا تاکتیکی خۆی گۆڕی تاکتیکی نوێ ی بەکار هێنا وەک(بیانکوژن لە پێناویڕێگای خوادا) (دەست بکەن بە کوشتنی هەرکەس ئیسلام نەبێ سەری ببڕن و ماڵ و سەروەتیان داگیر بکەن و ژنەکانیان بکەنە کەنیزەک) وەکئەوەی کردیان لە گەڵ جوولەکانی هۆزی بەنی قورەیزە ، دواتریش هەمان ماڵوێرانیان بەسەر خەڵکی جیهان دا هێنا .

سەلەفەکیانی کوردستان بە تایبەت گروپەکەی عەبدول لەتیف لە قۆناخی

سەردەمی« مەککەدا » ئەزین و تاکتیکیان ئەوەیە سات و سەودا و سازشبکەن لە گەڵ نەیارەکانی خۆیان لە گەڵ ئایینەکانی تر و بەئاینەکان و عەلمانیەکان هەرکەس ئایینی خۆی بۆ خۆی و باوەڕی خۆی بۆ خۆی پیادەئەکەن . بارزانی بە وەلی ئەمر دائەنەن و خۆپیشاندان و ناڕەزایەتی بە لابردنی ئەو دەسەڵاتە و هەرجۆرە توند ڕەویەک لە دژی ئەو بە کارەکی باشنازانن و پێ یان باشە موسڵمانان لێی دوور بن . بەڵام ئایا ئەم تاکتیکە تاکەی درێژەی دەبێت ؟ ئەگەر ئەمانە هێزیان پەیدا کرد تاکتیکی خۆیاندەگۆڕن ؟ دەست ئەبەن بۆ توندو تیژی و پەلامارو کوشت بەڕین وەک سەردەمی «مەدینە» ؟ بەڵێ چونکە هەرکارێک پێغەمبەری ئیسلام کردوویەتیئەمان بەڕاست و دروستی دەزانن لادان لە ی کوفرە ، ئەمانیش حوکمی ئیسلامیان دەوێ کە خۆیان ئەستا بانگەوازی بۆ دەکە ن و ناوی دەبەن بەحوکمی اللە ، وە سەوابتەکانی ئیسلامیان دەوێ لە دەستوور و یاسا دا . ئەمە حوکومەتی سیاسیە چونکە سیفەتی حکومەت کردن واتە سیاسەتکردن . لەم دەسەڵاتەدا ئیتر ئەوەی نەک ئیسلام نەبێ بەڵکو ئەگەر نوێژیش نەکاو وەک ئەوان نەبێ بە شمشێر سەری دەبەن ، ئیزیدیەکان ئەنفالئەکەنەوە و ژن و کچ و منداڵیان ئەبەن و پیاوەکانیش سەردەبڕن . مورتەد و زیناکار دەکوژن و زاناکان و فەیلەسوفەکان و شاعیر و نوسەرەکانئەگەر مولحید بن دەیانکوژن .

بەڵام ئایا ئەتوانن بگەنە سەردەمی قۆناغی « مەدینە » تا ئەم تاکتیکە ئەنجام بدەن ؟ ئەوە پەیوەندی بە ململانێ ئەوان هەیە لەگەڵ هێزە پێشکەوتووخوازەکان و عەلمانیەکان و زانستدا . من خۆم بە زەحمەتی ئەزانم لەم سەردەمەدا بگەنە ئەو تاکتیکە ، بەو دەلیلەی زانست و عەلمانیەت وپێشکەووتوو خوازی و چەپ و کۆمەنیست لە ئارادایە و لە بەهێزیدایە وەک سەردەمی« مەدینە » نیە ئەم هێزانە نەبوون لەو کاتەدا.

بەڵگەیەکی تر ئەوەیە داعش کەوتە ئەو قۆناخەوە واتە قۆناخی «مەدینە » و کوشت و کوشتار بەڵام شکستی هێنا ئەوانیش چارەنووسیان لە داعشباشتر نابێت ئەگەر دەستی بۆ ببەن . جیاوازی سەلەفیەکانی کوردستان و داعش لەوەدایە لە دوو تاکتیکی جیاوازدایە ئەوانەی کوردستان وەکسەردەمی « مەککە » تاکتیکیان هەیە بەڵام داعش وەک سەردەمی « مەدینە» .

عەبدول لەتیف جارەکیان لە تەلەفزیۆنێکەیەوە لە وەڵامی ئەندامیکی کۆمەڵی ئیسلامیدا ئەو ڕاستیەی درکاند کە ئەستا ئەوان دەبێ وەک سەردەمی « مەککە » کار بکەن و تاکتیک ئەنجام بدەن نەک وەک

سەردەمی « مەدینە » تاکتیکی مەدینە ئەوە بوو بە هێڕش پەلاماردان بۆ سەر دەسەڵاتیجوولەکە و دەوڵەتی ئیسلامی دامەزرا .

بڕوام وایە هۆشیاری خەڵک لە ئاستێکدایە کە بواریان پێ نادا ئەم هەدەفەیان بە ئاکام بگات و بگەنە سەردەمی بەکارهێنانی تاکتیکی « مەدینە».

تەنانەت ڕابەرەکانیان ومەلاکانیان لە ئێستادا بوونەتە جێگای مەخسەرەو گاڵتەو گەپی ناو سۆشیال میدیاکان .

تاکتیکی ئێستاشیان وا خەریکە بەرەو شکست دەڕوا چونکە ئاستی ئاگاهی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی و زانست و تەکنەلۆجیا بواریان پێ نادا درۆ بکەن .ئەوکاتەی تازە کۆرۆنا لە چین پەیدا بووبوو ووتیان ئەوە غەزەبی خواو سەربازی خوایە بۆ بێ باوەڕان هاتووە چونکە گۆشتی سەگ وپشیلە و ماردەخۆن ، ئەگەر شەش مانگ درێژە بکێشت ووڵاتی چین لە ناو دەبات زیاتر لە ٦ مانگی خایاند و چین لە ناو نەچوو بەڵکو سەرکەوتبەسەرکۆرۆنادا، دواتر کە زۆر ووڵاتی ئیسلامی گرتەوە بە هەزارەها موس□□مان مردن بەهۆی کورۆناوە ڕایان گۆڕی و ووتیان کۆرۆنا هەر لە لای خواوەهاتووە بەڵام ئەگەر ئیمانداری کوشت ئەوە شەهیدە و ئەگەر بێ ئیمانیشی کوشت ئەوە تۆڵەی خوایە و هەندێکیان پێیان وابوو خوا بۆ تەمبێ ی ناردوو□ بەڵام بێ زیان دەبێ و کاتیەو نامێنێ . جگە لەوەی ئەمانە هەموو بە درۆ خرانەوە هەرلە هۆکاری پەیدابوونی ئەم ڤایرۆسە تا زیانەکانی وەک ئەوەدەرنەچوو ئەم سەلەفیانە دەیانووت خۆشیان خستە جێگایی مەخسەرەو نوکتەو گاڵتەوگەپی ناو سۆشیال میدیا . ئەوان بۆیە ئەو پروپاگەندەیان کردوەک کارێکی سیاسی بۆ لێدانی ووڵاتی چین و بێهێز کردنی ئەو وەک کارێکی سیاسی و ئایینی ب□ ب□□او کردنەوەی جەهالەت بوو بەڵام بۆیان نەکرا.

کاری ئەمانە درۆ کردن و ڕاگۆڕین و ڕیاکاریە بە پێ ی بەرژوەندی خۆیان . دەبێ خەڵک لەوە تێ بگات کە ئەمانە سیاسەت دەکەن بەم جۆرەمامەڵەیان لایەنگرو دۆست بۆ خۆیان پەیدا دەکەن ، ئەگەر درۆ نەکەن بە ناوی خواو قورئانەوە کەسیان بۆ کۆنا بێتەوە. دەبێ درۆ لەوە گەورە تر چیبێ بە منداڵێکی چوارساڵانە کە سورەتی فاتیحەی لە تەلەفزیۆنەکەیەوە(کەناڵی ئامۆژگاری) خوێند بڵێ ی هەموو عەلمانیەکان و مولحیدەکانی دونیائەوەندەی تۆ سوودیان بۆ مرۆڤایەتی نەبووە !!. کێ هەیە نەزانێ بەرەنگار بوونەوەی کۆرۆناو هەمووو نەخۆشیەکان و داهێنانی کارەباوڕادیۆوتەلەفزیۆن وئەنتەرنێت

و کۆمپیتەر و ئۆتۆمبیل و فرۆکەو مانگە دەسکردەکان و چوون بۆ ناومانگ و مەریخ و بۆشایی ئاسمان کە لە لایەنعەلمانیەکانەوە بووە ورەسوودێکی گەورەیان هەبووە بۆ مرۆڤایەتی بەڵام خوێندنی سورەتی الفاتیحە لە لایەن منداڵێکەوە بۆ مرۆڤایەتی چ سوودێکیهەیە؟ هیچ .

دەبێ ئەوەش بڵێین بارودۆخێک کە دەسەڵاتی کوردایەتی لە کوردستاندا لە ماوەی ٢٩ ساڵدا خوڵقاندوویەتی هۆکار بووە بۆ ئەوەی بەشێکی بەرچاو لەخەڵک بەدرۆی سەلەفیەکان باوەر بێنن درۆکانیان بەڕاستی بزانن . بێکاری و نەبوونی و برسیەتی و بێ مووچەیی و نەبوونی ئازادی و تیرۆر فڕاندنو ترساندن و تۆقاندنی خەڵک لە لایەن پارتی و یەکێتیەوە و ئێستایش بوونی کۆرۆنا هۆکارن بۆ هێز کۆکردنەوەی سەلەفیەکان و ئیسلامی سیاسی ،خەڵک هیواو ئۆمێد بۆ ژیانێکی باشتر لە بەهەشتی دوای مردن لەمانە وەردەگرن چونکە لەم دونیایە بێ ئومێد بوون ، سەلەفیەکان و ئیسلامیسیاسییش زۆر پێویستیان بە بارودۆخێکی لەم جۆرەیە بۆ گەشە کردنی خۆیان لە پێناو ئامانجە سیاسیەکانیاندا.

لە هەر ووڵاتێکی دونیا بارودۆخی ئینسان باشتر بووبێ هێزی ئایینەکان کەمتر بووە خەلکی باوەڕ بە خورافات ناهێنن بە پێچەوانەشەوە ڕاستە. ێەمبارودۆخە نەک لە کوردستان لە ئاستی جیهان بواری زیاتر خۆش کردووە بۆ شوێن کەوتنی ئیسلامی سیاسی و سەلەفی بە هەردوو جۆرەسەرەکیەکەیەوە وەک دەووترێ بە توندڕەوەکە یەوە وەک داعش و قاعیدەوئەوانی ترەوە تا دەگاتە بەشە نەرمەکەی وەک سەلەفیەکانی ئەمڕۆیکوردستان .

دیارە کە من باوەرم بە توندرەو و نەرم ومیانەڕەویان نیە بەڵام باوەڕم بەوە هەیە دوو تاکتیکی جیاوازیان هەیە ئەوەی بەخۆی دەڵێ نەرم و میانەڕەوتاکتیکی ئیسلامی سەردەمی « مەککە » ی هەیە ئیسلام بە ئایینی پێکەوە ژیان و(لکم دینکم ولي دین) پەیڕەو دەکا و داعشەکەش کە پێ ی دووترێتوند ڕەو تاکتیکی ئیسلامی سەردەمی « مەدینە » ی هەیە (کە تەنها ئیسلام ڕێگای خودایە و ئەوانی تر نا بێ بمێنن) پیادە دەکا . ئەمە یە خاڵیلێکچوون و جیاوازی هەردوو جۆرە سەلەفیەکان ی کوردستان و داعش.

سەردار عەبدوڵا حەمە

١١/١١/٢٠٢٠

پراکتیزەکردنی سیستەم .. ئارام ئازاد

سیاسەتی دەوڵەتداری لە پایەکانی کورسیەک دەچێ هەر کاتێک یەکێک لە پایەکان کەوت کورسیەکە بە کار نامێنێ، بەڵام لە هەرێمیکوردستان خراپترین ڕوویداوە، هەر چوار پایەکانی کورسیەکەی هەرێمی کوردستان دەمێکە کەوتوە کەچی حوکم بەهێزتر بووە.

پراکتیزەکردنی سیستەم وڵات لە قەیران دەردەهێنێت کەچی لێرە وایلێهاتوە سیستەم لەسەر ئەساسی خۆگونجاندن لەگەڵ قەیراندادەرێژرێتەوە وایلێهاتووە قەیران بە قەیران دادەپۆشرێ، بەجۆرێکی لێهاتووە گەر بێی بتەوێ باسی شتێکی باش بکەی کە لە ڕابردوونووسەر توانیویەتی دوو دێڕی لەسەر بنوسێ ئێستا مەجالی ئەم دوو دێڕەش نەماوە، لێرە بە دواوە بە ڕاشکاوی لەگەڵ یەک قسە بکەینباشترە. لە کتێبی 1984ی جۆرج ئۆرویل لە یەک لە دێڕەکان دەڵێ (هێز و دەسەڵات بریتیە لە ڕوخاندنی مێشکەکان و دواتر دروستکردنەوەیبەو شێوازی ک□ خ□ت م□ب□ست□) ئەوە یەکێکە لە هەرە ئەساسترین ئەو بابەتانەی دونیای ئێستای پێوە سەرقاڵە، مەجالی بیرکردنەوە وهۆشیار بوون بەرەو ئاراستەیەکی زۆر کارەساتبارە ئەویش بە چەندین شێواز بەرجەستەیە یەک لەوان بابەت دروستکردنە بۆ لەبیربردنەوەیبا بەتی زۆر کاریگەرتر چونکە وەک وتراوە (ئەوەی لەبەرچاوانە،لەبەر دڵانە) بۆیە بابەتی گەرمیش بە تەئکید کڕیاری زیاترە لە بابەتێک کە چوارمانگ لەوەو پێش ڕوویداوە، ئەم شێوازە تازەیە بۆ چەندین مەبەستی بە دواوەیە و وەک عەرەب وتەنی (لا مفر منه) واتە بە هیچ شێوەیەکدەرباز لێی نییە و ناشبێت، خۆزگە بەشێک بوایە لە فەلسەفە چونکە ئەوکات چەندین کتێب و نامیلکە لە پێناوی هۆشیار بوون لێی بڵاودەکرایەوە، تەبعەن بەشێک لە خەڵک ڕەخنەیان لەم شێوازە هەیە بەڵام ناشزانن کە خۆیان هۆکارن بۆ زووتر بڵاوکردنەوەی بە تایبەت چینیکاسبکاری بازاڕ، جا هەموو ئەوانەی کە باسکران با بهێنینەوە مەیدانی واقیع و بەرجەستەی خۆمان، میللەتی کورد ئەمڕۆ بەشێکە لەم یاریە بەتایبەت لەم چەند ساڵەی دوایی دەسەڵاتی کوردی بۆ ئەوەی چەندین بابەتی زۆر هەنوکەیی و گرنگ لەبیر خەڵک بباتەوە، چەندین جار ئەمشێوازەی بەکارهێناوە جا هەر

لە دروستکردنی چەندین بابەت لەوانە پارە سەرف کردن لە سۆشیاڵ میدیا و دروستکردنی چەندین کەسایەتیفەیک یا بە دروستکردنی ڕوداوی بە ئەنقەست یا بە درێژکردنەوە و گەورەکردنی ڕوداوێکی حاڵەتێکی ڕۆژانە، ئەوانە هەموو مێشکی گەل بەرەولایەکدا لاسەنگ دەکەنەوە کە بە دڵـی ئەوانە. سـەرلێشێواندن بەشێکە لەم شێـوازە، کە ڕوداوێـک ڕویداوە ئایا کێ هۆکارە؟ ئایا پەیوەندی بە کێوە هەیە؟ ئەی هۆکاری ڕودانەکەی چییە؟ ئەگەر بە شێوەیەکی گشتی ئەم پرسیارانە دروست ببن ئەوا دڵنیـا بـن کەسـانێک هەن کە پیشەیانشێواندنی ئەمجۆرە ئەحـداسانەیە بە شکلێکـی مـونەزەم و زیـاتریش لە ڕێگەی میـدیاوە دەیکەن بە ئەوەی بگاتە هەمومان هەتا ئێرە شتێکیئاساییە چونکە پیشەی ئەوانە، ئەوەی ئاسـایی نییە ئەوەیە کە ئەم ڕوداوانە بە مەبەستی لێدانی چەندین کەسایەتی یا گروپ یا فاوندەیشنیگەورە بەکارهێنراوە. کێشەی بنچینەیی ئەوەیە خەڵک خۆی لەگەڵ ئەم گێژاوە ڕاهێناوە و هەوڵی ئەوە نادات کە خۆی لێکدانەوەیەکی دروست ومەنتقی بۆ بکا چونکە مەجالی تەفکرینیان نەهێشتەتەوە، بەڵام لەوە تێناگەن کە یەکێـک لە بنچینەکـانی میـدیای لایەنـدار ئەوەیە (درۆ بکە، درۆ بکە،درۆ بکە، تـا بـاوەڕت پێ دەکەن)ە. ئەی چـی بکـرێ بۆ ئەوەی بەسەر ئەم شێوازەدا زاڵ بین؟ ئەساسترین خاڵ ئەوەیە کە مرۆق بەهای مرۆڤبوونی خۆی بزانێ بە بیرکرجنەوەی تەندروست و مەنتق و هەبوونی ڕای گونجاو لە کاتی گونجاو بۆ هەر بارودۆخ و مەوقیفێک شەرت نیە دەریببڕێ بەڵام شەرتە کە ڕای هەبێ، دەکارت دەڵێ (من بیردەکەمەوە، کەواتە هەم).

ڕاکـردن لە جەسـتەوە بۆ ڕۆح .. محەمەد بەرزان

دەستت بەنێ
با لە دیمەنی
تانکو تەپی شکاوی
.. ئەم کاولستانا ڕاکەین…

وەرە لەگەڵم،

من لە چاوەکانی باپیرەم و
دەفتەری یادگاری باوکم و
لە پشت ئێشەی
دایکمەوە فێربووم،
دەبێ هەر ساڵ نا ساڵێ ڕاکەین،

دەبێ هەر چەند
ساڵێ جارێ
بارەگامان لە کۆڵ نێین و
ڕوو لە دەشتو
دۆڵ و چیاکەین،

دەستت بێنە
گەر بڕوا ناکەی
با ئەلبومی ژیانی
هەرچی کوردە
هەڵبەینەوە و تەماشاکەین.

دەستت بێنە
ئەمجارەیان بەشی
خێمە هەڵدان و،
سەرما و سۆڵەی
نەوەتو یەک و
شانزەی ئۆکتۆبەرێکی تر ناکەین..

دەستت بێنە
با ڕۆینێک بڕۆین
بێ ئاوڕ دانەوە، بێ گەڕانەوە
بە شێوەیەک کە
تەماشای دواوە ناکەین…

دەستت بێنە
من نامەوێ کوڕەکەشمان
بە دیکتاتۆرێکی ترو،
جەنگێکی ترو
ڕێکەوتێکی قێزەونی
تری وەک و ئەنفاڵ ئاشناکەین..

دەست بێنە

با لەم ژینە سەدبارەیە
با لەم مێژوو ڕەشە پڕ لە
خوێن و ژمارەیە
جەنگی کۆتایی لەگەڵ ئەم
هەموو جەنگەیا بەرپاکەین…

دەستت بێنە،
وەڕەز نەبووی؟!
لە لەرزەی پەنجەرەو
لە درەی سەیرو سەمەرەو
لەوەی لەگەڵ هەر گرمەیەک
دەبوو شووشەی پەنجەرە چاکەین؟!

وەڕەز نەبووی؟!
لەوەی لە هەر ژوانە
ئەکەر کەسێک بهاتایا
دەبوو دەستی یەکتر بەردەین
تەماشای ئەملاو ئەولاکەین؟!

وەڕەز نەبووی؟!
لەوەی لە ژێر بارینی گولەو
بۆنی باروت و بۆنی سێو
پارویەک نان پەیداکەین؟!

ئەدی بە نیازی هەتا کەی
من لە سوچەکی ژوورەکەم
تۆ لە پشتی دایکتەوە
بە بێیەکبوونمان نزاکەین؟!

وەرە ئازیز
وەرە با بڕۆین
ئەم کاولستانە پڕە لە ئاغا،
وەرە بانەفرەت لە ئاغا و
لە بەگ و شا کەین..

دەستت بێنە،
من لە ئاگر زۆر ئەترسم
با هەندێکیش ڕوو لە شەپۆل و
تۆفان و با کەین..

شەرم مەکە
ڕوو زەرد نابین
خۆ ئێمە وەک فڵان و فیسار
لە کورد بوون ڕاناکەین!

لە هەر قوژبنێکی
ئەم دنیایە بین
هەر کورد ئەبین
هەم خۆراک و هەم
لە دایکبووی ئەم خاکەین!

شیعری پەروەردەیی و گەشتێك لەگەڵ شیعرەكانی رۆستەم خامۆش .. مەریوان سەلاح حیلمی

بەشی یەکەم:

رۆستەم خامۆش خاوەنی دوو دیوانە شیعرە بۆ مناڵان، ئێمە دانەیەکیمان دەستکەوت بەناوی (گوڵی ئاوات)، جگە لەمەش لەلاپەڕەی فەیسبوکی خۆی رۆژانەو ناوبەناو بابەت بڵاو دەکاتەوە، ئەم شاعیرە لەشیعرەکانیدا خەمی چەند شتێکێتی، کە گرنگترینیان: مناڵان کە بریتیە لە پەروەردە، هەروەها هەژاران، ئەم دوو خەمەش خەمێکی تا بڵێی جوان و پیرۆزن.

شیعری پەروەردەیی بۆ مناڵان لای ئەم شاعیرە پانتاییەکی گەورە داگیردەکات و شاعیریش هەر بەشاعیری مناڵان و پەروەردە ناسراوە، رۆستەم خامۆش وەك لە نازناوەکەیدا هاتووە، کە بریتیە لە خامۆش بۆ ئەوە خامۆش نیە کە شت نەڵێ، بەڵکو خامۆشیەکی ئەم، هێمنییە، واتە بە هێمنی رێگایەکی دوور و درێژ دەبڕێت، کە بریتیە لە پەروەردە کردنی مناڵان.

بابەتەکانی رۆژ گرنگی تایبەتی خۆی هەیە لای ئەم شاعیرە، چونکە دەزانێت ئاوازی شیعر کاریگەری گەورەی لە هەست و نەستی مناڵاندا هەیە، ئێستا کە ئەم چەند دێڕە دەنوسین نەخۆشی کۆرۆنا تەنگی بە

جیهان هەڵچنیوه شاعیر لەم بارەیەوە دەڵێ:

بڕۆ بڕۆ کۆڕۆنا
بڕۆ دوورکەوە لێمان
ڕێنمایيمان وەرگرت
چەند پاکە شوێن و جێمان

تا بژین بە لەشساغی
وا بە ڕێکی پابەندین
پابەند بەڕێنمایی
واتا ژیر و هۆشمەندین

بەڵێن بێ و بڕیارماندا
بەردەوام دەستمان بشۆین
بۆ شوێنی قەر□ باڵغ
ناچین و هەرگیز ناڕۆین

تەندروستیمان دەوێ
بۆ خۆمان و ئەو خەڵکە
ژینمان خۆشدەوێ و دەڵێین
خۆپاراستن بە کەڵکە

ڕۆستەم خامۆش

هەولێر 17/3/2020

1ـ شیعرەکە لەسەر کێشی حەوت بڕگەیە، کە مناڵان پێی ئاشنان و حەزیان لێیەتی.

2ـ قافیە و کێشی شیعرەکە بەدوو جۆر لێکدانەوەی بۆ دەکرێ، هەندێ رایان وایە کێشی شیعرەکەو قافیەکەی چواردە بڕگەیەو لەت کراوە، هەندێکیش رایان وایە کە دێڕی دووەم و چوارەم هاوسەروا کراوە و یەکەم و سێیەم ئازادە، کە من لام وایە ئەمەی دووەمیان گونجاوترەو پێشتر خوالێخۆشبوو (محەمەد عومەر عوسمان) لەدیوانی لە غوربەتا کردی بە ئەمری واقیع و شیعری باو لەدوای ساڵی 1975وە، مەبەستمان لەمە ئەوەیە کە حەمەعومەری شاعیر گرنگی پێداوە ئەگینا کەم تازۆر شاعیران گرنگیان بەم تەرزە شیعرە داوە لە رووی روخسارەوە.

3ـ لەدێڕی (وا بەڵێکی پابەندین) بیکردایە بە (وا بەجوانی پابەندین) گونجاوتر دەبوو.

4ـ ئەم جۆرە شیعرانەو سەرجەم ئەوانەی کە شیعری مناڵان ئەنوسن لە رەوانبێژیدا پێیان دەوترێ (سەهلی مومتەنیع)، کە بریتییە لە

نوسینی بەرهەمێك جا شیعر بێت، یان چیرۆك، یان ڕۆمان، كە ئەیخوێنیتەوە ئاسانەو وا ئەزانی تۆش دەتوانی لەوە بنووسیت، بەڵام كە دەست دەكەیت بە نوسین نازانیت و ناتوانیت بینوسیت، مامۆستا عوسمان محەمەد هەورامی بە (ئاسانی بۆ نەهات) كردوویەتی بەكوردی، جا شیعرەكانی (ڕۆستەم خامۆش)و پێشتریش كە ئیشمان لەسەر مامۆستایان عوسمان محەمەد هەورامی و فەرهاد بەرزنجی و ئازاد هێرێنی كردووە هەمان پێناسەی (سەهلی مومتەنیع) بەسەریاندا دەسەپێت.

بەشی دووەم:

شیعری (ئاسك) كە لەدیوانی گوڵی ئاوات لاپەڕە 28دایە، شاعیر لەڕێی ئەم شیعرەوە منداڵان فێردەكات، كە ڕێز لە ئاژەڵ بگرن، لەناویاندا ئاسكی هەڵبژاردووە، چونكە ئاسك زۆرترین خواستی لەسەرە هەم بۆ گۆشتەكەی هەم بۆ ڕاگرتنی لە باخ و كۆشكەكاندا.

بۆچی شیعری ئاسك گرنگە ؟

چونكە منداڵان دەبێت لە منداڵییەوە فێربكرێن، كە راوكردن و قڕكردنی ئاژەڵان شتێكی خراپە، نەك لە گەورەیی كە ئەستەمە راوكردنی بۆ تەرك بكرێت، بۆیە شاعیر بە وەصفی (ئاسك) دەسپێدەكات و دەڵێ:

ئەو گیانـــدارە، ئاســـكە
چەنــدە جوان و ناســـكە
با سەربەست و ئازاد بێ
لەسـروشت دڵی شـاد بێ
ئازاری مـەدەن هـەرگیز
جـوانــــە ئـاســـكی ئازیز
مەیـخـەنە بـەنـدیـخـانــە
بـا بـــژی لـــەو كێـــوانــە
بۆ خۆی و بێچووەكانـــی
بـژیـــن بـــە كـامەرانـــی
...

لەم شیعرەدا شاعیر لە زمانی منداڵەوە دوو شت دەڵێ یەكەمیان ئـازاردان كـە لای گەورەكـانیش دەكـاتە راوكـردن، دوومیـان شـوێنی ئاژەڵەكان دەشت و كێوە نەك بەند كردنی بەناوی رازاندنەوەی ماڵە دەوڵەمەند و بەرپرسەكان، بەداخەوە لەدوای راپەڕینی 1991وە تا نوسینی ئەم شیعرەو ئەم لێكۆڵینەوەیە كەسانی بەرپرس لەلایەك و چاوچنۆك لەلایەكی ترەوە زۆر بێبەزەییانە كەوتنە راوكردنی ئاژەڵ و مـەل بەنیـازی قڕكردنیـان، بۆنمـونە لەدەشتـی شارەزووردا (پێڵ و سوێسكە) كە باڵداری كێوی جوانن، بەئەندازەی كۆترێك دەبن، ئێستا

لەقڕکردندان یان نەماون یان زۆر کەمبوونەتەوە، ئاسکیش بەهەمان شێوە.
ئەم شیعرە هەرچەند بۆ مناڵ نوسراوە بەڵام هاوکاتیش کەللەی بۆشی راوچیان و بەرپرسانیش دەگرێتەوە، واتە رەخنەگرتنە لەوان لەلایەك و مناڵیش هاندەدات بۆ ئەوەی لە ئێستای مناڵیدا ئازاری گیانلەبەرو لەگەورەییشدا توخنی راونەکەون.
تێبینی: راوکردن لەکاتێکدا دەبێت ئاسایی بێت، کە دەوڵەت خۆی رێگەبدات، کە چ ئاژەڵێك راوبکرێت و لە چ وەرزێکدا بۆ ئەوەی هاوسەنگی ژینگە رابگیرێت، نەك ئەوەی لەکوردستاندا بە قاچاخ دەکرێت بەمەبەستی لەناوبردن و قڕکردن.

بەشی سێیەم:
گرنگیدان بە تەندروستی لە شیعری (ئامۆژگاری پزیشك) ی رۆستەم خامۆشدا
فەیلەسوفی بەناوبانگی ئەڵمانی شوبنهاوەر زۆرجەخت لەسەر لەشساخی دەکاتەوە، پێی وایە سەرچاوەی سەرەکی هەموو خۆشبەختییەکی مرۆڤ، پێش هەموو شتێك لەشساخییە. هەربۆیە دەڵێت:
نەوەد لەسەد، بەختەوەریمان پەیوەستە بەلەشساخیمانەوە، لەشساخی هەموو شتێکە و سەرچاوەی هەموو چێژ و خۆشییەکە، بەبێ لەشساخی، هیچ بەخششێکی دەرەکی نییە چێژبەخش بێت، دەتوانین بڵێین هەژارێکی دەستکورتی لەشساخ، زۆر لە پاشایەکی نەخۆش بەختەوەرترە.
رۆستەم خامۆشیش بابەتی تەندروستی و گوێ گرتن لە پزیشکەکان دەبێتە بابەتی یەکێك لە شیعرەکانی و دەنوسێ:

ئامۆژگاری پزیشك
وەریدەگرم بە بێشك
چونکە من باش دەزانم
سوود بەخشە بۆ ژیانم
لە بۆ تەندروستی خۆم
من شیرینی زۆر ناخۆم
رێنمایی دکتۆرە
بێگومان سوودی زۆرە
بەڵێ هەتا لەشساغ بم
نەخۆش نەبم بێ ئاخ بم
بێ دەردو بێ کەسەر بم
لە ژیندا بەختەوەربم
خۆم دەپارێزم بەڵێ
کە پزیشك پێم دەڵێ

1ـ له قۆناغی مناڵی و هه‌رزه‌کاری، قۆناغێکه که مناڵان و گه‌نجان لاسار ده‌بن و پێچه‌وانه‌ی قسه‌ی پزیشکان و دایکان و باوکان ره‌فتار ده‌که‌ن، بۆیه شیعر و گرنگیدان به ته‌ندروستی سه‌رچاوه‌یه‌کی باشی شیعری مناڵانه.

2ـ شاعیر که باسی خراپی شیرینی ده‌کات ، پێویست بوو ئاماژه به‌وه‌بدات که خواردنی شیرینی زۆر بۆ مناڵان خراپیه‌که‌ی به پله‌ی یه‌که‌م بۆ ددانه‌کانێتی، چونکه که مناڵ ددانی کلۆر ده‌بێت یه‌کێك له‌و ئازارانه‌ی که ده‌یچێژێت ئه‌وه‌یه که دایك و باوکی ده‌یبه‌ن بۆ لای دکتۆر و ددانی ته‌عمیر ده‌که‌ن، بۆیه شاعیرێکی تر که بیرم نیه کێیه له‌م باره‌یه‌وه ده‌ڵێ:

لایبه نوقڵ به‌م شه‌وه
دانم گیرۆده‌ی ئه‌وه
به‌شه‌و شیرینی ناخۆم
نه‌ك کلۆر بێ دانی خۆم

مناڵ ناتوانێ شیرینی نه‌خوات، به‌ڵام باشتر وایه شاعیران ئامۆژگاری مناڵان به‌وه بکه‌ن له‌گه‌ڵ خواردنی جۆره‌کانی شیرینی هه‌ر له نوقڵه‌وه تا ده‌گاته نه‌سته‌له‌و… هتد، که خواردیان بچن ددانیان بشۆن بۆ ئه‌وه‌ی ددانه‌کانیان کلۆر نه‌بێ و تووشی ئازار نه‌بن، وه‌سه‌ره‌ڕای ئه‌وه‌ش دان شتن بکه‌ن به ئه‌رك وه‌ك چۆن سه‌عی ئه‌که‌ن ئاوه‌هاش رۆژانه دووسێ جار ددانیان بشۆن، به‌ڵام رۆسته‌م خامۆش بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و شیعره درێژه نه‌کێشێت، له‌شیعرێکی تر به‌ناوی (ددانه‌کانم) ده‌نوسێت:

ددانه‌کانم ده‌شۆم
له‌بۆ ته‌ندروستی خۆم
هه‌تا پیس و بۆر نه‌بن
به‌ڵکو قه‌ت کلۆر نه‌بن
من جوان ده‌یانپارێزم
ده‌ڵێم: ددان به‌هێزم
پارێزگاری له دان
پێویسته له‌سه‌ر هه‌مووان

به‌شی چواره‌م:

گرنگیدان به خوێندن و خوێندنه‌وه له دوو شیعری رۆسته‌م خامۆش دا
شاعیر ده‌زانێت چ بابه‌تێك هه‌ڵده‌بژێرێت و بۆ چ سه‌رده‌مێك بابه‌ت ده‌کات به‌شیعر، شیعری (گۆڤارێك) شیعرێکی گرنگه‌و گرنگیه‌که‌ش له‌وه‌دایه که خوێندن و فێربوون و هاوکاتیش خوێندنه‌وه ده‌بێت له مناڵیه‌وه ده‌ستپێبکات بۆ ئه‌وه‌ی ببێته بناغه‌یه‌ك، که دواتر له‌گه‌ڵ

تەمەنیدا بڕوات:

گۆڤارێك

گۆڤارێکم کڕیوە
من زۆر سوودم لێدیوە
پڕ لە شیعر و چیرۆکە
پڕ لە وێنەو دیرۆکە
زانیاری زۆر تێدایە
بە نرخ و بە بەهایە
هەر جارێ دەیخوێنمەوە
سوودی لێدەبینمەوە

هۆشیاری شاعیر لەوەدایە کە مناڵ و پێشتریش دایك و باوك رابهێنێت لەسەر ئەوەی مناڵان شیعر و چیرۆك بخوێننەوە، چونکە لەو قۆناغەدا مناڵان دەبێت لەڕێی شیعرو چیرۆکەوە وردە وردە راکێشرێن بۆ بابەتی تر، ئەمە یەك، دووەم ئەوەیە کە مناڵان ئەمڕۆ هەموو کاتەکانیان بە مۆبایل و ئایپاد بەسەر دەبەن، لەوانەیە مناڵان بکەون بەسەر دەیان بابەت و گرتەی ڤیدیۆییدا کە هی تەمەنی ئەو نەبێت، بەڵام کە گۆڤارێکی مناڵان بڵاودەکرێتەوە ئەوا سەرجەم بابەت و نوسینەکانی تایبەت بۆ مناڵان نوسراون.
هەر خوێندن و خوێندنەوە کە تەواوکەری یەکترن، شاعیر لە شیعرێکی تردا بەناوی (دەخوێنین) دەڵێت:

منداڵی گوند و شارین
هەردەم ژیر و هۆشیارین
خاوەنی هزرو هەستین
لە خوێندندا ناوەستین
دەمانەوێ بە خوێندن
نەزانی دەربڕ لەبن
دەخوێنین تا سەرکەوتن
تا دەبینین پێشکەوتن

هەتا خوێندن و فێربوون لەشار و گوند وەك یەك گەشەنەکات ئەوا وڵات پێشناکەوێت، خوێندن دەبێت وەك یەك بۆ هەموو مناڵان دەستەبەر بکرێت، بەڵام ئەم وەکیەکیە لە کوردستان تەواو لاسەنگەو دەسەڵاتی کوردی لەدوای روخاندنی بەعس لە ساڵی 2003وە، بەتەواوی کەوتە جیاکردنەوەی دوو جۆر فێربوون و پەروەردە لەکوردستاندا، جۆرێکیان ئەهلی و راقیەو فێرکردن تیایدا مسۆگەرەو هاوشانی وڵاتە

پێشکەوتووەکان دەوڵات لە هەموو روویەکەوە هەر لە بینای خوێندن و پێداویستیەکانییەوە تاوەکو هێنانی مامۆستای جۆراو جۆر و درێژی ماوەی دەوام لە هەشتی بەیانیەوە تاوەکو عەسر، جۆرەکەی تریان حکومیەو ئەمەشیان دوو جۆرە، جۆری یەکەمیان پەروەردەو خوێندنی شارەکان و دووەمیان هی لادێکان و شوێنە دوورەکانە، ئەگەرچی هەردوو جۆرە حکومیەکە رۆژ بەرۆژ بەرەو پاشەکشێ دەڕوات، بەڵام هی شارەکان باشترە لە لادێکان، چونکە لە شاردا مامۆستای بەئەزموون زیاتر کۆدەبێتەوە.
کەواتە با لەرووی کوالێتیەوە خوێندنی حکومی پاشەکشێی کردبێت، بەڵام ئەمە ئەوە ناهێنێ کە وازی لێبهێنرێ، وەك شاعیر لە شیعرەکەدا جەخت لەسەر خوێندن دەکاتەوە بۆ ئەوەی هیچ نەبێ، کە ئەو مناڵە گەورە بوو درك بەو نایەکسانییە بکات کە لەپەروەردەو فێرکردندا هەیە و هەوڵی گۆڕینی واقیع بدات، رەنگە هەبن ئەم هەوڵی گۆڕینە بەخەیاڵ و یۆتۆپیا دابنێن، بەڵام خەیاڵ نیە، چونکە ئەگەر مناڵێك سەرجەم قۆناغەکانی خوێندنی نەبڕیبێ ئەوا لە گەورەییدا درك بەو جیاوازییە ناکات، بەداخەوە هەندێ لە خێزانەکانی کۆمەڵگەی کوردی بەتایبەت لە لادێکان بەهۆی بژێوی ژیانەوە مناڵ دوای چەند ساڵێك خوێندن ئیتر دەریان دەهێنن و لایان وایە مناڵ پێنج شەش ساڵ خوێندنی بەسەو فێری نوسین و خوێندنەوە بووەو دوو کەڕەت دوو دەکاتە چوار و دەزانێ لەکاسبیدا حساب بکات و پارە کۆ بکاتەوە، بەڵام ئەم بیرکردنەوەیە هەتا بڕۆی کورتە و خوێندن شتێکە کۆتایی نایەت و بەردەوام بوون لەسەر هۆشیاری زیاد دەکات و وازهێنان لێی وەستان دروستدەکات.

سەرچاوەکان:

1ـ گوڵی ئاوات، بەشێك لە شیعرەکانی رۆستەم خامۆش، چاپی ساڵی 2019 هەولێر
2ـ سایتی شارپرێس
3ـ فەیسبووکی شاعیر رۆستەم خامۆش

چیتر خەڵك چەواشە مەكەن .. ئەحمەد رەجەب

لە گەڵ هەر كێسپ و تەگەرەیەك روویدات سەرۆكایەتی هەرێم و سەرۆكایەتی حكومەت ئەگەڕێنەوە بۆ قەوانە سوواوەكەو قسەی بریقەدار وباسكردنی شایستەكانی خەڵكی كوردستان و هەڵكێشانی ئاخ بەرامبەر رەفتاری لایەنە سیاسییەكانی عێراق بە عەرەبی سوننەو عەرەبی شیعە كە لە پشتەوە بە خەنجەر لە پشتی گەلی كوردستانیانداوە بەبێ رەچاوكردنی بەهاكانی پێكەوە ژیان و هاوبەشی وبنەماكانی سیستمی فیدراڵی و دەستووری عێراق و هەموو ئەم جۆرە قسانە بۆ ئەوەی خۆڵ بكەنە چاوی خەڵك و چەواشەیان بكەن.

سەرۆكایەتی هەرێم و سەرۆكایەتی حكومەتی كوردستان سوور بوون لە سەر قۆرخكاری دەسەڵات و نیازیان وابوو كوردستان بكەنە (موڵكی) خۆیان و تاكە حزبێك و، گوێ بۆ كەس نەدەن و، هەر لەو روانگەیەوە بایەخیان بە مۆستەشار جاش و خاین و ترسنۆكی هەڵاتوو پاشماوەی حیزبی بەعس و رژێمی خوێناوییەكەی سەدام حوسەین دا بە ناوی سوننەوەو ، هەر هەموو ئەمانە لە سەر بژێوی خەزانی پێشمەرگەو هەژارو كرێكارو جوتیارو خۆڵكی بێ دەرامەتی كوردستان نانیان ئەخواردو ئێستاش هەر ئەخۆن و ، جێی خەوتن حەوانەوەو ئەمن و ئاسایشیان بۆ دابین كراوە، لە پاڵ عەرەبی سوننە بایەخی زۆرتان دا بە عەرەبی شیعەو بەرژەوندی خۆتان كرنووشتان بۆیان برد،

ئەوە خۆتان سەرچاوەی نەهامەتییەكانی گەلی كوردستانن و، هەر خۆتان خاوەنی حكومەتێكی ئیفلیجن و قەت نەتوانن خواست و داوای هاوڵاتیان بهێننەدی و، ئەوە درێژەپێدەری ئەو حكومەتەن كە بە خواست و ئارەزووی چەند هەرزەی كاڵفام و وەزیرێكی تا سەر ئێسقان دز نەوتی كوردستانتان بۆ ماوەی (50) ساڵ بەبێ بەرامبەر داوە بە توركیای داگیركەر.

بەستنەوەی كوردستان بە توركیا زۆر مەترسیدارە و، حكومەت بەرامبەر بە توركیا بێدەنگەو، لە جیاتی حكومەت پارتی دیموكراتی كوردستان خاوەن بریارەو ، كێشە دروست ئەكات و، هێز بەملاو ئەولا بڵاو ئەكاتەوەو، شەر لە خزمەتی توركیا بەرپا ئەكات. و، ئەوەی رۆژی 12/11/2020 لە پەرلەمانی عێراق بۆ زۆرینەی دەنگی شیعەو سونەكان یاسای وەرگرتنی قەرزیان بێبێ ڕێزامەندی كوردو پەسەند كردو ئەوەش رەنگدانەوەی پێدەسەڵاتی و نەبوونی سەربەخۆیی حكومەتە.

حكومەتی كوردستان بایەخی زۆری بە عەرەبی سوننەداو، هەولێر

ئێستاشی لە گەڵدا بێت بووە بە مۆڵگای بەعسیە خوێنرێژەکان و ئەمەش لە بەر خاتری کۆنەپەرست و دیکتاتۆرەکانی ناوچەکە و ئەمریکاو، هەر حکومەتی کوردستان بوو بایەخی بە حزبە شیعەکانی پشکپشکێنە داو هەموو کات باسی لە تەوافق و سازان و شەراکەت کردووە.

حکومەتی کوردستان ئەوەندە شاندی ناردە بەغداو هەموو جاریکیش بڵاو ئەکرایەوە گوایە گیروگرفتەکانی نێوان هەولێرو بەغدا چارەسەر بوون و رێککەوتنیان واژوو کردووە راست دەرنەچوون کەس گوێیان لێناگرێت و بە درۆزن و ساختەچی فیڵباز ناویان ئەبەن و، خاڵی سەرەکی ئەوەیە حکومەتی هەرێمی کوردستان رۆژانە ـــ 250 ـــ هەزار بەرمیل نەوت رەوانەی بەغدا بکات بۆ کۆمپانیای (سۆمۆ) لە بەرمبەریشدا حکۆمەتی ناوەند پشکی ساڵانەی هەرێم (بودجە) و مووچەی مامۆستایان و فەرمانبەران دابین ئەکات.

.بۆئەوەی بوار بە حکومەت و کەسانی تر نەدرێت یاری بە هەست و سۆزی هاوڵاتیانی کوردستان بکەن و دوور بن لەوەی خەنجەریان لێبدرێت پێویستە :

داوا لە تورکیا بکریت لە خاکی کوردستان بچێتە دەرەوە و، هەرچی بنکەی سەربازی و سیخوری هەیە بباتەوە.

هەلوەشاندەوەی رێککەوتنە (50) ساڵە بر شەرمەزارییەکە لە گەڵ تورکیاو چیتر نەوتی کوردستانی بە خۆرایی پێنەدرێت.

ئەو کەسانەی لەو رێککەوتنەی تورکیا بەشدار بوون بدرێنە دادگاو سزا بدرێن چونکە ئەو کارە لە ژێر پەردەوەو بە دزی و بەبێ رەزامەندی گەلی کوردستان و پەرلەمانی کوردستان کراوە.

حکومەتی هەرێمی کوردستان رۆژانە ـــ 250 ـــ هەزار بەرمیل نەوت رەوانەی بەغدا بکات بۆ کۆمپانیای (سۆمۆ) .

وازهێنان لە هەرەشەو قسەی نابەجێ وتومەت دابەشکردن بە سەرئەم و ئەو.

نەهێشتنی رەواڵەتی دزیی و گواستنەوەی نەوت بە ئارەززی بەرپرسانی باڵا.

دوور کەوتنەوە لە کۆبوونەو لە گەڵ حزبەکانی کوردستانو هەوڵ بدەن کۆتایی بە کات بە سەربردن بهێنن.

نابێت حزبە کانی کوردستان لە کردەوەکانی حکومەت بێدەنگ بن.

پێویستە حکومەتی کوردستان وریا بێت و باش بزانێت قەت رۆژێك لە رۆژان سونە بەعسیەکان و تاقمی سەدام حوسەێن و حەسەن عەلی مجیدو نوری مالکی و هادی عامری و خیدر عەبادی دۆستی کورد نەبوون و حەزناکەن کورد پێشکەوێت و بە ئاسوودەیی ژیان بەسەر ببات.

15/11/2020

ئەلیڤیا مانینگ یەکێکە لە کچە بلیمەتەکانی جیهان.. ڕێزا شوان

بە ماوەی چەندین سەدە لە جیهاندا، زیانێکی نەژمێر بە مرۆڤ و مرۆڤایەتی کەوت، بە زاڵبوونی پیاو و پیاوسالاری. بە هۆی پاوانکردنی بەهرە و بلیمەتییەکانی ژنان. ڕێ بە ژنان نادرا کە خۆیان بسەلمێنن و بەهرە و تواناکانیان لە هەموو بوارەکاندا دەربخەن.

زۆر لە خەڵکی پێیان وابوو، کە پیاوان زیرەکترین بوونەوەرن لە جیهاندا. گەرچی ژنان بە خۆڕایی یەکسانی توانا و هۆش و بیری خۆیان دەرخست. سەلماندیان کە لە پیاوان کەمتر نین. گەلێ لە ژنان ئەوەشیان سەلماند، لە زۆر لە بوارەکانی ژیاندا، لە پیاوان باشترن و سەرکەوتووترن. بە تایبەتیش لە بواری فێرکردن و پەروەردەکردنی منداڵان، بە شێوەیەکی گشتیش لە زۆر کاروبارە گشتییەکانی تردا ژنان سەرکەوتووترن. تەنانەت لە زۆر لە کارە سەرکەوتووەکانی پیاوانی ناودارداندیش، پاڵپشتی ژنیان لە پشتەوە بووە.

ناپلیۆن دەڵێت:" لە پشت هەموو گەورە پیاوێکەوە.. گەورە ژنێک هەیە"

بە کرداری سەلمێنرا کە ژن زیرەکە. هەموومان ئەم ڕاستییە دەزانین. بەڵام تا ئەمڕۆش کەسانێکی کۆنەپەرست دان بەم ڕاستییەدا نانێن، ژنان بە پاشکۆی پیاوان دەزانن.

هەندێ لە ژنانی زیرەک و بلیمەتی جیاواز و هەڵکەوتوو، تێکڕای زیرەکییان بە ڕەهایی لە ئادەمیزاد باڵاترە. بە پێی پێوەری (مینسا) بە پێوانەی تێکڕای زیرەکی، چەندین ژن تێکڕای پلەی زیرەکییان لە سەرووی پلەی بلیمەتی (١٦٠) ەوەن. خاوەنی باڵاترین تێکڕای زیرەکین. کە تا ئێستا هیچ پیاوێک ئەو پلە زیرەکی و بلیمەتییەیان بەدەست نەهێناوە.

ئاماژە بە ناوی (١١) ژن لەو ژنە بلیمەتانەی جیهان دەکەین، کە لە سەرووی تەکای پلەی زیرەکی و بلیمەتییەوەن، بە کورتی و بە چڕیش یەکەکیانتان پێدەناسینین، ئەویش کچۆڵەی زیرەک و بلیمەت (ئەلیڤیا مانینگ)ە. گەر دەرفەتمان بۆ بڕەخسێت باسی چەند ژنەکی کەشیان دەکەین. ناوەکانی ژنە بلیمەتەکان و ناسنامەی نەتەوەییان:

١ـ ئەلیڤیا مانینگ ـ بریتانییە. تەمەنی (١٢) ساڵە تەکای پلەی زیرەکی (١٦٢) پلەیە.

٢ـ فابیولا مان ـ بریتانییە. لە (١٢) ساڵیدا، تەکای پلەی زیرەکی (١٦٢) پلە بوو.

٣ـ لیدیا سباستیان ـ بریتانییە. تەمەنی (١٢) ساڵە، تەکای پلەی زیرەکی (١٦٢) پلەیە.

٤ـ جەدیت پولگار ـ مەجەرییە. تەکای پلەی زیرەکی (١٧٠) پلەیە.

٥ـ رۆس لۆرانس ـ بریتانییە. تەکای پلەی زیرەکی (١٧٥) پلەیە.

٦ـ گراس هۆپەر ـ ئەمریکییە. تەکای پلەی زیرەکی (١٧٥) پلەیە.

٧ـ گەرمین ستیل (مەدام دی ستیل) ـ فەرەنسییە. تەکای پلەی زیرەکی (١٨٥) پلەیە.

٨ـ ماری کوری ـ پۆڵەنییە. تەکای پلەی زیرەکی (١٨٥) پلەیە.

٩ـ مارلین فۆس سافانت ـ ئەمریکییە. تەکای پلەی زیرەکی (١٩٠) پلەیە.

١٠ـ هیپاتیا سیون ـ ژنە جوولەکەیەکی ـ یۆنانییە. تەکای پلەی زیرەکی (١٩٠) پلەیە.

١١ـ ئەدیس ستێرن ـ ئەمریکییە. تەکای پلەی زیرەکی (٢٠٠) پلەیە. لە هەندی لە تاقیکرنەوەکاندا لەم پلەیەش بەرزتری بەدەستهێنا. بلیمەترین ژنی گەردوونە. کە تا ئێستا هیچ پیاوێکی زیرەک و بلیمەت، ئەم پلە بلیمەتییەی بەدەست نەهێناوە.

کچۆڵەی بلیمەت ئەلیڤیا مانینگ:

ئەلیڤیا مانینگ، کچۆڵەیەکی جوان و خوێنگەرم و رووخۆشی ئینگلیزییە، تەمەنی (١٢) ساڵە، لە هەرێمی (نۆریس گرین) لە بریتانیا لەگەڵ خێزانەکەیدا دەژی. قوتابی بنەڕەتییە لە قوتابخانەی ئاکادیمی کچان لە (ئێڤەرتون) لە باکووری شاری (لیڤەرپول).

ئەلیڤیا، لە پۆلی یەکەوە لە هاوەڵیانی پۆلەکەی زیرەکتر و جیاوازتر بوو، زۆر بە ئاسانی و بە خێرایی بابەتەکانی وانەکان فێردەبوو و وەریانی دەگرت و بە ئاسانیش بە بیری دەهاتنەوە. بە تایبەتیش لە بیرکاریدا زۆر زیرەکە، ئەرکەکانی قوتابخانەی زۆر بە لاوە ئاسان و ساکاربوون. لە منداڵییەوە دەستی پەرتووک و هۆگرێکی خوێنەوە یە.
منداڵە هاوەڵەکانی، خەریکی یاری بوون و رقیان لە ئەرکەکانی ماڵەوە و لە قوتابخانە دەبوەوە. بەڵام ئەلیڤیا سەرقاڵی خوێندنەوەی پەرتووکی بابەت هەمەجۆرە بوو.

ئەلیڤیا مانینگ وتی:" دێتەوە یادم کە دەقی شانۆی (ماکبێس)ی شکسپیرم بە (٢٤) کاتژمێر لەبەرم کرد. ئەوەشی وت:" گەلێ لە هاوەڵیانی هاوپۆلەکەم و بەرزتریش، ئەرک و راهێنانەکانی قوتابخانەیان بۆ لام دەهێنان. یارمەتیم دەدان و یارمەتیان دەدەم"
ئەلیڤیا مانینگ لە تەمەنی (١٢) ساڵیدا، بەشدای لە تاقیکردنەوەکانی کۆمەڵەی (مینسا) کرد، کە تا ئێستا تەنیا کۆمەڵەیە بۆ دیاریکردنی ئاستی زیرەکی و بلیمەتی، بە چەندین تاقیکردنەوە. لە میانەی وەڵامە درووستەکانی چەندین پرسیاری جۆراوجۆر، پێوانەی تێکڕای پلەی زیرەکی کەسانی زیرەک دەکەن.
ئەلیڤیا توانی تێکڕای پلەی زیرەکی (١٦٢) پلە بەدەستبهێنێت. ئەو ڕێز و شکۆمەندییەشیان پێبەخشی کە بوو بە ئەندامی کۆمەڵەی (مینسا). بووش بە یەکێ لە بلیمەتەکانی جیهان و بە یەکێک لە سەدا یەکی (%١) کە ڕێژەی زیرەکەکانی جیهانە. شایەنی باسیشە، بەم ئەنجامە پلەی زیرەکی ئەلیڤیا مانینگ (٢) پلە ـــ بەرزترە، لە پلەی زیرەکی هەردوو زانای فیزیاوی ئەڵمانی (ئەلبەرت ئەنیشتاین) و پرۆفیسەر (ستیڤن هۆلینگ)، کە تێکڕای پلەی زیرەکییان (١٦٠) پلەیە. هەر کەسێکی زیرەکیش تێکڕای پلەی زیرەکی لە (١٦٠) پلە زیاتر بێت، ئاستی زیرەکی لە سەرووی بلیمەتی دایە. ناوەندی پلەی زیرەکی (١٠٠) پلەیە. هەر کەسێکی زیرەک پلەی زیرەکی لە (١٤٠) پلە زیاتر بێت، دەچێتە ئاسی بلیمەتەکان و بە دەبێت بە یەکێک لە ئەندامانی کۆمەڵەی مینسا و بە یەکێک لە لیستی ڕێژەی لە سەدا یەکی بلیمەتەکانی هەموو جیهان. دووبارە سەیری تێکڕای پلەی زیرەکی ئەو یانگزە ژنەی سەرەوە بکەن، کە هەموویان لە سەرەوەی ئاستی بلیمەتیدان.
ئەلیڤیا، کچێکی زۆر سادە و خاکی و کۆمەڵایەتییە. بە ڕۆژنامەی (دەیلی میل)ی گێڕایەوە و وتی:" توانایەکی باشم لە

وەرگرتنی بابەتەکاندا هەیە و لەیادم ناچنەوە. سەرسام بووم و چاوەڕێی ئەوەم نە دەکرد، کە ئەم پلە باڵایە لە زیرەکیدا وەربگرم”

چاوەڕوانی ئەوە لە ئەلیڤیا مانینگ دەکرێت، کە خوێندنی باڵا تەواو بکات و ببێت بە دانا و زانایەکی گەورە و هەڵکەوتوو، ڕۆڵی ببێت و بتوانێت خزمەتی مرۆڤایەتی بکات.

ڕێزا شوان

نەرویج: ١٦/ نۆڤەمبەر/٢٠٢٠

ڕاگەیاندنی کۆمیتەی داکۆکی لە ماف و ئازادییەکان/ هەرێمی کوردستان-عێراق

ئێمە دەستەیەک لە خەڵکانی ناڕازی و ئازادیخواز بەبێ لەبەرچاوگرتنی پێشینە یان ئینتیمای سیاسی له هەلومەرجێکدا دەستمان بردوە بە بونیاتنانی ئەم کۆمیتەیە کە لە هەرێمی کوردستاندا پێشێلکاری گەورە بەرامبەر سەرەکیترین مافەکانی هاوڵاتیان دەکرێت و ئازادییەکان بە ڕادەیەکی بەرچاو بەرتەسککراونەتەوە و سەرکوت و ستەمکاری لەوپەڕی هەڵکشاندایە.
ئەگەرچی لە ٢٩ ساڵی ڕابردودا پێشێلکردنی ماف و ئازادییەکان لە هەرێمی کوردستان شوێنی ناڕەزایەتی خەڵکانی ئازادیخواز بووە، بەڵام لە سایەی ئەم کابینەیەدا هەنگاوەکانی بڵاوکردنەوەی تیرۆر و ڕفاندن و ترس و تۆقاندن و پێشێلکرندی مافەکانی خەڵک لە ئاستێکی مەترسیداردایە و بەردەوام لە هەڵکشاندایە و هاوڵاتیان بە قەیرانی ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی یەکجار سەختدا تێدەپەڕن.
بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستیە تاڵانەو وەک هەستکردن بە بەرپرسیارێتی بەرامبەر بەو دۆخە نالەبارە بە پێویستمان زانی ئەم کۆمیتەیە ڕابگەیەنین کە لە ناوەوە و دەرەوەی هەرێم کار و چالاکی بکات بۆ بەرگریکردن لە ماف و ئازادییەکانی خەڵکی کوردستان لە ڕێگای کاری پێکەوەیی دیبلۆماسی و چالاکی گشتگیر لەگەڵ خەڵکانی ناڕازی تا بتوانین وەک قەڵغان سنورێک بۆ ستەمکاری لە هەرێمی

کوردستان دابنێین.
بە ئەم مەبەستە ڕۆژی ١/١١/٢٠٢٠ یەکەم کۆبونەوەی خۆمان سازدا و وەک یەکەم کاری هەنوکەیی کۆمیتەکە ئازادکردنی زیندانیانی بادینان لە ڕۆژنامەنوسان و چالاکوانان کە لە چەند مانگی ڕابردودا بە پاساوی جۆراوجۆر یان ڕفێندراون یان دەستگیر کراون. بەداخەوە هەندێکیان بەسەروشوێنن، ڕێگا بە پارێزەر و کەسوکاریان نادرێت سەردانیان بکەن و بە گوێرەی ئەو زانیاریانەی بەدەستمان گەیشتووە بەندکراوان لە ژێر ئەشکەنجەی قورسی جەستەیی و دەرونیدا ددانپێدانیان پێکراوە بە کۆمەڵێک تاوان کە ئەنجامیان نەداوە و بەدووری نازانین سیناریۆی ددانپێدانی زۆرەملێیان پێئەنجامبدەن و لە کەناڵەکانی خۆیان بڵاوی بکەنەوە. لەم ڕووەوە لە چەند ڕۆژی ڕابردودا هەوڵەکانمان چڕ کردەوە بە بەستنی پەیوەندیەکان لەگەڵ پەرلەمانی ئەوروپای یەکگرتوو و ڕێکخراوە جیهانییەکانی مافی مرۆڤ بە مەبەستی ئاگادارکردنەوەیان لەو ڕووشە مەترسیدارە.
ئازادکردنی دەستبەجێی ئەو زیندانیانە ئەرکی ئەم حکومەتەیە و پێداگری لەسەر ئازادکردنیان ئەرکی تەواوی لایەن و پارتە سیاسییەکان و خەڵکی ئازادیخوازی کوردستانە.
کۆمیتەی داکۆکی لە ماف و ئازادییەکان/ هەرێمی کوردستان-عێراق

١٣/١١/٢٠٢٠
rightandfreedomcommunity@gmail.com